

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204417

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T82/D953 Accession No. T1326

Author దుర్గాశంకరాచార్యులు, మహదేవ.

Title శివశిల .

This book should be returned on or before the date last marked below.

కృతి పతి

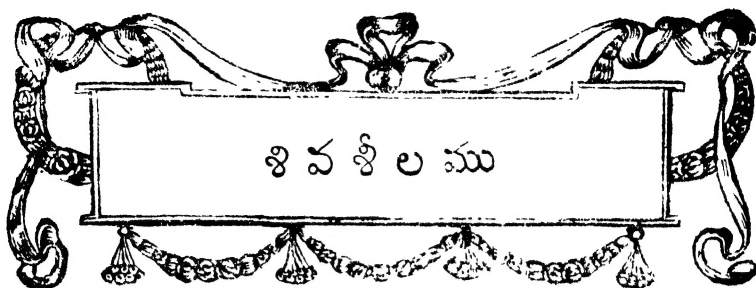
టాగోర్ వెంకాజీ సుబ్బారావుగారు బి. ఏ.

Block by M. R. Deoskar, Nagpur.

D. S. Press Nag,

శ్రీమాన్ మాచిరాజు దుర్గాశంకరాచార్యుడు

మొదటి అంకము

మొదటి అంకము—గద.

అశాజీ శింభూజీలు.

అశా—మామ గారూ, మహారాజుగారి కొలువు స్వీకరింపజని మి మ్మెన్నో నిబంధించుచున్నను ఇంతవరకూ ఏదీ నిశ్చయించుకొనలేదు కదా మీకు? ఎంత గడుసువా రండీ!

శింభూ—అశాజీగారూ, ఈవిషయమున నేనేదియు నిర్ణయింపలే కన్నాను. వేగించి నేసినపని విషయ మగును కదా? ఆత్రములో కొలువుగొనువాం అతివేగమున దాని పడలుకొందురు. ఇదీకాక, నేనకుని గుణానిగుణములు పరికించుట యజమాని కెంతఆవశ్యకమో, యజమానిని గుఱో గుణములను పరికించుట నేవకుని క తావశ్యము. కాదా? శివాజీ లక్షణములు కెంతవరకూ విశిష్టము. నావధానముగా పరీక్షించి చూచుట వశముగా నుచున్నది. అందుచేతనే ఇంతవరకూ నిశ్చయించుకొనలేదు.

నా కనుభూతములే. వాటిని నామీదనే ప్రయోగించినాడు!
నా మేనల్లుడు—నా శోదరి కుమారుడు—తనతండ్రికి విశ్వా
సపాత్రుడనగు ఉద్యోగిని—తన మేనమామను—అట్టి
నాన్న అకస్మాత్తుగా పడినాడే వాని నైజము నాకు పూర్తి
గా అవగతమైనది.... ఇందు విశ్వాసఘాతా, కపటమూ కాక
ఇంకేమున్నది? ఇంతకన్న వేరు నిదర్శనము కావలెనా?

ఆబా—ఇట్టి స్వల్పవిషయమును మీరు పెద్దచేయ
జనునా?

శంభూ—ఇది మీకు అల్పవిషయ మగునేమో కాని
నా కట్లు తట్టుట లేదు. ఆతని కొకనాటి పరిగంట మయ్యెను
కాని, నాకు చిరస్థాయి యగు ప్రాణగొడ్డముగా పరిణమించి
నది!

ఆబా—మహా రాజుగారు మీరలెద్దీర్ఘ ద్వేషులు కాదు.
ఇట్టి ప్రమేయములను వా రెప్పటికప్పుడే మరిచిపోవుదురు.

శంభూ—నానంగళి వారు మరచిరన్న అహంకార వింత
కాదు. వారి కిది మాదినుండుటకు ఇం దంత విశేష మేమి
కద్దు?... ఇంకొక మారు— ఆపకారము అనమానమును ఒక
క్రిసవారి నెన్నిమను బాధించవు, భరించవలసిన వారి హృద
యములకు మాత్రము శల్యము లగును. గొడ్డలివేలుచేత
మీరెగురు కాని గొడ్డలి చెకుచెదరదే? తానుకొట్టిన
చెట్టను ఉరబాను క్షింప లేని గొడ్డలి చెట్టును

చిందించు గొడ్డలి మీ మహారాజుగారి మరపు

నకు మగొక కారణమున్నది. ఎవ్వరైన ఎప్పుడైన పొరి పాటున కపట కృత్యము కానించిననో అది నారి హృదయమును నేధించును, శివాజీకన్ననో కాపట్యము పరిపాటు కావున అది నాని మానసమును దూషింపక పోషించును. ఒకనాడు బీజాపూర్ రాజు కంట నుమ్ముజల్లి వారితోరణాకోలును లాగుకొనుట, మరునాడు రాజ్య సహస్యముగా శంభూజీపై బడి సుపేక్షాసృంతియు నాక్రిమించుకొనుట, మూడవనాడు ఫరంగీ సర్దార్లకు విశేషార్హదాని హోదాకోలు సపహరించుట, నాలుగవనాడు కోడలా హవల్దారునకు లంచముమేపి ఆదుర్దమును హస్తగతము చేసికొనుట, అయినవనాడు పురుషునిపృథువుల దాయాదుల కిలహములనుకారణముగా జేసుకొని, విశ్వాసఘాతకు వెనుదీయఁ ఆకోలును సట్టుకొనుట, ఆ పనాకు కల్యాణిదుర్గులు సుబేదారుని ప్రవ్యాగారము గోచుకొనుట, — ఇట్లే ఆశగొల్పియో, బెరురించియో స్నేహము సరికొనియో శనకార్యమును నిర్వహించుకొనుట తను మహారాజుగారికి విశ్వకృత్యము లగుచున్నవి. ఇంతేరాదు, సరిజన్మదాతయెడను అన్నదాతయెడను కూడ విస్మయకరముగా కుట్రలుపన్నుటకుగూ జంకిడు!

ఆనా—మీ రాబాసాహేబు (శివా) గారికి మా ముగారిగుటచేతను, వారి కొలని మీ కకొననివెనని నేనవేక్షించుచుండుట చేతనూ, విశ్వకృత్యము విని యిది యిది కడమిచ్చిమిచ్చి పడేకాని పాతకములను పరిచిన శివకు.

త్యావళిచే మహాగాజుగారి కెవరును శత్రువులు కాకేదే? వారు సచ్చీలురనుట కింతకన్న వేరు నిగర్భము కావలెనా?

శంభూ—ఆపిషయమును మీ కెట్లు సిద్ధాంతకరింప గలరు? వాని కాపట్టడ శక్తిల టూరగించిన నేను వానియెడ నైరభావ మూసకుండుటకు హేతువులు నా మనోదౌర్బల్యము బుద్ధిమాంద్యమూ అని చెప్పదగును, కాని పైవారికి నాకన్న నెక్కుడు చిత్తపటిమ యుండగూడదా? బహిరంగము గా కాకున్న విని గూఢముగనైన వారు శివాజీని ద్వేషింపరాదా?

ఆబా—అయ్యో, మీరువారియెడ ప్రతికూలభావ మూని వారికృత్యములను విషమదృష్టితో పరికించుచున్నారా కావున మీయూహలే నిజమని భ్రాంతిపడుచున్నారు. అనుకూలభావమూని సమదృష్టితో వాటినిపరిశీలించినచో మీ యూహ లపోహములని మీకే తోచగలదు.

శంభూ—అమాంతముగా అసంపైబడి వారి నుక్కడంచుట అయోగ్యము కాదా?

ఆబా—ఆబాసాహెబుగారు శమశత్రువులను మొదట సామదానముచే పొందింపజూతురు. ప్రభువిశ్వాసనిధానమగు వారిసైన్యమును వ్యర్థముగా నధించుకొనుట వారి మతము కాదు. ఆ టెండుసాయములూ నిష్ఫలములైనచో ఇక వారికెడివెరవు? సూత్రముగా శత్రువులపై బడినయెడల తమపక్షమున రక్తసాహిత్యమును వారు చేయుదురు.

శంభూ—ఇదంతయూ తమవీరులయందలి దాక్షిణ్యము చేతనా, లేక పిరికితనము చేతనా? నిసర్గవీరుడు ఎదుట నిల్చి హోరాహోరిగా పోరాటయును గాని దొంగతనముగా ప్రవేశించదగునా?

అనా—నుహాగాజుగారికి పిరికికండ మున్నదనియు దాక్షిణ్యములేదనియు మీ నోటనింటిని. యుద్ధరంగమున సైనికుల నుసిగొల్పి తాము దూరమున నుండక వారితో కలిసి పోరాడుచూ, నిహతులైనవారి కుటుంబభరణార్థము వలయు నేర్పాట్లు సల్పుచూ, గాయపడినవారికి స్వయముగా చికిత్స చేయుచును-అట్టియెడ హాశిభేదము గాని, కులశీలవైషమ్యములు గాని పాటించక అందరిని సమన్వృష్టతో లాంఛనపాలనముల కొనర్తురు. అయ్యో, ప్రకృతమున కళ్యాణగుర్గద్రవ్యాకారపు దోపిడిలో మృతులైనవారి కుటుంబముల నోదాస్సుచూ, క్షతులైనవారికి చికిత్స గావించుచున్నాడు, చూపద రండు (పోవుదురు)

—:కొండన రంగము:—

శివాజీ, బాలకృష్ణవంత్, నులకమంచములపై సైనికులు)

శివా—అమ్మలారా, అయ్యలారా, ఈ యల్లరిలో మీసుతులు, పతులు, పితలూ తనువుతోరగినారు. వారందరు నాకు తోబుట్టువులని నేడే బ్రతుకున్నాను. మీ మీ

కుటుంబములకుండి ఒక్కొక్క మానవుడు గణించె గాని, నా హితైషులు, నా అంగరక్షకులూ నాతోడి సమభివ్యవహారులూ, నా కొరకు ప్రాణముల సర్పించు నాసఖులు సోదరులు నైన వారనేకులు సన్నువీడి చనినారు. అసిధారాత్థిర్థంబున మడియుటచే మనల దుఃఖసాగరమున ద్రోసి వారు వీరస్వర్గము నలంకరించినారు. ఈ కుటుంబముల కొంత మే లొనగూడి పోలేదు. పుణ్యము చేసుకొనటచేతనే వారు స్వధర్మము కొరకును స్వరాజ్యముకొరకును తమ ప్రాణముల సర్పించు జాలిరి. పుట్టినవారెల్ల గిట్టుట సజమే, ఐనను శత్రుకోటికి తమ అస్త్రశస్త్రముల పడిను చనినూపి నానిని క్లేశపరుచును ప్రాణముల బాసిని ప్రతివీరభయంకరులు ధన్యులు కాక? కావున వారికి మనము వ్యాధి పడెదాదు. అట్టివృత్తువు నా కలనడచేయుమని సర్వేశ్వరుని సదా ప్రార్థించుచు నును.

ముసలి—పదికాలాలు మీరు బతికుండాని మా రాణా. ఎరమేశ్వరా! వీరిని శిక్షించిని శెయ్యి.

శివా—అమ్మా, నీబోటి సా స్వేమణి దీవన రత్న యగునా? ఎరమేశ్వరుణ్ణు నాకు ప్రసాదించిన ఆయువునెల్ల నా దేశకి భాగమునకు నొదకబాంధవేల నొంగి త్నే మమునకూ ధాన్యపోయినది నని నా స్వధర్మంకల్పము. ప్రధానీ, నాకొరకమితానందముతో అనువుల బాసి తమకు కురిరములను, శమవారి అంతఃకరణములను పాడినెరిగినవారి కుటుంబముల న్వాప్త్యములయెడ శునము శ్రద్ధతోపావలయును. వారికి సంభవించిన ప్రేమ

హాసీకి మనము ప్రతివిధానము జరుపనేరము కావున వారి యోగక్షేమముల ననుకూలరీతి సరయుట మనవిధి; అం దెట్టి లోపము గానీయగూడదు-కి శ్యాణాద్రి వ్యాపారమును మనకు కనిగతము చేయుటలో ప్రాణముల గోల్పోయినవారి కుటుంబముల కాద్రివ్యనిధానముపై హక్కు గలదు.

శం. ముస||—మేం కూలోళ్ళిం, మాకు డబ్బులో చేపని మాంసాహార మింకా సల్లగా ఉంటే మా కేమిలోటు నొకింకా కొడుకులుంటే వాళ్ళనికూడా మింకా పాదాలమింకా పడేశాను.

శివా—వీరమాతకు తగిన మాంసాహార రహస్యం నీ పంజీ తల్లులు మనదేశమున నుండునంత కాలము వీరుల కేమి కొరత? నీబోటి ఉదాసనతుల ఉదరపోషణార్థము శ్రద్ధవహించుకున్న నేను మీపాత్రులకు ప్రభువుగా నుండతగినా.

మూడో ముస||—మారాజా, మావోళ్ళు యుద్ధాని కెళ్ళినప్పుడు మమ్మల్ని మీ కప్పగించి “మే వేదవైనా దింత వాగ్దూ, మారాజుగా నీ మీకు తలినద్రులు, వా కేమిమ్మల్ని పోషిస్తారు” అని చెప్పారు.

నాల్గోముస||—మారాజా, నానల్లొళ్ళ మీ వాదాల కాడ పడేస్తున్నా-ఈడయ్యనాగె మీకొలుపు చేస్తాడు.

శివా—తండ్రినిపోలిన తనయుడు బంటుతనమునకు కుదురుకొను దేశము ముమ్మాటికీ ధన్యము-శుభ్రం, నీవు మా కొలువు చేసెదవా?

కుర్ర—ప్రభువుగారు చెప్పడవేఁ లోటు-పిరంగినోట్ల
దూర్తాను:

శివా—(వాని కాగిలించి) భళిలే! నీవు వీరపుత్రుడవే. నిశ్చింతి లేతకబళము ఫిరింగివాత పడవలెనన్న తత్సూర్యము నా నేనయే కాక నేను కూడా మడియవలయును. అమ్మలారా, మీ రికపొందు. మీ స్వార్థత్యాగమును నాపైనికులూ నేనున్నా మార్గదర్శకముగా నెంచుకొందుము.

శంభూ—మహారాజుగారికి స్త్రీలయెడ ఆదరము మిక్కుటము. (వారు పోవుదురు)

శివా—ఓహో, మామగారా, ఎప్పుడు విచ్చేసితిరి?

శంభూ—నీ వాస్త్రీల నోదార్చుచుచున్నప్పుడు.

శివా—ఓదార్చినంత మాత్రమున ప్రయోజన మేమి? శుష్కప్రియవాక్యములచే హృదయమందలి గాయములు మానునా? అవి మానసములయందలి దుఃఖముల రేపి భాలి నభివృద్ధి నొందించును. సజీవస్నేహమున కనలుచున్న చిత్తములను నిర్జీవ తత్వోపదేశ బిందుధారలు చల్లార్చునా? ఆపుల వచనముల వినకున్న సుఖము శూన్యమని యెంచుచుండు హృదయములు అతిదీర్ఘములై వెగటుపుట్టించెడు పుక్కిటి పురాణముల విని సంతసించునా? (మంచములమీదివారితో) మిత్రులారా, మీ గాయములు మానుచున్నవా? వీరు కాయములకు గాయము లల్పకారములు; సంగ్రామదేవత సాహసికులగు వీరులకు చేతి కడియములు, కాలి గొలుసులు, మెడ

లోని సదులు, చెరి యొకటో, చెరి కెంజో బహుమానముగా నొసగుచుండును. గాయపుమచ్చలు ఒడలిపై నెంత దట్టముగా నుండిన సౌందర్య మంత హెచ్చును. గాయములచే సాలం కృతులగు ఇట్టి యోధులు శత్రుసేన అను తెరమరుగున నిల్చి యున్న విజయలక్ష్మి పాణిగ్రహణ కుచూహలులై తమ శత్రు ములతో ఆ తెగును చీల్చి ఆమెచే విజయహారములను తమ కంఠమున వేయుచుకొందును. (వారి శరీరముల నిమిరి)మిత్రు లాగా, ఆ సుఖము లభించుటకై మీ రీదుఃఖము ననుభవించ వలసియున్నది.

వీరుడు—మహారాజా, మీ కెయ్యి సోకుటచే గాయ ములబాధ కొంతవరకూ ఉపశమించినది.

శివా---బాబ్లీ, నీ గాయములే నీ దేశభక్తిని స్వామిభక్తిని నిర్వవాదముగా నిరూపించుచున్నవి. బహిర్లీ, ఈ గాయము నీవు సన్న శత్రువునుండి కాచుచప్పుడు తగిలినది, కావున నీనిగూర్చి నే నెక్కుడుశ్రద్ధ వహింపవలదా?

బహి—విపర్యస్తముగా నెలవిచ్చుచున్నాడు ప్రభువు వాడు. అప్పుడు 'మీ గాతురకను అంత మొందించుటచేతనే నేను బ్రతికితిని. లేకున్న నాకు మీ దర్శనలాభ మిప్పుడు చేకూరునా? మీరే సన్న పునర్జీవితుని చేసితిరి-ప్రభూ, మీరు దైవసమానులు, మహారాజా!

శివా—ఈత డెవడు? మోత్యామహర్ వలెనున్నాడు. (తడుమును)

మోత్యా—ప్రభూ, స్వర్ణాలు-నన్నిక్కడికి తెచ్చి
నప్పుడు నా కొళ్ళు తెలియదు-నన్ను రచ్చించాల మీకు
నాసార్వ సోకింది, నాతల తీసిండి మారాజా!

శివా—నా దేశమును నా ప్రాణమునూ కాపాడుటక
నాదండ నుండి భుజమునకు భుజముచేర్చి శత్రువులతో పో
రావోరిని పోరునప్పుడు స్వర్ణదోషము లేదుకాని నీవు
గాయముల బాధచే మూల్గుచూ పడియున్నప్పుడు నిన్ను
తీస స్వర్ణదోషము సోకునా? లేదు, లేదు-మానవు డంతకతో
రహృదయుడూ కృతఘ్నుడును కాలేదు. మోత్యా మనమి
వుర మొకదేవుని విడ్డలము, నేను రాజభవనమున పుట్టి పెరిగి
తిని. నీవు కుటీరమున బుట్టి పెరిగితివి; ఇది కేవల దైవయో
గము-కాని మానవధర్మశాస్త్రము మనలో గొప్పభేద మే
ర్పరచినది-నిన్నటియుద్ధమున నీవు మసకెద్దరికి ప్రభుభృత్యసం
బంధమును మీటిని సాధర్యమును నికటతరసంబంధమును
స్థాపించితివి; నన్నుటబోకుమని ఇప్పుడు నిషేధించితివేని నే
నొక హింసజాతువునని యెంచినవాడ వగుదువు.

మోత్యా—మావోళ్ళుతప్ప నన్నెవ్వరూ ముట్టుకోరు.
మీరు దేవుళ్ళంతోను గనక నావోళ్ళు నిమురుతున్నారు.
మీ దాసుణ్ణి, అడ్డు సెప్పుతానా?

శివా—(ఇంకొకని చూచి) వీడు ఆబాజీ సేవకుడు
సత్వాజీ-సత్వా నీ కిందాక గాయ మనలే లేదు, నీవు వీరిలో
జేరితి వెట్లు?

సత్వా—దేవరా, తమరు నేడు గాయపడినోర్ని సూ
స్తారని తెలిశి మిన్నల్ని ముట్టుకొందావని నేనే గాయం
చేసుకొన్నాను.

శివా—గాయమునకు నేను చికిత్సచేసిన చికిత్సకు నీవు
గాయము చేసుకొంటివా?.....మీరు మూకై పడిన శ్రమ
బాపుటను మాచేతనైన సువిధముల చేకూర్చెదము. నేడు
మాతుశ్రీ విజానాథుగారు తమచేతులతో మీపథ్యపానీయ
మును తయారుచేసి కోడళ్ళచేత వడ్డింపజేయుదురు.

శాబ్దీ—మీచేతి పరిచారమూ మాతుశ్రీగారి చేతి
ప్రసాదమూ దొరికినట్టయినా ఇలాంటిగాయాలు నూర్చినా
పొందగలము, మారాజా!

శివా—మా బంటులకు మాయం దిట్టిగౌరవ ముం
డును మా భాగ్యము-మే మిక పోదుము. మీ కచిరకాలమున
ఆరోగ్యప్రాప్తి యగుగాక!

—మూడవ అంగము—

(శివాజీ శంభూశంకు)

శివా—మానుగానూ, జాతీని కులమున, బాంధవ్య
ముననూ ఎట్టి సంబంధమూ లేని జను లెందరో స్వరాజ్యసం
పాదనమున నాకు తోడ్పడుటయు, తమబోటి ఆత్మలు పరా
జ్ఞులుగగుటయు యోగ్యమని తమకు తోచెనా?

శంభూ—శివబా, నీ విందుక ఆలోచించితివేని నీకును వీరికి నెంతవైషమ్య మున్నదోమన కిద్దరికీ అంత వైషమ్య మున్నదని గ్రహించగలవు; మన సాధ్యములయందును సాధ్యములయందునూ ఎంతో వ్యత్యాసమున్నది.

శివా—స్వరాజ్యస్థాపనము మీకు రుచింపదా?

శంభూ—అది అందరికీ కావలసినదే కాని శక్యమగు నో కాదో ఇందుక ఆలోచించవలదా? నీ బల మెంత? నీ ప్రతిపక్షుల బల మెంత? అదీకాని ప్రతిపక్షుల చొక్కడైన కొంత మేలు. ఒకడైన డక్కిణాపథమంగలి బలాధ్యులగు అదిల్ షా కుతుబ్ షాల తోడనూ, మరొకడైన అమితబలశాలియగు ఔరంగజేబుషాదుషా తోడనూ—రెండూ ప్రచండస్వైర్యములతో నీవు పోరాడ నెంచితివి. ఒక్క మహమ్మదీయబంటునకు నీ మానశాలు నల్గురు చాలుదురా?

శివా—నా ఆదర్శ మసాధ్యమైనను దానిని సాధించుటలో నా కేమాత్రము యశము చిక్కకున్ననూ నిరుత్సాహుడ కాబోను—నీచాదిర్పమును సాధించి యశము పొందుట కన్న ఉచ్చాదిర్పమును సాధించుటకై యత్నించి విఫలుడ నగుట శ్రేయము. ఇంతకూ నాఆదర్శము దుస్సాధ్యమైననూ అసాధ్యము కాదని నా నమ్మకము. మహమ్మదీయ తురుష్క పైనికులకన్న మా మానశాలు కృశాంగులనుట తధ్యమే, కాని విలాసప్రియులగు విపక్షులకంటె మావాళ్ళు దార్ద్ర్యమున సహనమున నెక్కువవారని మీ రెరుగరా? కృశించిన మా

దేహములు తురకలపై దాడివెడలునప్పు డంతగా పనికిరాకున్న సొంపు ముట్టడింపబడునప్పుడు చాలానేపు ఓర్చియుండుటకునూ, శత్రువులనుండి తప్పించుకొనునప్పుడును, వెక్కుకు తగ్గునవుడునూ, అవి అమూల్యములు కావా? మావారి వెంట కొండలెక్కుట దగుటయు తురుష్కుల కెంత ప్రాణగొడ్డములు? శరీరదార్శవ్యము, పుష్టి, దీర్ఘశ్రవ్యమును మీగు పెద్దజేయుచున్నారని గాని నేను వాటికి మహత్వ మారోపించను; మానసక పుష్టి, దార్శవ్యములం కధికమహత్వ మున్నదని నా నమ్మకము. పురివడిన బాహువులకన్న నిగిగల మానసమూ, విస్తీర్ణమగు నక్షత్రముకన్న నిర్భీకమగు చిత్తమునూ నా కధికములు. శాత్రువుల శరీరములు మాశరీరములకంటె నాల్గు ప్లు పద్దవైనను మా మానసములు వారి మనస్సులకంటె పదిరెట్లు ధైర్యస్థైర్యములు కలవి.

శంభూ—వారి శస్త్రాస్త్రవాహనసంపత్తి నామాన్యమునుకొంటివా? వాడియగు డెమాస్కన్ ఖడ్గములు, శేఖరంతములగు అరన్నగుట్లములు, తోడాతుపాకులు, మత్తమాతంగములు, పొడవుకత్తులూ, ఎత్తైనబల్లెములూ, ఉన్నతములగు నుష్ప్రములూ చక్రాకారముగా సన్నినుమిసెడు ఫిరంగిగములూ-ఇవన్నియూ అజయ్యములు మొగలసైన్య మహాసముద్రము రసపుత్ర సైన్య ఏదీప్రవాహముల మింగున, దక్షిణమహామృదీయసేనాదావాన్ని మహాచాప్రప్తసేనాన్ని శిఖల గ్రసించును.

శివా—అయ్యా, ఆ సేనలు కలగూరగంప లనుమాట నొప్పరికింతు రేల. మాభటులకూ వారిభటులకూ సాటియే లేదు. మాతృదేశరక్షణార్థమును, స్వాతంత్ర్యనిర్వహణమునకు నూ మడియనున్నవారి యుత్సాహము, బాహుబలమును నమ్మి పరదేశముల నాక్రమింపదలచి విదేశీయుడును విధర్మియు నగు రాజు ననుమతిని విలాసార్థ మద్దెకువచ్చిన బంటుల కుండునా? మరియు దారిపుత్రాదుల మానప్రాణముల కాపాడి మాతృభూమి నుద్ధరింపదలచి స్వకీయుల దీవసలను గొనుచూ ప్రాణముల త్యంపనలెనని సిద్ధపడిన పోటుబంటు లయ్యుత్సాహములో శతాంశమేని, అర్థమానసము స్వదేశమున నున్న దారిపుత్రాదులమీద, తక్కినది తాము అద్దెకుస్వీకరించిన అనవసరయుద్ధము మీద నిడుకొని, లక్షలకొద్ది ప్రాణ తిట్లు తినుచూ ధనాశచే ప్రాణముల వీడనున్నవారి కుండునా! మనోదార్ఢ్యము నిర్భయహృదయమును కల్గియున్న మా మానళాలకు ప్రాపుగా పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించిన సువిధముల మీరు పరికింపనేలేదు. ఈ సహ్యాద్రిసానువుల ఔన్నత్యము నవలోకింపుడు. వీటితో నెనరు ప్రతిఘటించి నిల్వగలరు ఈ కొండకినుమలలో వేలకొలది శత్రుసైన్యములు మాయ మగును. వీటి నొక్రియించి పోరెడు మా పిడికె పైనికులమీద ఘరంగిబంటులు వేలకొలది ఫిరంగిగుండ్లు పేల్చిననూ, వాటి ప్రతిధ్వనిచే వారిచెవులు చిల్లులుపోవుట తప్ప వేరు ప్రయోజన మేముండును. మాసేన లీదుర్గద్వారములనుండి

అగ్నివృష్టి కల్పించెనా సాదుషాసైన్యములు భస్మము కావా? కావున మా సహ్యపర్వతము శత్రువుల కసహ్యమే కదా? శత్రురాణికి దుర్నిరీత్యములు దుర్గమములునగు ఈపర్వతశిఖరములకు మాయందు పుత్రవాత్సల్యము కలదు కావుననే మమ్మది తమకెక్కలపై చిత్తమువచ్చినరీతి నాజించుచూ అన్యలనుండి ఉపద్రవము రానున్నతరి లోలోన నిముచ్చుచుండును. అప్పుడు రహస్యమార్గములయందు మేము సిగజంటివాడక సంచరించుచుందుము.

శంభూ—ఈ రహస్యముల నెరిగిన మీవారు శత్రువులలో చేరకూడదా?

శివా—మావారి సందరినీ మాపక్షమున నుంచుటకు యత్నించుచున్నాను. అట్లు చేరనివారి సంత మొందింతును.

శంభూ—మహారాష్ట్రసరదారు లెందరు వేరు-నాగి కన్న నీ యెక్కువ యేమి?

శివా—నామానశేషమైన నిజాంషావారిసత్వము నాకు చెందరున్నది. ప్రతాపము బాయుచున్న ఆతని ప్రభుత్వమును నిలువబెట్టవలయునని నిరపేక్షబుద్ధితో నాతండ్రిగా రానర్చిన భగీరథప్రయత్నము మీరెరిగి యున్నదే. అందుకే కాదే బిజాపూరునుల్తానుతో వారు పోరవలసి వచ్చెను. నిజాంషా మాత్రము సామాన్యుడా? విశ్వాసఘాతకుడు-మామగారిని మరదినీ చంపి గద్దెనెక్కినాడు. ఐనను వానికి చిక్కుమూసినప్పుడు మాతండ్రిగారు సాయపడిరి. ఎంతలంచమైన

నిచ్చి లోబడుచుకొనవలయునని మొగలులు యత్నించిననూ హరికి లొంగలేదు, వారితర్జనభర్జనల పాటిసేయలేదు. నిజాం హంశమువారి కారాజ్యము చిక్కుట అశక్యమైన పిదప భగ్నమై చెదిరిపోయిన పరిస్థితులలో స్వరాజ్యస్థాపనము సేయఁగా నిరి కాని బిజాపూరుస్థానము మొగలులతో చేరినందున కృతకృత్యులు కాకపోయిరి. ఆ ప్రతము సాంతిముచేయుట నాకు విధి. పవిత్రమైన నాకార్యమునకు ప్రతికూలులైన మహారాష్ట్రుల బలిమిచేనైన కపటముచేనైన బంధింపక మానను. దేశహితమునకు ప్రాణముల సర్పింప సమకట్టిన చేను నాహితము నవగోధించెడివారి ప్రాణముల గొనక మానుదునా?

శంభూ—అభినివేశులకు అంతరాయము లల్పములై పోవును. మొగల మహమ్మదీయుల మతభేదము వారునీతో పోగునప్పు డడ్డరాదు. మొగలసేనామహాసముద్ర మొకటే మహారాష్ట్రమును ముంచివేయగలదు; లేదా, దక్షిణమహమ్మదీయదావాగ్ని ఒకటే మహారాష్ట్రమును దగ్ధముచేయగలదు. ఈ రెండుసేనల బారినుండి తప్పించుకొని పోవ నీ మావళాలకు మార్గములేదు. వెనుక బిజాపూరు మొగలసేన లేకీభవించినప్పు డెట్టి ప్రమాదము వాకిలైనో స్వానుభవముచే నెరిగిన శాహజీమహారాజును జూచియైన నాతనిపుత్రుడు బుద్ధితెచ్చుకొనుట యోగ్యము.

శివా—ఆ ప్రమాదము నే నెరుగునది కాదు. కాని రాజనీతినిపుణులకు దానిని తప్పింపుకొనుట అసాధ్యము

కాదనినా మతము. డిల్లీపాదుషా, బహమనీసుల్తానులునూ
 వకధర్మావలంబకు లైనను రాజ్యవిభాగమున వారికి స్వర్ధలు
 లేకపోలేదు. అది అదనుగా గొని వారిసైన్యముల నేకీభవింప
 నీయక వారిలోవారికి పోరు పెట్టుట యుక్తిపరులకుదుష్కరము
 కాదు. అట్లు జరిగినచో నా కాసైన్యముల సంకలనమును
 కాక తద్వ్యవకలనము నెదిరింపవలసి వచ్చును. మీరిప్పుడు
 వర్ణించినరీతిని పాదుషాసైన్యము మహాసముద్రమునూ, దక్షి
 ణసైన్యము దావానలము నైనచో, మిగలసేన మమ్ముముంచి
 వేయకమున్నూ, దక్షిణసేన దగ్ధముచేయకపూర్వమునూ ఆ
 సైన్యము గొండ్రింటిని తారసిల్లి అందులో నొకటి హత
 మైన కావలయు, లేదా హుతమైన కావలయును; అట్టి యేర్పా
 టుల నే నాలోచించియున్నాను. శేషించిన సైన్యముపనిబట్టు
 టకు మా మావళాలు చాలుదురని మీరెరిగియే యుండును.
 పాదుషావారి పరికరసంపత్తిని మీరు నర్ణించుట వినినప్పుడు
 నాకు పరమానంద మాయెచు, ఏలయన ఆసంపదంతయు మా
 వశము కానున్నది. అంతవరకూ వారు దానిని న్యాసమువలె
 కాపాడుచుండురు. శ్రేతాయుగమున వానరసేనచే రాళ్ళతో
 నేకువుకట్టించి సముద్రము లంఘించినరీతి ప్రకృతమున మా
 సేనచే స్వరాజ్య స్థాపనము చేయించవలయునని ఈశ్వరసంక
 ల్పమగునట్లు సూచనలు కానవచ్చుచున్నవి.

శంభూ—నీ యోచనలన్నియు కపటోపాయములపై
 నాధారపడియున్నవి. అర్ధరాత్రమున అమాంత మరులపై
 3

బడుట, కలహములను చంచుట, విశ్వాసఘాత యొనర్చుటకు తంత్రములు పన్నుట కన్న తురకలవలె సమరభూమిని హోరాహోరిగా పోడుట నాబోటి పోటుబంటునకుచితముకాదా? ధర్మయుద్ధ మవశ్యక ర్తవ్యము.

శివా—సూను గారూ, ఆ సేతుశీతాచలము తమప్రభుత్వ మనుగ్గు కొనిన తురక లిప్పుడుధర్మము ద్ధప్రశంస చేయుట వింతకాదు. ఆదిని వీరభ్యసించిన విద్య కపటనీతి కాదా? నాప్రభుత్వమూ ఈశ్వరానుగ్రహముచే వారి ప్రభుత్వముతో సమమైనప్పుడ నేనికూడా ఇట్టిశ్రీరంగనీతులే చెప్పుచూ ధర్మోపన్యాసము లిచ్చెదను... ధర్మయుద్ధ మొనర్పివలెనన్న ఉభయపక్షములూ సరిసమానముగా నుండవలయును. ఇప్పుడిరువీడుల బలాబలములు మీ కెరుంగనివి కావు. సమరభూమిని సైనికులరక్తము వరదలై పారినను పాదుషావారి కెట్టిహానియూ కలుగనేరదు, వారి సాధనసంపద లమేయము. నా వీరులరక్తము నేనతిమితముగా వ్యయముచేయవలయును, వృథారక్తపాత ముండనేకూడదు. తురక లధికారసంపన్నులు, మే మధికారహీనులము; వారు కుబేరులు, మేము కుచేలులము; వారస్త్రోకలితులు, మేము నిరస్త్రులము; వారిసైన్య మసంఖ్యాకము, మా సైన్యము గుప్పెడు; వారు బాహుబలము నాధారముగా నొనర్చుకొన్నారు, మేము బుద్ధిబలము నాధారపర్చుకొన్నాము. ప్రణివిషయమున నూ వారికీ మాకుఁగూ వైషమ్య మున్నప్పుడుమేము రాజనీతి

ననుసరింపకధర్మము నాశ్రయింపవలెనని తురక లపేక్షింపించుట చూడ మల్లయుద్ధమున క్రిందబడినవాడు పైకన్నవాడు తన్నే మియూ చేయగూడదని అపేక్షించునట్లున్నది. యుద్ధమున బాహుబలమూ బుద్ధిబలమునూ ముఖ్యసాధనములు; మాకు బాహుబలము తక్కువగుటచే మేము బుద్ధిబలము నుపయోగింతుము.

శంభూ—నీ కపటకృత్యములకు, విశ్వాసఘాతలకు, హత్యలకును దేవుడునీకెట్టి శిక్ష విధించునో ఇంచుక ఆలోచించితివా?

శివా—స్వదేశోద్ధారణమునకు స్వరాజ్యసంస్థాపనకును నాకావశ్యకములగు కుతంత్రములు, విశ్వాసఘాత, హత్యలను గురించి దైవము నా కెట్టి ఘోరశిక్ష విధించిననూ వలననను; తారవాది నరకములలో నన్నుద్రోయుట యుక్తిమని ఆతడెంచిన నేనచట నుండుటకుసంసిద్ధుడనని నమ్ముడు.

శంభూ—శివభా, నా సంజేహములన్నియు తీరినవి. నీమార్గమే శ్రీయమను నమ్మకము నాకు కలిగినది.

శివా—ఐనను మీమార్గ మిట్టిదని నాకు స్పష్టముకాలేదు.

శంభూ—మహాగాష్ట్రులకందరకూవంశసారంపర్యము సర్వసాధారణమైన మార్గమే నే నవలంబింతును. మీ తండ్రిగారివలె నీవూ బిజాపూరు వారి ఆశ్రయమున నుండి మీకులక్ష్మిని వృద్ధిచేయవలయు, గొప్ప జాగీరులనందవలయు,

ఉత్తమ బిరుదముల నొందవలయు నని ఊహించియుంటిని గాని ఆయభిప్రాయ మిప్పుడు వ్యత్యస్తమయినది.

శివా—నాకు బిరుదములు కావలెనన్న బిజాపూరు మల్తానువారి అనుగ్రహమేల? వాటిని నేనే స్వీకరింపగలను. నా పేరునకు ముందు వెన్నెల బిరుదుల నేనే తగిలించుకొంటిని, మీరు విసలేదు కాబోలు.

శంభూ—చంద్రదారాచనియాలేక సూర్యగాచనియా?

శివా—అట్టి ఉచ్చిష్టముల నేను కొందునా?

శంభూ—అట్లైన కొత్తబిరుదుల కల్పించితివి కాబోలు?

శివా—ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు.

శంభూ—నాయనా, నీ వాపదవి నొందగల్గినందుకు నా కమితానందము కలుచున్నది.

శివా—అట్లయిన మా కార్యనిర్వహణమున మీరు నాకు తోడ్పడెదరని నే నెంచవచ్చునా?

శంభూ—నేను తోడ్పడుట నిశ్చయమే కాని నాయందు నీకు నమ్మకము కలుపెట్లు?

శివా—మామగారూ, మీ పురాతనమతమును మీరు వీడనున్నప్పుడు మీయందు నా కపనమ్మక ముండుట కూడునా? నావాడని నేనెంచిన వానియందెల్ల నాకు సంపూర్ణవిశ్వాస ముండును. అందుకు సంచకరువుగా నేడే మిమ్ము మీ కూతుళ్ళకడకు గొంపోయెదను; మిమ్ము చూడవలయు

నని వారు కాతూహలము నహించియున్నాడు. నాపక్షమును మీరు స్వీకరించిరని విని వారు మిగుల సంతసించుదురు.

(పోవుదురు)

—నాల్గవ రంగము—

(శివాజీ, ఆబాజీ, శంభూజీలు)

శినా—శ్యామదుర్గముపై దండెత్తుటనుగూర్చి ఆలోచింపవలసి యున్నందున మీకు కలు రంపితిని. అందలి ద్రవ్యాగారమును హరించి యిప్పటికే వారిని నొప్పించినాను, కావున వారు కసిదీర్చుకొను కాలము నైకై వేచియుండి తగు ప్రయత్నముల నల్పుచుందురు. ఆ సన్నాహము ముగియకుండగనే దుర్గమును మనము చేత జిక్కించుకొనవలయును.

ఆబా—ఆబాసా హెబుగాహా! నా దొక మనవి—

శినా—ఆబాజీ—మనలో మనవులు చేసుకొనునంత భేదభావ ముండగూడునా? ఏమి కోరదలచిరో కోరరాదా?

ఆబా—విన్నప మొనర్పదలచిన విషయ మించుక మహత్వకలితము కాని దాని మీ రంగీకరింపరేమో అని చెప్ప వెరుచుచున్నాను.

శివా—అదెట్టిది?

ఆబా—ఆ కోట ముట్టడించుటకు ప్రభువుగారు నా కాజ్ఞ నొసంగవలయునని వేడుచున్నాను.

శివా—ఆ కలహమును నే నారంభించితిని కావున నేనే దాని ముగించుట న్యాయము.

ఆబా—నామాట యాలింపుడు-ఆ దుర్గముతోటి సంబంధము మీకు నేటిది కాని నాకది వంశపరంపరాగతమని మీకు తెలిసియే యుండును. నామొత్తవ్వ శినపురము చేరక ముందు కళ్యాణదుర్గము చెంతనన్న మా అగ్రహారమున నుండెను. మాపూర్వుల నానుబేదారులు అజ్ఞానము బాధలు పెట్టుచు తుదకు వారిని ఘోరముగా హతమొనర్చిరి. ఆవివర మంతయు మామొత్తవ్వ నాకు చెప్పుచుండుటచే బాల్యమున నే ప్రతీకారవాచన నాకు పొడమి, నయను తోడ నృద్ధికొందినది. తమమండ నుండి శత్రువుల రుధిరముతో పితృతర్పణ మొనర్చి ఋణవిముక్తుడను కావలయునని ప్రతిక్షించుకొని యున్నాను. నాయాశలు ఫలించుటకు నేడు తగినతరుణము తటస్థించుటచే వారిక్రౌర్యమునకు వినియముగా హింసకు ప్రతిహింస, హత్యకు ప్రతిహత్య, బలాత్కారమునకు బదులు బలాత్కారము-ఈతీరున లెక్క వారలకు సరిగా ఒప్పుగించిన కదా నాజన్మము ధన్యమగును.

శివా—అబాజీ, మీరు పవిత్రమైన బ్రాహ్మణకులమున జన్మించితిరి. తమ, తితీక్ష, విరాగము మొదలగు గుణములు మీకు స్వాభావికములని మీకొక రుపదేశించవలయునా? హత్య, అత్యాచారములును తురకలోనర్చునపుడు ఘోరములు నింద్యమూలందుము కదా, బ్రాహ్మణులు

వాటి నొనర్చునపు డవి సౌమ్యములు స్తుత్యము లగునా ? మీ పూర్వపురుషుల బాధించిన తురకలు మానవత్వము పరిత్యజించి పశుత్వమును పరిగ్రహించిరి. మీరూ వారివలెనే ఆచరించిన ఆపశుత్వము మీకు మాత్రము సిద్ధింపదా? అట్టి చో మీరెవరి కపకాగులగుదురు, వారికా, మీకా !—మరియు మీరెప్పు డెట్లు ప్రవర్తింప నెంచితిరో అట్టి ప్రవృత్తినే తురక లవలంబించినందులకు వారినీ మీరు నిందించుట కూడునా? వారి పశువృత్తి క్షణికము, మీరు పాతకయ్యముల పెకలించి వారియెడ సత్యాచారము నేయబూనుట పశువృత్తిని మీరిన రాక్షసవృత్తి యగును. తాతచేసిన తప్పునకు మనుమని శిక్షింపవలెనుట దొంగను వీడి దారిబోవు సన్యాసిని ఉరిదీసినట్లుండును. ఇంతేకాక పురుషుల దురాచరణమునకు స్త్రీలపై కసిదీర్చుకొనుట రాక్షసవృత్తిని మీరిన దగుటచే దానికేమి కేరిడకగునో ఎరుంగజాలము. అట్టి ప్రవృత్తు లతిశయించెనా ఇక దేశమున శాంతి ప్రబలుటెట్లు ?

ఆ బా— ఘోరశిక్ష విధించినచో శత్రువు భీతిల్లి తిరుగ దురాచారపరుడు కానేరడని మీ రాసతీయలేదా ?

శివా—అది నిజమే. ఆనిబుధన మాశత్రువునందు వర్తించును, ఆశిక్షయు అపరాధము జరిగినవెంటనే విధింపబడ వలయు. ఇం దా రెండులక్షణములూ పట్టలేదు. విశ్వాస నీయశూరులగు మామావళాల రక్తపాతము నా కనమ్మత మగురీతిని శత్రుపక్షరక్తప్రావము కూడ నాకనమ్మతమే. అం

దును ముఖ్యముగా అబలలయెడ అతి జాగరూకతతో మెలగ వలయు. పాపము వారెవ్వరికి నపకారము నేయువారు కారు, చేయనేరరు; ఆత్మరక్షణము వారి కసలే చేతగాదు. అట్టి అమాయకల కపచారము నేయబూనిట పొరుషహీనత కాదా! అట్టి కృత్యము నాకు అసమ్మతము. నాకార్య సిద్ధికి నాపక్షమువారి ఆశీర్వాదబల మెట్లావశ్యకమో శత్రు స్త్రీలఆశీర్వాదబలిమి కూడ అట్లే అవశ్యకము.

శంభూ—శివబా, స్త్రీలయెడ నీకు సానుభూతి ఎక్కువ డున్నట్లు తోచెడిని.

శివా—ఏల యుండకూడదు? మాతుశ్రీ జిజాబాయి తుకాబాయియు స్త్రీలుకారా? అట్టివారే నకస్యస్త్రీలు-వారియం దాదరిం ముండకూడదా?

శంభూ—(స్వ) నిజము నిలకడమీద గాని తెలియదు.

శివా—ఆబాజీ, కళ్యాణదుర్గమునెడ మీ మనోభావము లింకను మాటకుండినచో మీ మొంట్టిగా నటబంపుట యుక్తమగునో కాదో ఆలోచింపవలసి యుండును.

ఆబా—మీ యుపదేశానంతరమునా ద్వేషాహంకారముల నణచుకొనలేకున్న ఇంతకాలము మీతో సహవాసము చేసిన ప్రయోజనమేమి?

శంభూ—ఇంతయేల! నీ వనుమతింపితివేని ఆబాజీతో గూడ నేనుండి వాని యుద్రేకము నడచుచుందును.

శివా—ఇది మేలు. అట్లే చేయుదుము. మిమ్ముచూడ గోరు మీకోడళ్ళ నిరువుర నొక్కచో కూర్చెద, మీరు నావెనువెంట మహాలునకు రండు. (శివాజీ పోవుచు)

శంభూ—ఆబాజీ-చిన్ననాటనుండియు మనమున రగులుచున్న ద్వేషాగ్నిని నివారించుట దుస్సాధ్యము. ముక్కువ గల కోర్కెను మట్టిబెట్టుదురా?

ఆబా—సత్యమే-కాని ఆకోర్కె నిర్వహించుటకు పరిస్థితులు ప్రతికూలము లయినచో ఏమి నేయనగును? పోనీ ఆశురకల సర్వరీతిని దండించు సుయోగము లభింపకున్న ను వారికోట నాక్రమించుటవలన చేకూరు యశము మాత్రము సామాన్యమా?

శంభూ—ఆబాజీ! మీనిర్వాతనము నిర్వహించుటలో మాత్రము మీకు లోటురానేల?

ఆబా—ఆబాసాహేబు సౌశీల్యము అనువర్తనీయము.

శంభూ—ఆదేటిమాట! ఆతని శీల మింతదనుక పరిశుద్ధము కానచ్చును. కాని దానియందు కళంకబీజ ముండక పోదు. అది యంకురించుట కింతవఱకు అవకాశము చిక్కలేదు. ఇంతకూ అతనిప్రాయ మెంత? పరిజ్ఞాన మెంత? నారీలోకమన తనభార్య లిరువురే అని అభిప్రాయబడుచున్నాడు. వారికన్న వేయిరెట్లందకత్తియలు వేసవేలున్నారని యెరుగడు. వారి విలాసములయెడ నాతని కింకనూ వినుగు జనింపలేదు. వాని భార్యల యందము వాని యావనముచే నాకో

పింపబడినదే కాని నిస్సర్గనిష్ఠితము కాదు. తారుణ్యప్రభావమున తరుణులందరూ దర్శనీయులై యుందురు. ఇదియునుగాక మనరాజుగారు మోటుమహారాష్ట్రము గాక ఇతరదేశమునకు పోనేలేదు. తురకల హర్ష్యములలోని అప్పరలబోలు అందకత్తెల సౌరు వారికంటబడనేలేదు. ఒక్కసారివారినివీక్షించి కామశరాహతులైనచో వీరెట్లు చిందులుద్రొక్కుదురో మీరే చూడగలరు.

ఆబా—మహారాజుగారికి తమరాజ్యముం దమితప్రేమ కలదని మీరు వినలేదా?

శంభూ—ఇరువురు స్త్రీలయెడ మితమోహముట!

ఆబాజీ! మిమ్మునాడ నాకునవ్వవచ్చుచున్నది. పురుషులప్రేమ ఏకనిష్ఠముగు సంతవలకే దాని నమ్మవచ్చును. అందు భాగహారిణు లమరినచో అటుపిమ్మట నాప్రేమ వెట్టికుక్కవలె చూచినవారిన్నెల్ల కఱవజొచ్చును. కన్యలనియు నవోధులనీ విచక్షణము దాని కుండదు

ఆబా—ఇతరులవిషయమున నిట్లు జరుగవచ్చును. కాని శివాజీయెడల నిది వర్తించునని నేను నమ్మును.

శంభూ—ఆతడును మానవుడే కదా? నేటి సంభాషణ యందు స్త్రీప్రశంస నచ్చునప్పుడెట్ల ఆతడు మెత్తబడుచుండుట మీరు గాంచలేదా?

ఆబా—అట్లనెదరేల? వారి స్త్రీదాక్షిణ్యము ఇతర సద్గుణములవలె అపూర్వము.

శంభూ—స్త్రీదాక్షిణ్యమా? ఇట్టి స్త్రీదాక్షిణ్యమే స్త్రీలోలత్వమునకు బీజము.

ఆబా—ఊహకుండుడు. మీపల్కు లెవరేని వినినచో కిట్టనిమాట లందురు.

శంభూ—ఏమి టి లేనిపోని ఊహ! మీకు హితము చేయగోరియే ఇట్లనుచుంటిని. నే నీ ప్రమేయములో తలదూర్చుట మీ కుపకారము చేయుటకే కాని వేరుకాదు. ఇటు చూడుడు-ఏమి ఈ శివబాబుద్ధిమాండ్యము! శత్రువుల నిర్జించు నడచార్జన్యము, జోరానరియు కూడనని సాధువులగుమీబోటి బ్రాహ్మణులెంచుట సహజము కాని జగీషువగు క్షత్రియున కది తగునా? సద్బ్రాహ్మణులగు మీగు దురాగతములచే దుష్టుల దండింపనెంచుటయు, క్షత్రియుడగు శివాజీ సాధుత్వము నుపసాదించుటయు వ్యత్యస్తస్థిరములు కావా? శత్రురాజ్యములయందు నిరంకుశముగా చెలరేగనీయకున్న దేశముల జయింప నుత్సాహము కల్గుచుట్టులు? కొండలు బంట్లు లూటీ న పేక్షించి పోరాడుదురు, మరికొండ రండకత్తెల నాశింతురు. బంగారు, రత్నములు మొదలగు వ్రవ్యముల కొండ రపేక్షింప బంగారు బొమ్మల నితరు లపేక్షింతురు. ఇందేదియూ వారికి లభింపనిచో వారు ప్రాణములచేత బట్టుకొన ఆయితపడుదురా?

ఆబా—లూటీలో దొరికిన ద్రవ్యాభరణముల తమ ముం దిడవలయునని మహారాజుగారు శాసించియున్నారు.

శంభూ—చూచితిరా; కనకముపట్ల సైనికుల విశ్రాంతి
ఖలవృత్తి నొప్పుకొనిరన్నమాటయే కదా? దీనిచే సైనికుల
కెట్టినష్టము ఘటిల్లినను రాజునకు లాభముండును.....కనక
మునుగూర్చి చేసిన ఏర్పాటుకాంతలపట్ల కూర్చుట కాటంకమే
మున్నది? అందలి సారస్వ మాతనికి తెలియకపోవుటయే
దీనికి హేతువు. శత్రుశివరమున జిక్కిన సౌందర్యవతులనెల్ల
మహారాజుగారి మోల సర్వణము చేయవలెనని శాసించుట
ఎంతయు సమంజసము. ఇట్టి శాసనము పుట్టుటకుజగన్మోహిని
యగు కాంత వాసికంట పడవలయు. అట్టి సౌకర్య మీదండ
యాత్రలో చేకూరిన నెంతయు శ్రేయమగును.

ఆబా—చేకురకేమి? కళ్యాణమబేదారు కోడలట్టి
హావనతియే అని విందుము.

శంభూ—మరియు మేలే-పెళ్ళకబోయిన తీగ కాలికి
తగినపట్టెనది. ఆకాంతను భక్తిముగా చెచ్చి శివభాకు కన్న
ర్పదము.

ఆబా—అయ్యో బాబో! ఆబాసామెలువాణ్ణి నుల్లం
ఘింతునా? కలలోనైన నట్లు చేయజాలను.

శంభూ—ఇం దాజ్ఞోల్లంఘన మేది? మీరామెను
బలాత్కరింపరు కదా. అమూల్యమగు స్త్రీరత్నము నా బాజీకి
కానుకగా నిత్తురు. రిక్తహస్తములతో రాజును దర్శింపగూడ
దని శాస్త్రమున్నది కదా? కానుకలలోననేకవిధములున్నవి.
బ్రాహ్మణులు కొబ్బరిచిప్ప కధిపతులు కావున కొబ్బరికాయ

నర్పింతురు. నాహుకారి ధనవంతుడు కావున రత్నాంబరముల నర్పించును. విజయశ్రీచే వరింపబడిన వీరుడు తన బాహుబలముచే గడించిన కాంతామణిని కానుకగా నొసంగుట యోగ్యము.

ఆ బా—నాకృత్యముల సరిచేయుటకు మి మ్మాబా నాహెబు నాకు తోడుగ బంపుచున్నారు కావున నేను మీ మాటల పాటిచేసినచో అపరాధిని కాజాలను.

శింభూ—ఆచింత మీ కణుమాత్రమును వలదు. దానికి నేను పూచీపడెనను. మీరింక పొండు- నేను రాణుల చూడబోయెదను (ఆ బాజీ పోవును). ఏమి శివాజీ దుండగము! స్వరాజ్య సంపాదనమున తనకు సాయముచేయని మహారాష్ట్ర వీరుల కంటకములవలె వీడు సిరికి పారవేయునా? మంచిది-ఛత్రపతి! మహారాజా! నీవే నన్ను నిర్మూలించువో, లేక నేనే నిన్ను నిర్మూలించునో చూచెదవుగాక! నీయధికారము సణగదొక్కక ఈ శింభూజీ ఊటకుండువాడు కాడు. నీస్తశస్త్రి బాహుబలప్రతిష్ఠితము కాదు, కాపట్యమున కార్యమును సాధించుటయే పరమపురుషార్థమని నీ వెంచుచుంటివి. నీకు ద్రవ్యపరాజ్ఞుభిత్వము లేనేలేదు. పదులద్రవ్యము నపహరించుపట్ల నీ వెంతసీచముకేని ఒడిగట్టుటకు జంకవు. నీస్వహితపరాజ్ఞుభిత్వమును స్త్రీదాక్షిణ్యమునూ చూచి ముగ్ధులై అనాగరకులగు మహారాష్ట్రులు నీకు లోబడుటచే వారిబలము నాధారము చేసుకొని నీ వాడుచున్నావు. నీ

భటులు తమ సర్వస్వమును నీకు ధారపోసి రణమందు ప్రాణములను కూడ నీయశోపహ్ని కాహుతి చేయుచున్నారు. శాత్రుల స్త్రీలయెడ నీనిర్మలమైన ప్రవర్తనము చూచి నిన్నందరూ శౌరవంతురు. నీవు పరస్త్రీపరాజ్ఞులుడవు కావని పదిమందీ ఎరిగినచో నీయశోదీపము సన్నగిల్లును. అంత దనుక నే నప్రమత్తుడనై యుండెద. నీవు ఉన్నతపదవినుండి నన్ను దిగలాగినచందాన నిన్ను నేను క్రిందకీడ్చెదను. నన్ను నీవు పదభ్రష్టుని చేసినందుకు మాటుగ నిన్ను నేను నీతిభ్రష్టునిగ జేయకున్న నా యపచూనాగ్ని చల్లారదు.....

(నిష్క్రమించును.)

—వరవ రంగము—

(ఇద్దఱు రాణులు, అమాత్యుడు—కాశియవాడ్ తురగవర్తకులు, ఇద్ద రింగీషువర్తకులు కూర్చుండి శివాః ప్రవేశించును)

శివా—అమాత్యవర్యా, నేడు మీరు చాలసందడిలో నున్నారు-బట్టలబేరమున ముస్లియున్నారు కాబోలు. మొన్న మాకు చిక్కిన ధనమునంతయూ నిద్దరురాణులూ నేడే వ్రయపరుప నెంచలేదుకదా?

అమా—మహారాజుగారి ఆంతర్యము ననుసరించియే సహజాయి గారు బేరమాడుచున్నారు.

శివా—అదెట్లు?

అమా—మన పైనికులలో గతించినవారిగూర్చియు గాయపడినవారిని గూర్చియు ఏర్పాటులు ప్రభువుగారే కావించియున్నారు. మొన్నటి యుద్ధమున అసమానశౌర్య సాహసముల నగపరచినవారిని బహూకరించుట మిగిలియున్నది కావున అందుకుతగిన ఏర్పాటులు చేయ మహారాణిగా రంగీ కరించియున్నారు.

శివా—భళిశే! ఈమె నాయర్థాంగి యనదగును. ఏమేమి కొన్నారు?

సక—తలపాగాలు, రుమాళ్ళు, దుప్పట్లు, ఉత్తరీయములు నే నెంచుచుంటిని, సోయరా శాలువలూ, పీతాంబరములూ, చీరెలూ ఏర్చుచున్నది.

శివా—చిన్న రాణిగారు చూపిన పరాక్రమమేమి పారితోషికమునకు—?

సోయ—పురుషులు చూపు పరాక్రమము కేవలము వారి కృపాణములయందే ఆధారపడియుండుననిలోకులందుకు గాని వారిసతుల మంగళసూత్రమహాత్వమే అందుకు ముఖ్య కారణమని నానమ్మకము.

శివా—సత్యమే-శత్రువు నీవిషయము నెరుంగరు కావున ముందు మీకంతము లుత్తరింపక మామెడలు నరుకుచున్నారు...నీ మతమున మా డాలులు మమ్ము కాచుట లేదన్న మాటయే.

సోయ—సతుల మంగళసూత్రమహిమ నడలకున్న

మి మృత్యువిధముల గాచుట అనవసరము.

శివా—అటులనా? మీ కుంకుమ యను డా లు
న్నదని మాకెన్నడునూ తోచలేదు. మీరిరువురును నాపిత
రుల ప్రసాదమని నేను గ్రహించియుంటిని. అది నేడు సార్థ
కమయ్యె. పెద్దరాణిగారు మా అమ్మగారి ప్రసాదము కావున
వారియందు లజ్జావినయాంశ మధికము; చిన్నరాణిగారు మా
తండ్రిగారి ప్రసాదము కావున వారియందు తేజఃపాలు
హెచ్చు...మీరుభయము నెంచిన వస్త్రముల జూపుడు.

(శంభూజీ నచ్చును.)

దయచేయుడు మామగారూ, మీ కొమార్తెల వివేక
తారతమ్యముల కనులార గాంచుడు. ఈ ముదుగువస్త్ర
ములు మీ పెద్దకూతురికి నచ్చినవి, ఈసన్నని బట్టలు మీ
చిన్నకూతురెంచినవి. (ఒక మడత విప్పి) ఈవస్త్రములు కులీ
నురాలికి పనికిరావు. ఇట్టి వస్త్రములు నందలకొలది యిచ్చియు
శ్రీకృష్ణుడు ద్రావదీమానసంరక్షణ మొనర్ప జాలడు. దీని
ధరించిన విలాసవతి యొడలే కాక అంతరంగమును స్పష్టముగా
గాంచనగును. ఇది గాలికన్న పలచనై పారదర్శక మగు
చున్నది.

సోయ—ఇట్టి వస్త్రములను భర్తల దృష్టిసౌఖ్యము
నకు భార్యలు ధరింపనగును.

శివా—సరిసరి. ఇది కంటి కగపడినకదా దృష్టిసౌఖ్య
మబ్బుట! దీనిని ధరింపకయే ధరించితి ననవచ్చును-ఇట్టి

వస్త్రము మాకు కాపట్టకు. శెట్టిగారూ, దీనిని మూటలో కట్టుకు-మా కీముతక వస్త్రములే తగియున్నవి. మోటు మావళాల రాణిగారికి మోటు వస్త్రమే శోభాకరము. ఈ జిలుగు వస్త్రములు ఢిల్లీ బీజాపూరు సుల్తానుల జనానాచారికే తగియున్నవి. సుఖవాసులు, భోగపరులగు వారిచేత నివీ వత్సరములకొద్ది మనగలవు- కోమలగాత్రులు వారెంతవాడిన నవి చిరుగునను భయము వారికుండదు. మామోటు శరీరముల రాపిడికవి నిలువజాలవు. వస్త్రములకూ వాక్యములకును వృత్తివై పరీత్య ముండును. కొద్దివారి వాక్యములు వారిభావముల వ్యక్తపరచుచుండ, వారి వస్త్రములు వారిశరీరములను మరుగుపరుచుచుండును; గొప్పవారి వాక్యములు వారి భావములను మరుగుపరుచుచుండ, వారి వస్త్రములు వారిశరీరముల వ్యక్తపరుచుచుండును.

సోయ—న ఈబాయి నాకన్న ఈడుముదిరినది. కావున ఈముమక వస్త్రము లామెకే శోభాకరముగా నుండును.

శివా—నయనున పెద్దవారికి వివేకము హెచ్చునా? పూర్వకర్మపరిపాకము వెంటవచ్చినచో నయనున బాలుడయ్య బుద్ధిని వృద్ధుడగును, అది లేకున్నచో నయనున వృద్ధుడయ్య బుద్ధిని బాలుడగును.

సోయ—సూక్ష్మ విషయములలో మహారాజుగారి కహమైన సలహా నిచ్చుటయు దీదాసి అనమద్ధురాలైనను, వారు నిరుత్సాహమనస్కు లగునప్పుడు మనోరంజన మొనర్చు

నా సామర్థ్య మలవడిన దీనిజన్మము ధన్యతమ మనియే భావింతును.

శివా—ప్రేయసీ, చిన్నబుచ్చుకొనుట కిందవకాశమే లేదు. నా సంసారనిర్వహణమునకు మీరుభయములా ఉండ తగినవారే. అమాత్యవర్యా... ఇతరవర్తకుల యొద్ద పుచ్చు కొనదగు వస్తువులున్న వాటిని తీయించుడు.

కా॥ వర్త—మహాప్రభూ! నావద్ద కొంత పాతసరుకు కలదు. మీవాగ్ధోరణిబట్టి చూడ నవి యిక్కడ చెల్లునని ఆశ వొడముచున్నది. ఆనతిచ్చినచో వాటిని చూపెదను.

సోయ—పాతసరుకు మాకేల?

సశా—కొన్నిసందర్భములందు కొత్తదానికన్న పాత సరుకే ప్రశస్తమగును. బేషధముల సేవించునప్పుడు కొత్త కుప్పి కొత్త తేనె కన్న పాతకుప్పి పాతతేనె శ్రేష్ఠతరములు కావా?

శివా—ప్రేయసీ, మేలైన మాటాడితివి. సువస్తువు లకు కొత్త పాత అను భేద మరావశ్యకము. శారీరికవ్యాధుల పారతోలుటకు పాతదను సెట్లుపయోగించునో అటులే మానసికవ్యాధుల పోగొట్టుటకు ప్రాచీనసాహిత్య ముపయోగిం చును. కాలుమహిమను పాత బేషధములు సాగనిస్వస్థుల కాలమహిమను పాతగ్రంథములు సాగిపేయవు.

కా॥ వ—(ఉత్తరీయమునుదీసి) దీనిని చిత్తగింపుడు. ఇది విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరులు అనేకతరములు వాడు

కొనిరి. ఆర్యాము కూలిపోయినప్పుడు ఇతర ఆశ్రమములలో పాలు ఇదియు అన్యల నాశ్రమించినది. నేను గొప్పవెలసచ్చి దీని సంగ్రహించితిని. దీని నేత ఎంత ప్రశంసనీయమో గాంచును.

శివా—(దానిని చేత బూని) ఈవస్త్రము ప్రాచీన మునుటకు సుదియములేదు. దీని పలుచని నేతగుండా విజయ నగరేతిహాసము నాకు స్పష్టముగా గోచరించుచున్నది కళ లకు, నిద్యలకుమా పుట్టిల్లు, దిగ్విజయశీలురగు రాజులకూ వేదవిద్యాపారంగతులకు మంత్రులకూ ఉనికిపట్టు, బాహు బలమునకూ బుద్ధిబలమునకును విలాసక్షేత్రము! కటకటా! ఆట్టిప్రబలము, విస్తీర్ణము సగుసామ్రాజ్యవైభవమున మిగిలిన యున్న దీనస్త్రము కుకటియేనా?... “కాలాయ తస్మై నమః” అమాత్యనర్యా! ఈవస్త్రము నొకచోట నుంచును (ఇచ్చును)

కా॥ వ—ఈ రెండవ వస్త్రము మొదటిదానికన్న విలువ మీరునదని యెంచనగును. (చూపి) ఇది అహమ్మను సగరురాణి చాందబీబీగారి “చంద్రకళ” అని పేరుపడసిన చీర. దీని ఫలించినప్పు డాయమ జలధ రాచ్ఛానితంబకు చంద్రు లీల గాననచ్చుచుండెనని చెప్పుకొందురు. ఆపట్టణపు లూటీలో నిది యొకసైనికునికి చిక్కెను. నేను దానిని కొని తెచ్చితిని.

శివా—పరాజ్యము క్షీణదశ నొందు చున్నప్పుడు మాతృప్రియము తమ యాచచ్ఛక్తియు దానిని వివక్షింపటలలో నుపయోగించిరో, అట్టిరాజ్యమును తనశౌర్యబలిమిని బుద్ధి

బలముచేతను కాపాడిన పుణ్యవతిని గౌరవింపనివారుందురా? సోయరా, నీ-వింకవస్త్రముల కొనవలసియున్నది కావున దీని పుచ్చుకొనుము.

సోయ—తురకదానివస్త్రమునా?

శివా—అయ్యో, వెత్తిదానా-మహాత్ములకు కలములొ నేమిపని? గనులలో నుండి రత్నములు వెలువడలేదా? మిన్నన నవి మనకు లభించునా? మహానుభావుల సహవాసముచే నెట్టిఫల మబ్బునో అట్టిఫలమే వారివస్తువుల సహవాసముచే నబ్బును. అమాత్యా! దీనినిగూడ మీదగ్గర నుంచుడు.

కా-వర్త—మహాప్రభూ! ఈ శిరోవేష్ఠనమును తిలకింపుడు. ఇది చిత్తూరుప్రభువులగు ప్రతాపసింహ మహారాజు వారిది.

శివా—అది మీ కట్లు లభించెను?

కా-వర్త—ఆమహాత్మున కొకయిక్కట్టు వచ్చి వారు దీని నొకవర్తకునకు విక్రయించిరి. ఆవర్తకునకు దానిమహిమ తెలియకుండుటచే మాతండ్రి దానిని కొన్నాడు.

శివా—ఈవస్త్రము లిదివర కమ్ముడుబడక మీవద్ద నుండుటకు కతమేమి?

కా-వర్త—ఇది అచ్చిరాదని చూచినవారెల్ల పెదవి విరిచి మోము త్రిప్పుచుండెడివారు దేవరా!

శివా—ఆహా! లోకు లెంత అజ్ఞానులు! రసపుత్ర

వీరకేసరియగు మహారాణా ప్రతాపసింహుని భవ్యశిరము నలంకరించినవస్త్రము, కలలోనైన పారితంత్ర్యవిచారమునకు చోటియని శిరస్సు నాచ్ఛాదించిన వస్త్రము, శత్రువునకు లొంగియుండని వీరశిఖామణి వస్త్రము, శత్రువుల అడుగులకు మడుపుతెత్తు వీరమృత్యుల కచ్చివచ్చునా? ఏ పురుషోత్తముని పేరు తలపువచ్చినంతనే పిఱికిపందల యుల్లమునందైన వీరావేశము జనించి ఆచంద్రార్క మంతరించకుండునో అట్టి మహాత్ముని వస్త్ర ముచ్చిగాదా? నే నీశిరోవేష్టనమును పూజ్యభావముతో నాచెంత నుంచుకొందును. సంకటములకు నేను లోనగునప్పుడు ఈవస్త్రము నామానసమున నుత్సాహ చైతన్య ముదయింప జేయును... సెట్టిగారూ - మీమాటలు సత్యమని యెంచి ఈవస్త్రముల నేను కొనుచున్నాను. అమాత్యవర్యా-వీరికి వీటివెల నిచ్చివేయుడు. వీరవరు, వీరవర్ణము, నగ్నశిరస్సులును జూచి ఐరోపీయులవలె నున్నారు.

అమా—వీరి నాంగ్లేయులందురు.

శివా—వీరి దేశభాషానామము తీవ్రమైవది. వీరు మంచిశూరులు, చతురులగు నావికులు, మద్యపానము వీరి కాచారము. ద్రవ్యలోభము వీరికి మెండు; ద్రవ్యమే-వీరికి దైవము. వీరి స్త్రీదాక్షిణ్యము కూడ ప్రశంసనీయము. వీరిస్త్రీలు పురుషులతో సరి సమానముగా వ్యవహింతురు. వారికి స్వాతంత్ర్యము మెండు.

స. ఈ—పురుషులందరిలో స్త్రీలు కలిసిమెలిసి వర్తిం.

చుట సిగ్గులేమి కాదా?

శివా—అట్లన నాడదు. వ్యక్తులనీతిని తత్తవ్వనూజములందు రూఢిచెందిన నీతి నియమముల బట్టి నిర్ణయించుటయు క్తము. తురకలకన్న మనస్త్రీలకు స్వాతంత్ర్య మెక్కుడగుటచే వారు మనవారిని స్వేచ్ఛరింపలనుట ఎట్లుతగదో అట్లే మనముకూడ ఆంగ్లేయస్త్రీలపై నిందారోపణ మొనర్చుట ఉచితము కాదు.

అం-వ—దేవరవారు సెలవిచ్చినది సత్యము.

శివా—మాయాడవారికి తురకలయందువలె ఘోషాశీదు. మీవారివలె పూర్ణస్వాతంత్ర్యమును లేదు. ఇది మధ్యమార్గము. మీరంద రిక పోవచ్చును.

(ఆంగ్లేయులు శివాజీతప్ప అందరుపోవుచును.)

మీరు వర్తకము చేయుటకే వచ్చినారా, లేక వీలు చిక్కినచో దేశమునుకూడ స్వాధీనపర్చుకొనవలెనను ఊహకల్పియున్నవారా?

అం-వ—నుహారాజుగారి కిట్టి సందేహ మేల పాడమనది.

శివా—మరేమీ లేదు. వేషిపాలు ప్రమాదమున పెడవులకు లాకి నోరు కాలెనా, చల్లనిమజ్జగయు నూదుకొని త్రొగజూతురు. తురకలు ధర్మస్థాపనము చేయు మిషచే ప్రవేశించి కాలక్రమమున మాదేశముల జయించినారు. ఆ మిష యిప్పుడు పాతగిల్లినది, వర్తకము శ్రోతృపుంథ.

ఆం-వ—ఒకానొకప్పుడు విజయము ఓసిపోయినవారి మూలముననే సిద్ధించుచుండును.

శివా—అది నిజమే. ఏదీ, మీ సరుకు చూపుడు.

ఆం-వ—ఈ సరుకు హిందూస్థానము లోనేదే.

శివా—చూడేశపుసరుకు మా వర్తకులయొద్దనే కొందుము. నకుమ వ్యర్థముగా మీకు లాభము రానీయనేల? మీదేశపు సరుకున్న చూపుడు. (వారు గుండుసూదులూ, సబ్బుబిళ్లలూ, మేకులు మొదలగునవి చూపుదురు.) ఇట్టి వస్తువులను మావారుకూడ తయారు చేయుదురు. ఇవి వాటికన్న పూతమగుగున మిన్నలే, కాని మావస్తువులవలె మనజాలవు. నూతనవస్తువున్న చూపుడు. ఆగొట్ట మేమి?

ఆం-వ—ఇది దూరదర్శనీ యంత్రము. దీనితో చూడ దూరపువస్తువులు దగ్గరనున్నట్లుగపడును.

శివా—ఇది వింతవస్తువే. (చూచి) బాబురే! పూనా చుట్టుప్రక్కలనున్న గుట్ట లొకవాని నొకటి ఒరయు నట్లున్నవి. ద్రోణాద్రిని హిమంతు డొకచోటునుండి వేణూశ చోటునకు మార్చిసరితి ఈయంత్రము గుట్టల స్థలాంతరమును చేర్చుచున్నది. ఇం దొకలోప మున్నది. ఈసామర్థ్య మొక కంటి కే అలవడును కాని రెండింటికి చేకూరదు. దూరమున నున్న వస్తువులను స్పష్టముగా కనబడుచు ఈయంత్రమువలె భవిష్యత్తునందలి ఘటనాసంచయమును వర్తమానమున జరుగునట్లు అగపరచెడి యంత్రమును మీవారు కనిపెట్టిరా?

ఆం-వ—అట్టి యంత్రమును మేమెరుగము గాని యంత్రసాహాయ్యము లేకయే కాగలదానిని తెలుపగలవారు కలరు.

శివా—కొలదికాలమున జరుగగల-సంగతులను అనుమానముచేతనే చెప్పవచ్చును, కాని సుదూరభవిష్యత్తు నట్లు చెప్పగలరని నాకు తోచదు.

ఆం-వ—మీభావిని గూర్చి నే నొకవిషయము చెప్పెన విందురా?

శివా—ఏమిటది ?

ఆం-వ—మీరు త్వరలోనే ఉన్న శపదవి నొందగలరు. ఈదేశమునకు ప్రభువులు కాగలరు.

శివా—ఈయంశమును మీరెట్లు చెప్పగల్గితిరి.

ఆం-వ—మీప్రవర్తనను బట్టి నే నూహించితిని.

శివా—నే నొంటిగా అంతపదవిని బొందుటెట్లు ?

ఆం-వ—మీ రెంత ప్రజ్ఞావంతులో మీసేవకులుకూడ అంత ప్రజ్ఞావంతులు కాగలరు.

శివా—సహజహూదులు, విశ్వాసులు, నగు సైనికులూ సమకూడుట నాయదృష్టమే కాని నాకు సహాయబలిమి లేకపోవుట గొప్పలోపము. మీరు నాపరివారమున చేరుదురా? అచిరకాలమున నేను జింజీరాకోటపై దండెత్తునున్నాను, అప్పుడు మీరక్కఱకువత్తురు.

ఆం॥వ—తమ రస్యదేశీయుల చేర్చుకొందురా?

శివా—వారు నమ్మకముతో కొలువొనర్చినచో నా కభ్యంతరములేదు. బిజాపూరునుల్లాను కొలువుచేసి వినుగుజెరిగిన పఠానుపైచికుల నాకొలుపున నిల్పితిని.

ఆం॥వ—అట్లయిన నొకవరతుపై మీకొప్పున కొప్పు కొందుము.

శివా—అదెన్ని?

ఆం॥వ—ఆంగ్లేయులతో తప్ప ఇతరులతో మేము పోరుదుము. ఆంగ్లేయులతో మీకు పోరుపోసగెనా మేము వారితో చేరక తప్పదు. ఇట్లంటినని మీ రలుగకుదు.

శివా—మీరు దేశభక్తులగుట గని నాకేల కోపము రావలయు? నిచ్చుశంకమైన మీదేశభక్తి నేను కడు సంతసించితిని. పాదుషావారిని రోగవిముక్తులజేసి అందుకు మాటుగ మీదేశముకొరకు వర్తకపు సన్న దడిగిన వైద్యుడు మీనాడే కదా!

ఆం॥వ—అందు విశేష మేమున్నది? ప్రతిఆంగ్లేయుడును స్వలాభముకన్న స్వదేశలాభమునే ఎక్కుచుగానెంచును. పాదుషా వారివలెనే మీరుకూడ అట్టి సనదు దయచేయవలయునని ప్రార్థించుచున్నాను.

శివా—మీదేశభక్తిని మెచ్చుకొంటిని కావుననే మీ కట్టిసనదు నీయజాలను. మీదేశభక్తిని మాదేశహితమునకునూ పరస్పరవిరోధము కలదు. మీత్రాసాక దేశమునకుదురుకొనెనా, దానివెంట మీఖడ్గము కూడ జొరబడును.

వర్తకమును మిషచే మీరు నిరాటంకముగా మాదేశమున
 సంచరించుచు ప్రతిదానిలోను తలదూర్చి మాదేశశాంతి
 కెసరుపెట్టుదురు. ఈ దేశపాకాశమున మీతులారాశి ఉదయిం
 చినవెంటనే మీవృత్తికరాశి ఉదయించి తీరును. మీరు నా
 భావిదశనుగూర్చి చెప్పినట్లే నేనుకూడ మీభవిష్యత్తునించుక
 చెప్పెద. మావారు మీవిషయమున అప్రమత్తులై వ్యవహా
 రించిరా, రెండు మూడు శతాబ్దములలో మాదేశమునంతయు
 మీరు నశపరచుకొందురు. మీకుందలి గౌరవముచేతనే
 మిమ్ము నాచెంత జేరనిచ్చుటలేదు.....రండు నేను మీరు
 మాకతిథులు: మిమ్ము యథావిధి సత్కరించుట మావిధి...
 (పోవుదురు)

—ఆరవ రంగము—

శివాజీ రాణులు—శంభూజీమోహితే.

శంభూ—నికట సహవాసములేక దృఢపరిచయము
 కాజాలదు. శివబా విషయముననే లేనిపోని అసత్యములు,
 నింజలూ వినివిని నామనస్సు కలుషితమై యుండెను. ప్రత్య
 క్షముగా నేను పరికించు సరికి అంతయు వ్యతిరేకముగా కాన
 బడుచున్నది. ఏమి యోదార్యము! ఏమి నిష్కలంకప్రవర్త
 నము!

సకా—వారిరుచులెంత మనోజ్ఞములు! నన్నని చుల

కని వస్తువులు వారికిగిట్టవు, ముతకబట్టలు బరువైనవీ వారికి ప్రీతిదా మకములు.

సోయ—ఎగతాళి చేయుటలో మహారాజుగా రతి నిపుణులు.

శంభూ—సుకుమారవస్తువులన్నియు వాని కప్రియములని మీరెంచకుడు. ఆతడు మర్నజ్ఞుడు గుణజ్ఞుడు.

సఈ—గుణజ్ఞులైనను స్వదేశవస్తువులందు వారి కనురాగము మెండు. ఆంగ్లేయులు వారి దేశములోని వింతవస్తువులెన్ని చూపినను ఒకదాన్నికైన అంటినారా ?

శంభూ—ఈ విభజన అచేతనవస్తువుల యెడనే-నచేతనముల గాంచిన ఆతనిచిత్తము చలింపకండునా ?

సఈ—అది నిజమే. మొన్న పఠానులను నే డాంగ్లేయులను తమ సైన్యమున తేర్చుకొనిరి.

శంభూ—అన్యజాతీయ పురుషులయెడ ఆదర ముండవచ్చును. స్త్రీలయెడ వారికిగల ఆదరముతీరు వేఱు.

సోయ—భర్తగారియెడ ఈవిషయమున ఎట్టిఅనుమానము నుండరాదు. చాండ్ బీబీయెడ ఎంతయో గౌరవముండకుండిన ఆమెచీరెను నన్ను ధరింపుమని పట్టుబట్టుదురా ?

శంభూ—అందు వింతేమి ? అపరిచితమైన వస్తువును గురించి మానవుల కొకవిధమగు జిజ్ఞాస, బొత్తుకృత్యము నుండుట సహజమే. అందుచు యవస్థ్రీలు ఘోషాలో నుండురు. వారినిగూర్చి అధికజిజ్ఞాస పొడమినచో వింతయేమి ?

సక—అంగ్లేయవనితలకు ఘోషా యుండదు కదా ! వారు పురుషులతోగూడి ఆటలాడుచు రనువిషయమున మహా రాజుగారు వారిపక్షము బూనినది చూడ నాకు వింతపొడ మినది.

శంభూ—పోసిండు మగవారిచర్యల నింత సూక్ష్మముగా నాడవారు పరీక్షింపగూడదు. పురుషు లొకానొకప్పు డత్యంత సాహసకృత్యము లొనర్తురు. వారెంత ఉత్సాహ పరవశు లైనను పనిచేయునప్పుడు వారి కలనట జనింపక మానదు. అట్టివేళల వారి మానసముల రంజింపజేయుట కొకప్రియురాలి సాన్నిధ్య మావశ్యక మగును.

సోయ—నేనజేయుటకు ఇగువురు భార్యలు చాలరా?

శింభూ—భార్యల వడినివేసుకొని పురుషులన్ని చోటులకును పోవుదురా ? శివబా మాతోడ కళ్యాణదుర్గమునకు వచ్చు ననుకొనుడు. అప్పుడు మీరు వారివెంట రారుకదా? అప్పుడు జిజ్ఞాసచేతేవల కొతూహలమేనుబేదారు రాణివాసము చూడవలెనని అతనికి బుద్ధిపొడము ననుకొనుడు. ఇది వట్టిమూఠాచే సుడీ—శివబాశీలము చాల నిర్మలము. లోకులు పలుగాకులై వానిగూర్చి ఏమోమో వెట్టిఅపవాదలు కల్పించుచుందురు.

సక—అవెట్టివి ?

శంభూ—కుత్సికులు అపదూరుల కల్పింపజూనినవో వారిలో న్నెవరు మూయగలరు ! అపవాదలకు తేలా తోకా

ఉండునా ? నిశీథమున శత్రువులపై బడుట మిషచేసుకొని దురాచారముల నెన్నియో యొనర్చునట! ఈమాటయుదు పస యుండునా ?

సఈ—ఇది శుద్ధాబద్ధము. శత్రువులపై అమాంతము పడునప్పుడు వెంటనే వారు శిబిరమునకు వచ్చి సైనికుల బ పు దురు, ఇది నాకన్నులతో చూచితిని

శంభూ—అవునా ? ఆతడు శత్రువులపై బడుటకేగెనో, ఇంకే పనిమీద పోవురో ఎవ రెరుగుదురు అని లోకులు కూయుదురు. లోకులమాటలనే నేను అప్పచెప్పుచున్నాను సుడీ-శివబా సచ్చీడుడనియే నానమ్మకము.

సఈ—వెంటచున్న సైనికుల కన్నులలో చుమ్ముజల్లి రహస్యముగా వా రొంటరిగా వ్యవహరింతురా ? ఇది నేను నమ్ముచు.

శంభూ—కుటీయల కుకల్పనలకు అంతముండునా ? చీకటిలో సైనికు లందరూ బూటీలో చిక్కుకొని యుందురు. ఎవ రెచ్చట నేమిచేయుచున్నారో చూచే దిక్కుండదని వా రందురు... శివబా కలియుగశుకుడని నా అభిప్రాయము. నా మాట లోకుల కొకనిదర్శనమా ? ఆనగింజంత అవశాశమును కొండంత దోషముగా వారు కాపింతురు. శివబా స్వైరకహా రమునకు వారుచెప్పు హేతువు మీరు వినలేదు కాబోలు. అది మీకు తెలుపుట కభ్యంతరము లేదు, అందు తథ్యము లేనేలేదు, ఒకవేళ ఉన్ననూ మీరు పాక్షిణులు కావున దాని

సంతగా పాటినేయరు.

సోవా—కాణమేమి ?

శంభూ—దాని కాధార మెద్దియైన నున్న అనశ్యము చెప్పెదను. ముందు నాప్రశ్న కు త్తరమిడు. స ఈబాయి ! నీవివాహము శహజీ మహారాజుగారి సమ్మతిపై జరిగినదా ?

స ఈ—లేదు, జీజీబాయిగారి సమ్మతి నైనది.

శంభూ—అలా. సోయరాబాయి నీవివాహము నేనన్నట్లు జరిగినదేనా ?

సోయ—ఔను. నాపెళ్ళి కాకమునుపు “మీరూ మేమూ లేనపు డైనది ఏటిపెళ్ళి ?” అని పాదుషా మామ గారితో నన్నారట. అక్కా కోపగించుకొనకుము.

స ఈ—నిజము చెప్పితివి, దానికి కోపమేల ?

శంభూ—ముందుమాటను మీరు విన్నచో ఒండొరు లుతో కలహింపక ఉభయులూ ఏకీభవించి శాంతలై కార్య మునకు కడంగుదురు. మొదటివివాహము పాదుషా శహజీల సమక్షమున కానందున వారు దాని సంగీకరించలేదనియు, పైపెచ్చు తనసమ్మతితో నొక వివాహమేని కానందున శివబా తనకిష్టమైన మూడవభార్యను చూచుకొనలచినాడని జనశృతి కలదు. వారు తమ కుయుక్తులకు ఎట్టికారణము గూర్చిరో విశదమైనదా ? నోటికి వచ్చునట్లెల్ల వాగుదురు. వారినోటికి తలుపా ద్వారబంధమా ?

సోయ—వలచివలచి తురకదానిని కట్టుకొనరు కదా!

శంభూ—అది కలలోనిమాటకూడ కాదు. తల్లిగా రొకవివాహము చేసిరి, తల్లిగా రొకటి చేసిరి. ఇప్పుడు లోకులు మూడవది చేయవచ్చురట! శివబా తురకదాని వలచుటేమి? దాని నగ్నిసాక్షిగావివాహము చేసుకొనుటేమి!

సోయ—పెండ్లియాడకున్న వేశ్యగా నుంచుకొమ్మందురు కాబోలు!

శంభూ—దానికి లోటులేదు. ఇప్పుడు కళ్యాణదండయాత్ర కన్యకాకే శివబా తలపెట్టినాడని వదంతి. ఎక్కడకు బోయిన నివియే గుసగుసలు. శాత్రువస్త్రీలను సైనికులెవరు నూ హింసచేయకూడదని మహారాజు శాసించినప్పటినుండియు “రాణివాసమును వారే స్వాధీనము చేసుకొందురు కాబోలు”ని వాగుచున్నారు. ఇట్టి అపనింద వారు రాజగారిపై వేసినందుకు వారికి తగినశాస్తి కావలయును.

సోయ—ఆ చచ్చినవారి నాలుక లూడిపడును. వారి అపనిందల నక్కరనేయువా రెవ్వరు? ఎద్దు కేమి తెలుసు నటుకుల రుచి? మామీద మహారాజుగారి కెట్టి యాదర మున్నదో ఈకుంక లేమెరుంగుదురు? వారు మామాట నెప్పుడేని జవదాటుదురా?

నఈ—ప్రాణనాథుడు శోయరాబా ఈ రూపము నెంతవలచురో నే నెరుగుదును.

సోయ—నఈ బాయి సౌజన్యము వారి కెంతనంతోషదాయకమో నేనెరుగుదును.

శంభూ—బలే-సాపత్నులయ్య మీరింత కలుపుగోరు తనముపహించియుండుట నాకు అనంతమగు సంతసము కూర్చుచున్నది. మీపల్కులే నిజమైనచో ఎట్టిచింతయు అనవసరము. అతనిఁబండు దట్టినమ్మకమే మీకులేకున్న కళ్యాణదుర్గమును స్వాధీనము చేసుకొనిన తోడనే శివబా అటపోవునప్పుడు అతనివెంట బోవుటకు మీరు హఠముచేయకుండురా?

ఇద్దఱు—అమ్మయ్యా! కళ్యాణదుర్గమునకు మహారాజుగా రేగనున్నారా?

శంభూ—బహుశా పోవుదురు. ఈగండయాత్ర సామాన్యమైనది కాదు. ఇందుజయమునొందినచో విశాలమైన ప్రదేశము మనకు లోబడును. కావున అందుకు వలయు నేర్పాటులు కావించుట, సైనికుల బహూకరించుట మొదలగు పనులు మహారాజుగారు స్వయముగా చేయవలసి యున్నది. అంతకన్న నావశ్యకమగు కార్యము నెరవేర్చవలసి యున్నది. సైనికులు—స్త్రీల నెట్టి బాధలపాలు చేయగూడదను కఠినశాసనమున్నది, అది సరిగా నిర్వహింపబడినచో లేదో వారు విచారణ సేయవలయు. అది దావశ్యకమయినచో ఏకాంతమున అంతఃపురస్త్రీల వాఙ్మూలములను పుచ్చుకొనవలయును.

నఈ—జముగానేనా?

శంభూ—అంతవరకును రావచ్చును. శివబా న్యాయస్థియుడు కదా? అంతఃపురస్త్రీలను స్వయముగా విచారణ సేయకున్న నిజము తెలియదు, అది తెలిసినగాని అతని మన

స్వమాధానము కాజాలదు. అందుకు ఎన్ని రాత్రులు మేలు
కొని యుండవలయునో?

సోయ—రాత్రులు మేల్కొననేల?

శంభూ—పగటి విచారణలతో పని తీయకున్న రేలు
కూడ విచారణనేయవలదా? అదియునూ కాక రహస్యము
నకు రాత్రియే అనువు.

సఈ—అటులైన మేమవశ్యము వారిదండ నందుము.

శంభూ—మీరు వెంటనంట వృథ. అందు కాతడు
సమ్మతించుకో లేదో?

సఈ—అనాజ్ఞులముల మేము వినిన ప్రమాదమేమి?

శంభూ—అవి మీరు విడదగిన వసుకొంటిరా?
న్యాయాధికారి భార్య కాని గౌరవనీయయగు ఇతర స్త్రీగాని
చెంతనున్నప్పుడు కులీనలగు కాంతలు ఉన్నచున్నట్లు వెలి
బుచ్చుదురా? శివబా ప్రవర్తనము నెడ మీ కనుమాన
ముదయించినచో మిమ్ముల నుండనిచ్చుట యోగ్యమగును.
అట్లొసర్చుటకు తగినంత కారణముండవలయు. వారికి మీ
యెడ ననుమానాదర మున్నప్పుడు మీ అనుమానమున కనువు
లేదే?

సఈ—ప్రాణనాథునిశీల మతిస్వచ్ఛమని లోకుల
కన్నులముందరి తార్కాణించి చూపి వారినోళ్ళు మూయ
వచ్చును.

శంభూ—అట్టి అభిప్రాయమే మీకున్నచో అభ్యం

శరమే యుండదు. శివభాను పరీక్షించుట కవకాశము కల్గెనా, దానిని ముందుగా మీకెరింగించి నాశక్తికొలది సాయము చేయుటకు నాకును వీలుపడును.

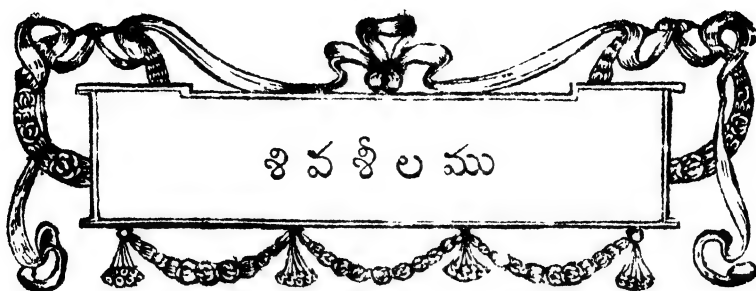
సోయ—అట్టైన అత్యుత్తమము.

శంభూ—మిరీచివయమును మహారాజున కిచ్చుకేని తెలియనీయకూడదు. మీబాడ కని ఆతడు మెలకువతో మెలంగును. అట్టియెడ నాశని వర్తనము కృత్రిమమగును. అప్పుడు పరీక్షలో నాశను కడతేరినను అనియొక గొప్పకాదు.

సశు—నిజమే.

శంభూ—మిరుగుభయమును నాకూర్చి శివభానునను నకు నచ్చజెప్పి తిరుగ నాకుద్యోగము నిప్పించితిరని నాకు తెలిసినప్పటికండీయూ మీ అప్పెట్లుతీర్తునను బొత్తుకృత్యముం డెన, కాని ఇంతవేగ మట్టిఅవకాశము చిక్కునని కల్పనైన నేదలపలేదు. చిక్కినదానిని చేపీకుదురా? ఇక నాకు సెలవు(పోవుదురు).

రెండవ అంకము

— మొదటి రంగము —

(ముల్లానా అహమ్మదు, ముహమ్మదు)

అహ—కాఫరగు శివాజీ అడిల్ షాయెడ నెన్నియో
అపరాధములు సల్పిననూ అతని తండ్రియగు శాహజీ మో
మోటముచే సుల్తానువారు వాని మన్నించుచున్నాడు, కావున
అంతకంతకూ వానికి పొగ రెక్కువగుచున్నది. మొన్న
మనము బజాఫూరునకు గొనిపోవుచున్న కనమును దోచు
కొనుటయే కాక మనపైకి దండెత్త నన్నాహములు చేయు
చున్నాడని వినవచ్చెడిని. మన కనమానమొక్కటయన్ని
సుల్తానువారి కొనర్చుటే అని యెరుగడు. ఒక్కమా రాసి
హము కన్ను లెట్టచేసిన ఈ కొండయెలుక నామావశేషము
కాదా?...కుమారా, మనసైన్యము సిద్ధముగానున్నదా :

మహ—జనకా, నే నిప్పుడే చూచి వచ్చితిని. మొ
న్నటి బూటీచేత ఇంచుక నిరుత్సాహము కలిగినను మొత్త

మునమున పర్వాటులు సరిగా నున్నవి-కొత్త ఉమేదువారులు అనుదినమూ చేరుచునే యున్నారు, అచ్చటచ్చట కాపుగడల నుంచి, ముఖ్యమైన మార్గములయందు ఫిరంగుల సజ్జిత మొసర్చి, నలుదిక్కుల వేగులబెట్టి, మరాటసైనికుల పోకడల గుర్తించి మనవార వర్తించునట్లుల జతనపరచి వచ్చితిని.

అహ—నీవు జాగరూకుడనై యుంటివి కాని, మరాఠాల పోరితము తీటు వేటు. వారు కొదమలేడులవలె పరుగెత్తుదురు; భీమానదిలో మొగము కడిగి, గోదావరిలో స్నానమాడి తాపీనదియొడ్డున భుంతురు. ఎట్టి దుర్గమపర్వతముల నైన రెప్పవేయునంతలో నెక్కుదురు. కొండలలోని రహస్యమార్గము లన్నియు వారికి సుపరిచితములు. అడలించుటలో వా రద్వితీయులు-ఇట్టి సాహసులు, యుక్తిశాలురైన శత్రువుతోడి పోరు నా వార్ధకమున ఘటిల్లకదా అని చింతించుచున్నాను. ఐనను మనశౌర్యమూ, ధైర్యమూ మొక్కవోకుండునట్లు కార్యముల నిర్వహింతుమని నాకు విశ్వాసము కలదు. నీవు సహజశాంతిపరుడవు, అమాయకుడవు-ఈజత్తుల మారులతోడి యుద్ధమున నెగ్గగలవో లేవో అను శంక నన్న బాధించుచున్నది.

మహ—నేను నిసర్గశాంతస్వభావుడనగుట కలహమున కన్న కలయికయందు నాకు ప్రీతి ఎక్కువ—కాని పీరపుత్రుడగాన యద్ధప్రసంగమువచ్చినపుడు వెనుదీయవాడను కాను.

అహ—నాయనా, సంది యన్నమాట తలపునకు

రానీయకు-మరాఠాలకు పేరాన మెండగుటచే ఈప్రాంతమంతయు నొక్కసారి గుటకవేయవలయునని వారి యుద్దేశము. కలుపుగోరుతనమును వారు కల్పన నెఱుంగరు. ఒకసారి సంధి కొడంబడినను అచిరకాలమున దాని సత్రికమింతుకు-వారిని బోలు విశ్వాసఘాతకులు, పోకిరులు నికలేరు-వారితో సంధి పొనగనీయక సమరముననే సర్వమును చక్కజేయవలయును.

(నేవకుడు వచ్చున)

నేవ—మహాప్రభూ! హసీనా బీదీగారి పుట్టింటినుండి ఒకబంటు జాబుతీసుకొని వచ్చినాడు-ఏమి సెలవు?

అహ—వాని నిటకంఠము. (గుల్ జార్ ఖా ప్రవేశించి పంగి సలాముచేసి అహమ్మదుచేతి కుత్తరిమీయగా నాతడు దానిని చదివి) మావియ్యంకుల ఆశ్రితులూ మీరు! లూటీవర్తమాన మెఱిగి వారు మిమ్ముల సహాయ మంపినారు కావున మీకు సైనికశిక్ష చక్కగా అబ్బియుండవలయును.

గుల్ —దేవరా, నే నది చెప్పకో నగునా? కొలది కాలమున మీ కది గోచరించును. నేనింతమట్టుకు మనవి చేసుకొనగలను. మల్లయుద్ధము, గరిడి, కఱ్ఱతిప్పట, ధనుర్విద్య గుఱి మొదలగువాటియం దారిదేరితని.

అహ—సంతోషము. మీవయసు కొంచెము ముదిరినట్లున్నది. విద్యాభ్యాసము నించుక ఆలస్యముగా చేసినట్లు తోచెడిని.

గుల్ — అందు కొకకారణము కలదు. కొంతకాలము కులవృత్తిలో నుంటిని.

అహ — అదేది ?

గుల్ — అదియు శస్త్రములకు సంబంధించినదే. అందును మెడపై కత్తివేయవలయు. ఉన్నతస్థలమున నున్నవానిని సరికి నేల బడవేయవలసి వచ్చును. అప్పుడప్పుడు శరీరముల మద్దించి సరముల మెత్తజేయవలయును. ఆవృత్తికిని సైనికవృత్తికిని కొంతభేద మున్నది. గానిలో రక్తము కంటికగడచిన చాతుర్య మనిపించదు, ఇందగపడెనా చాతుర్య మనిపించును.

అహ — ఓహో ! ఔరమా ?

గుల్ — నాకది ఉవరికు సాధ్యమే కాలేదు. నేను చిన్నజేసిన రక్తిబిందువుల జూచి, నేనలో ప్రవేశించిన నేర్పరియగు బంటునొగుడిని కొందగు సూచననీయు నావాడుక చారును మావాడును ఏకగ్రీవమున దాని నామోదించిరి. మఱువాడే సమరవిద్యాశాలలో చేరి మొనరితుండియగా వాడిగల పనిముట్లను మచ్చికచేసిన వాడనగుటచే అచిరకాలమున ప్రావీణ్యము నాజ్ఞించితిని.

అహ — వయస్రాంధి వత్సరములు వృధా అయినట్లే.

గుల్ — శేదా, దేవా ! అట్లుకాదు. ఆవృత్తిలోని మనుష్యుల కాలోచన యలవడును ; చేయి యొకరితలమీద

తిరుగుచుండ బుర్రలో బుద్ధి పెరుగుచుండును. అందుచే నే నూహింస్తు లుపాయశాలురని వేసువడసితి. బహుభాషణము మాకు ముఖ్యోత్తణము- నాకు ఖడ్గచాతుర్యమూ వాక్పా తుర్యమూ, అవశిషి.

అహ—ఆలములో ఆగోచననలన ప్రయోజన మేమి?

గుల్—ఏమి ? యుద్ధము నేయునప్పుడు సాధారణ ముగా సైనికులు ముందువెళ్ళుల నాలోచింపరు. అవిచారమే భూషణమని నాది యూహ ; అందుచేతనే సరాజితు లగు దురు- నేనుమాత్రము తేచతేపకు నాలోచించియే అడుగిడు తకు సిద్ధారణ చేసుకొంటిని, కావున నాకు జయము చేశారు చుండును. యోధుని సాహసము యోగి తత్త్వజ్ఞానము నాలో నమరియున్నది.

అహ—ఈ శక్తిర్వ్యయమును బీజాపూరుననే సార్థ కము చేసుకొనక ఇతరు నచ్చుటకు హేతువేమి ?

గుల్—శివాజీ యను పేరుగల వాడొకడు బాహు బలమున నొకసుల్తానే నిజ్యంభించు చున్నాడట- ఆతనితోడి ఆలమున కొంత పేరు వడయచలెనని యెంచి యిట వచ్చితిని. బీజాపూరమున నాపురోవృద్ధి కనుకూలపరిస్థితు లుత్తగా లేవు. శివాజీ వార్షికై కత్తి నెత్తుటకు ముందు వాని గర్వమును ఖర్చు ముచేసి, ఆతనియల్లుల నంత మొందించవలెనని నాయూహ శివాజీవలెనే నాభాగ్యచక్రమును బాహుబలము సాధారము చేసి యుంచితిని.

అహ—మానశాల పరాక్రమము మీకు పరిచితమా?

గుల్—ఇది నేవచ్చుచుండ వారిని స్వయముగా గాంచి తిని. వారి శరీరములు కృశించియున్నవి. నామెడలో నాల్గవ పాల్గెన వారిమెడ యుండదు. ఇక వక్షము మణికట్టుల మాట చెప్పునక్కఱయే లేదు. మావశాలను మణికట్లబలము చేతనే జయింపనెంచితి.

అహ—వారు యుద్ధముల నారితేజినవారు, నీకు యుద్ధానుభవమే లేదాయె.

గుల్—క్షమింపవలయు. వారు వయసున చిన్న వారు, అట్టివా రారితేరిరినిన నేను నమ్మను. వారిలో నెవ్వరికీ మీసమే లేదు, గడ్డము లేదు, నావరిటివాని వాలు గడ్డమును చూచి భయభ్రాంతులగుదురని నా నమ్మకము.

అహ—మీకు మా హాసీనా బీబీతో పరిచయమున్నదా ?

గుల్—శైశవమున నామె నాడించితిని-ఆమె నన్ను మరచియుండు నీపాటి, నేను మాత్రము మరువలేదు.

అహ—సరే-నాయనా ముహమ్మద్, ప్రకృతమున సీతని బీబీమహాలును కాచుటయం దుపయోగింతము. ఇక నేను విశ్రమింప నేగెదను, నీవును నేగవచ్చును.

ముహ—నే నొకసారి యూరంతయు చూచినచ్చెద. మీరు స్వస్థచిత్తులై యుండుడు. (గుల్ జారుతో) మీవెంట నొకమనుష్యు నిచ్చెదను, వాడు మిమ్ముల బీబీగారి మహాలు

చేస్తును. అచటివారు మిమ్ము లోనికి గొంపోయెదరు. నేను వచ్చునగు మిమ్ము బీబీగారిని చూడవలదు. ఎవ డక్కడ (ఒక నేనకును రాగా వచ్చెనితో ఏమో చెప్పును. అతడు గుల్జారును తీసుకొని పోవును) నేను హసీనాతో నాటలాడుటకు వీలులేదు. ఒకప్రక్క రణసన్నాహము, ఇంకొకప్రక్క రహానెల్లాపములూ? ఒకవంక వీరరసమూ, రెండవవంక శృంగారమూ, ఒకదెస కంఠమున కుతారారోపణము, ఇంకొకదెస కంఠమున హాసారోపణము, ఒకచక్కెరశయ్య, నింకొకచక్కెరపుష్పశయ్య! ఆహా ఈ సంతారము ద్వంద్వమిశితము. సుఖదుఃఖములు, ఒకదాని నొకటి అంటి యుండును. వాటి ననుభవించుటకు మాత్రు డెప్పుడుమా సిద్ధముగా నుండవలయు. ఇందలి పరిణతి పరమాత్మచేతిలో నున్నది—

—• రెండవ రంగము •—

గుల్జార్ — అమీనా

గుల్ — అమీనా, నా మణికట్ల బలముచేతనే డక్కిణాపథమున నొక రాజ్యమును స్థాపించుకొనవలయునని నాయుద్దేశము. శివాజీత్రు శృంగించి పూర్వలో రాజధాని నేర్పరచుకొని ఆతనిమేడనే నారాజధానముగా నుపయోగించుకొనెద. మావశాల మట్టిలో గలిపి మావారి నటజేర్తును. శివాజీ నాచరణములపై వ్రాలి ప్రాణభిక్ష యాచించెనేని

అతనికి జీవదాన మొసగి నా మాఖ్యపరిచారకునిగా నొనర్చె
డను. రణరంగమున నేను క్రూరుడనైనను సహజముగా
నుదారుడను.

అమీ—శివాజీ చపలుడని మీరే నచించితిరి కదా
అట్టివాడు మీకు పరిచారకుడుగా నుండగూడునా?

గుల్—అతనిని తగినపనిలోనే నియమింతును. ముం
దు రాణోపు ఉన్నతపదవికి తగినట్లు హుక్కా నొకదానిని
జాగ్రత్త చేసినాను. దాని నాశము నూరుమూరల పొడవు,
మేడమీద చివరఅంతస్తుననున్న నా నోటిలో దానికొన
యుండ క్రిందియంతస్తున నున్న నా భార్యలు వంతులచొప్పున
నిప్పు నించుచుందురు.

అమీ—భార్య లెంతమంది యుందురో?

గుల్—ఆలెక్క నియమించుట నీ పని.

అమీ—అదేమి?

గుల్—బాగుబాగు-ఈ విషయము నాపట్టపురాణి
గాక ఇతరు లెవ్వరు నెరవేర్చగలరు? నా చిన్ననాటిసఖి గాక
ఇతరులెవరు నాకు పట్టపురాణి కాగలరు?

అమీ—మీరు నాకాగొప్పపదవి నుండచేయుదురన్న
సంతసమే కాని ఇందు నాసలహా మీరు పుచ్చుకో నక్కర
లేదా?

గుల్—ఏమి-ఇది నీ కిష్టము లేదా?

అమీ—సవతులు లెక్కలేకయుండ వత్సరమున

కొకసారియైన భర్తృసంకర్షణము లేని పట్టనుహషిపదవి పడతులకు ప్రశంసనీయుము కాను.

గుల్—నీ వెంత వెళ్ళినానవు! పట్టపురాణితో ప్రతి దినమును పరామర్శింపక రాజకార్యముల నిర్వహించుట ట్టులు?

అమీ—రాగలపదవి యెట్టిదో కాని ప్రకృతమున చీపురుకట్ట అలుకుగొడ్డ పట్టుకొనుటచే చేతులు చిల్లులుపడుచున్నవి.

గుల్—నాకు ప్రభుత్వ మబ్బెనా, అలుకుగొడ్డచే నీ చేతి కలకువ రానిత్తునా? నీమాట కులక రానిత్తునా? అది కురాన్ సూత్రమువలె అనల్లఁఘ్యమని శాసించును.

అమీ—అట్లులైన నా కేచితయులేదు.

గుల్—మన మారగించుటకు వివిధపక్షాన్నముల జాబితా తయారుచేయవలయును. ఎన్నికకముల మర్యము లెచ్చటెచ్చటనుండి తెప్పించవలయునో, దాని కెంతవ్యయము కావలయునో ఇప్పుడే నిర్ణయించుకొందుము. అవెనక గందరగోళ మగును. ప్రతిఅంశమును ముందే ఆలోచించుకొని యుండుట మంచిది. అట్లు చేయక నే నేకార్యమునకును కడంగను.

అమీ—మీతోటి దూరదృష్టి, గాఢాలోచన గల వారిని నేను చూడలేదు.

గుల్—దీనికి నీవు నివ్వెఱపడుచుంటివి. నా గోళ్ళ

నమాచారము వినిన ఏమవుకుందువో? నేను చచ్చుటే తడవు, నాగోరీ ఎట్లు నిర్మించునది, ఎంత విలువ యుంచునది తాపీపనివారి నెటనుంకి రిప్పించునది, రాళ్ళుచెక్కువా రెట్టి వారో మొదలగు ప్రతివిషయమూ సకృచ్ఛముగా నిశ్చయించి యుండితిని. ఎందుకొకటకూ వెతకకొన నక్కఱలేదు. సర్వము శాసించి సిద్ధాంతపరచి యుంచితిని.

అమీ—దూరపునంగతుల గూర్చి ఏర్పటమటలో మీదూరదృష్టి గొప్పదే, గాని మీగాలిమేడకు గట్టివునాది కలదో లేదో ఊహించితిరా? మరాఠాలను జయించుటయే కదా మీకల్పనములకు మూలాధారము?

గుల్—అ దెంతసేపు. మహారాష్ట్రలో జయించుట నా కొక లెక్కయా? వారు నాకంట పడిన చాలు. ఇంతకూ దేవు డిచ్చిన ఆయువు అంతమైనగాని వారు నాపైకి రారు; వచ్చినవెంటనే చచ్చుట తప్పదు—ఆవెళ్ళి పూనాలో పూటు కొనట నిశ్చయము. పిమ్మట భోగరాగాదులు—అన్నియు సరిగా నున్నవి. వారు వచ్చుటయే తడవు. ఇంక కొన్నిదినము లోపికబట్టి ఆవిస్కారవారిని నేనే వెదకజోయెదను.

అమీ—ఎచటికో పోనక్కరలేదు. కొలదికాలమున నే కళ్యాణదుర్గముపై వారు దండువిడియ నున్నారని పుకారు కలదు.

గుల్—నే నిచట నున్నానని తెలిసియే వా గీదండ యాత్ర తలబెట్టి యుందురు—నన్నొకని జయించినచో నంద

ఊసి జయించవచ్చునని వారి శూూూూ. కన్తికతాని, పిస్తాలు
శాకు బల్లెము మొలగువాటిని నేను సిద్ధముచేసుకోవలెను.
ఏది యెప్పుడు, ఎవరిమీది, ఎల్లు ప్రయోగించవలెనో ముందే
నిర్ణయింపవలెను. ఇకను కొకసారి నన్ను తలపడిరేని రెండు
చేతులతో పోరవలయు. నా యుద్ధచాతుర్యము నీవు
వినియుంటివే కాని, కని యుండలేదు. ఈసారి చూడ
వచ్చును.

అమీ—చేతినేర్పు కాలినేర్పు రెండును గాంచవ
చ్చును. నేను బీబీగారి చెంతకు జోవలయు- ఇల్లు వెడలివచ్చి
ఎంతయోసే పయ్యెను.

గుల్—బిబీగారితో నా విషయమేమియు చెప్పవలదు
సుమా. (పోవుచు.)

— మూడవ రంగము —

అంతఃపురమున హసీనా.

హసీ—(అన్దము చూచి దిద్దుకొనుచు) ఎంత పాటు
పడిననూ ఈ కుటిలకుంతలము నాకు లొంగకున్నది
ఎంత పైకి దువ్వినను తిరుగ క్రిందికే వాలుచున్నది. కుటిలు
ల గతి యిట్టిదే, తిన్నగా నుండజాలరు. కుంతలమా, నీకుటిల
బుద్ధి మానవా? కున్నితుడగు శివాజీపోలే నా లావణ్యనిధిని
దోచుకొన దలచితివా? మావారిసాత్తు నీచేత జిక్కినుకాని

ఈసాక్షు నీకు స్వాధీనమగునది కాదు- (దువ్వి) ఆఁ వెన్నకు
మరలినది- ఏమిది శిరోజములకు మానవభాష చెలియును.
కాబోలు, అవును. అలకలకూ భాషకూ పట్టిల్లు శిశుమే.
వా రొండొరుల నెరుంగుట వితకాదు. అదియునుంగాక
కుటిలులకు కూడ కొన్ని విషయముల నార్జన మబ్బుచుండు
ను... ఇక నీ కేశపాశముపై మల్లపూ వమచ్చెద. గగనమున
చంద్రబింబమువలె నిది రాణించును. ఈజడకు చేసిన శ్మంగా
ర మెవరికొఱకు? దాని యదము నాకన్నుల కగపడదే?
నాచెంపల ఎరువును నాపెడవులు గ్రోలునా? ఈయద్యము
చూడకున్న నాచెవులు నాకగపడవు. ఇక బాః శీ. మాట
చెప్పనక్కరయే లేదు. పురుషుడు చెంతలేనప్పుడు స్త్రీలు
సింగారించుకొనగూడ దనుట యుక్తియుక్తముగానే యున్న
ది. ఈ యద్యము నపునకము కావున దీనికి కొన్ని పురుష
లక్షణము లబ్ధినవి. స్త్రీలసౌందర్యమును తన నిర్మలాంతరింగ
మున ధరించును. ఇది చంచలము- ఒక వస్తువున తన ఆత్మము
నిల్పక ప్రతివస్తువును చూచుచుండును. మఖస్తుతి
చేయుట దీని స్వభావము. సనుక్షమున నున్నవారయందే
తనధ్యానమును లగ్నమగునట్లు చేయున, వారు మరలిన
తోడనే వారిమాటయే మరచిపోవును. ఇది మగవానికి సహ
జమే. నానాధుకు నేడు పెండలకడ వత్తునని నమ్మించి
పోయెను. ఇటనుండి వెడలినతోడనే ఈ మాట మఱచెను.
అంతఃపుర నిర్బంధము కలవారము కావున మాకు పతిచింత

దక్క వేటు ప్రసంగమున కవకాశమేలేదు. అంగుచే మా కది అత్యంత ప్రీతిదాయక మగును. పురుషులు స్వేచ్ఛా విహారులు, వారికి శ్రోతరూపములు కానవచ్చును, పాత వం తతో మరచి పోవుదురు. (మహమ్మదు వచ్చును.)

మహా—ప్రేయసీ, ఏ మాలోచించు చుంటివి.

హసీ—ఒక ప్రణయినీవల్లభ యుగళము లీల గాంచు చుంటిని.

మహా—ఇందు మనము తప్ప వేటు యుగళ మున్నదా?

హసీ—లేకేమి? మనకన్న శ్రేష్ఠతమైన యుగళము కలదు.

మహా—శ్రేష్ఠతరచూ?

హసీ—నందియ మేల? మనము కండనేత్తురులు గల బొమ్మలము, ఇది జడనృప్తి; ఆయుగళము కేవల రూపాత్మకము-వారి శరీరములకు పరిమాణ తారతమ్యములు లేవు.

హసీ—నా కాయుగళము కాన్పించుట లేదే? వారీయంతఃపురము నెట్లు చొరగిల్గి?

హసీ—ఆయుగళమునకు క్రోధమాత్సర్యములు లేవు.

మహా—చిత్రముగా నున్నది. నాకిందెవరును కాన్పించుట లేదు. ఏదీ ఆయుగళము నొకసారి జూపుము.

మహా—ఈకిటికీ కెదురుగా నిల్చి చూచితిగేని వారు మీ కెదురగుదురు.

మహా—(ఎదుటనిల్చి) ఓహో-ఆ యుగళము మన యుగళమే.

హసీ—కాదుకాదు, మీ మెడమీర మచ్చ యున్నది. అతని కది లేదే ?

మహా—అతడు తనమెడను నీవైపునకు త్రిప్పినచో అతని మెడమీని మచ్చ మరకు కనబడును.

హసీ—మీరింక రుకమావ్యయము అతనివీ వీవైపునకే యుండెను. ఆ పురుషుడు నాచిత్తమున ప్రవేశించినాడు.

మహా—సరేకాని నీకరులు గుంటూ పడినవి, ఏమోము వాడియున్నది, హేతువేమి ?

హసీ—అదేమో నే నెఱుగను.

మహా—మరూతాలు మనపై దండెత్తుచున్నారని నీవు బెంగగొంటివా ?

హసీ—వారి ఘోషయేల ! మీరు త్వరలో వత్తునని బాసచేసితిరి జ్ఞప్తి యున్నదా ?

మహా—లేకేమి ? అనివార్యములగు రాచకార్యము లుండుటచే రాలేకపోయితిని.

హసీ—అవేవో ?

మహా—గురూటాలు నేడే నత్తురో రేపు నత్తురో అను నదంతి నిని మరదగ్గమున మనభటు లప్రమత్తులై యుండిరో లేదో చూచి, కొన్ని కొత్తయేర్పాటులను చేసి కొత్త వారిని కొంగటిని సేవలో చేర్చవలసివచ్చెను.

హసీ—కొత్తనీరు వచ్చి పాతనీటిని కొనిపోయెను కాబోలు-ఇట నాగతి యెట్లున్న మీకేమి?.....లయ్యో! నాకు మతి భ్రమించినట్లు ఎటు చూచినను ఆదురాత్ముడు శివాజీయే కనబడుచున్నాడు, నాకుంతలముల చూచుకొన్నను వాని కుటిలవృత్తియే జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది.

మహా—బేలా, నీవు భ్రమచెంద నేల? వాడు మన కొనవ్రేలు కదల్పజాలడు-నీశరీరభాగములతో శివాజీని పోల్చు కుము. ఆతని చూచినతోడనే నీవు జ్ఞప్తికి వచ్చుటచే నాతనిపై శస్త్రము వేయ నాచేయాడదు.

హసీ—అట్లు కానేల? నాశరీరమును చూచినతోడనే శివాజీ జ్ఞప్తికివచ్చి తుతములతో దానినింపరాదా? కాని వాని వలె నేను నెన్నిచ్చుదాస గాను. నాశక్తికొలది నేనూ మాటు నేయుదును.

మహా—భావినంకటముల దలచి మనము ప్రేమా లాపము లాడుకొనుచుంటిమి, ఇవి తాత్కాలిక సుఖము నిచ్చుచున్నవి-కాని ప్రత్యక్షముగా సుకటము వాటిల్లునపుడు మాత్రము ఈసల్లాపములు యాదికినచ్చి ఆయవస్థను నిర్భర మొనర్చునేమో?

హసీ—అప్పటి మాట లిప్పుడేల?

మహా—మాటలు మానినంతనే సంకటములు మా నునా? రానున్న విపత్తులగూర్చి చక్కగా నాలోచించి ఏసందర్భమున నెట్లు వర్తింపవలయునో ముందే నిశ్చయించుకొనుట

మంచిది. పేయస్—మ రాలులు విజయమొందిమనల నెడబాపు నెడ సీవెల్లు ప్రవర్తింతువు.

హసీ—ఏయుక్తిచేతనేని వారికన్నుల దుమ్ముజల్లి మిమ్ము కలుసుకొందును.

మహా—మనసమాగమము అసంభవమైనచో—

హసీ—అంతగతి పట్టునప్పు డాత్మహత్యయే శక్యము. అందు కేయుక్తియు నక్కరలేదు, ఏయత్నమును చేయ నవసరముండదు... చూచితీరా ఈకథారి, దీనినెల్లప్పుడును నాయొద్దనే ఉంచుకొనెద.

మహా—అది వారింపబడిన?

హసీ—నాథా, ప్రాణముల రక్షించుట కష్టసాధ్యమగునుగాని వాటిని త్యజించుట సులభము. ఉరిబెట్టుకొని ఉసురువీడెద.

మహా—శత్రువు లట్లుచేయనీకున్న?

హసీ—వారంత క్యారులా? శత్రుస్త్రీలు చత్తురన్న వారికి సంతసము కలునుకదా?

మహా—పురుషులు తాము ప్రాణముల త్యజింతురు. కాని స్త్రీల నట్లొనర్చనీయరు.

హసీ—ఏల?

మహా—ఇంత చక్కనికాంత వారిచేత చిక్కినపుడు వారు వదలు కొందురా?

హసీ—నాకన్నులు గుంటవడినవి, మోము వాడి

యున్నది అని మీరే ఇప్పుడంటిరిగా? ఈ మొండికట్టియ వారి కెట్లుపచరించును?

మహా—నీవెప్పుడుచూ అంతఃపురమున నిర్బంధింపబడిన దానవు. ఆగర్భశ్రీమంతురాలవు కావుననే నీకు లోకజ్ఞానము సున్న-అందుచే నత్యంతము బెడల పోవుదువు. అప్పుడు ముందువెన్నల సరయజాలవు.

హానీ—మా దృఢమైన ప్రేమయే మాకు దారిచూపును. పతిని గాక అన్యుల పరికింపమి మాకు పతియే దైవము. మగవారితో కలిసిపెలిసి తిరుగుటచే మతిచలించు మరాణా స్త్రీలము కాము.

మహా—ప్రేమ సర్వవ్యాపి, దానిపై నొక్కజాతి వారికే హక్కుకలదని తలపగూడదు. ఇది దాపుదృష్టి-విచ్ఛలవిడిగా సంచరించు హిందూభామలు తమపతులతో సహగమన మొనర్తురని నీవు వినలేదా?

హానీ—నిజమే- యావజ్జీవ వియోగాగ్నిచే దహింపబడుటకన్న ఒకసారియే గుక్కెడు ప్రాణమును వదలుట సుకరము.

మహా—యావజ్జీవమూ బ్రహ్మచర్యవ్రతము నల్పు వితంతువులును వారియందే కలరు.

హానీ—నే నేమి యుత్తరమిచ్చినను మీకు నచ్చుట లేదు-ఇం కొకటి చెప్పెద-శత్రువుల బారిని పడినతోడనే వారిలో నీటైన వరు నొకని నికా చేసుకొని కులము, శీలము,

మతమును గోత్రత్రోసి పునర్జన్మమున పూర్ణసంతోషము ననుభవించును. ఇక తృప్తియైనదా?

మహా—ప్రేయసీ నీవు చపలపు కావున నీపనులు చంచలములు-ప్రసంగమున సగపడు చాంచల్యము కార్యఫణితి యందు కానరా నీచుకుము.

హసీ—నాథా, స్త్రీచిత్తము దుర్జ్జేయము, మాహృదయములు ఆ కాశము నముద్రమువలె గభీరములు స్థిరములు; తల మెంతపరిత్యజితమైనను దాని అడుగు శాంతస్వరూపమున వెల్లుచుండును. మిన్నున మేఘము లెంతఘోరపరిణానుముల నొందుచున్ననూ నక్షత్రమండలము శాంతిని బాయునా? నా హృదయతలముపై ఫేనమును చూచి మీరు మోసపోయితిరి, దాని యంతరంగ మెంత నిశ్చలమో, ఎంత గభీరమో, గుర్తింప నేరరైతిరి.

మహా—సమయము తటస్థించునప్పుడు సర్వమూ విశదమగును.

హసీ—అట్టి తరుణమూ రావలదు, తథ్యమూ తేలవలదు.

మహా—నరే—నీకు కోపము వచ్చినట్లున్నది - ప్రియమైన వార్త నొకదానిని తెల్పెదను. నీవుట్టింటివారు నీకొక కానుక సంపిరి- చెప్పుకొను మదెట్టిదో.

హసీ—నగలో, నాణెములో, దివ్యాంబరములో—

మహా—కాదు-అది సజీవ పదార్థము.

హసీ—అట్టులైన చెలికత్తె కాబోలు.

మహా—కాదు.

హసీ—అట్లే దాని లక్షణములు నివరించిచెప్పిన పోల్చుకొన గలనేమో.

మహా—అట్లే కానిమ్ము- కుక్కవలె కాపుండును, కోడిపుంజువలె బఢాయి గొట్టును- చిలుకవలె మాటలాడును, చీంబోతువలె గడ్డముండును

హసీ—(ఆలోచించి) తెలిసినది మామంగలి గుల్ జారు కాబోలు.

మహా—చక్కగా గుర్తించితివి. వా డిచ్చు డాన్పుల్లి మాని యుద్ధభటు డైనాడట!

హసీ—గుల్ జారు యోధు డయ్యెనా? నీలుగు చెట్టు నకు చేవ కల్గినట్లున్నది. ఏడీ? రప్పించును, చూతము.

మహా—అమీనా, గుల్జారు నిట రమ్మను. (ఆమెతో కూడ వాడు వచ్చును.)

హసీ—ఏమి గుల్ జార్, ఈవేషము నెప్పటినుండి వేయుచుంటివి? వర్మము శిరస్త్రాణము శస్త్రములునూ నీకు భారములై తోపలేదా? నీవంటి పేలుడుగాయా పిరికిపందయు నెచ్చటనైన నుండునా?

గుల్—నేను మీచిన్ననాటి తెరగుఁ ఇప్పుడు లేను. నా వ్యవహారమంతయు మారినది.

హసీ—నీ మీసమూ గడ్డమును బట్టి అట్లే యెంచ వలయును. రక్తము చిమ్మిన తోడనే గడగడ లాడేవాడవు.

గుల్—ఆలోపము అప్పటివృత్తితోనే తొలగిపోయి నది. తలలచుండి నేను చిమ్మించిన రక్తప్రవాహములను చూచిచూచి నాకన్నలు గడుసుపారిసవి. ప్రేలుడుతనము కూడ యుద్ధవిషయము లందేకాని వేత్రాక చోటలేదు.

హసీ—యుద్ధభూమిని రక్తపాతము గనుట కవకాశ మింకను నీకు తటస్థింపలేదా?

గుల్—లేకేమి-ఒక పర్యాయము మంచి అవకాశమే చిక్కినది. నేను నామార్గమును బోవుచుండ నలువురు యోధు లొకముహూర్తమున నాల్గు బడిరి. అందులో నిద్దరి నొక దెబ్బతో నేల గూల్చిరి. మిగిలినవారిలో నొకడు నాతలపై నొకపెట్టి పెట్టుటకు యత్నించును గాని నే నిప్రజ్ఞతో ఆ వేటు తప్పించుకొని వాని ప్రక్కలో కత్తితో పొడువగా అది వానికడుపులో చొచ్చి కొన బయటికివచ్చెను. నాల్గవవానికి నాప్రతాపము చవిజూప నెంచితిని గాని ఇంతలో మెలకువ వచ్చెను.

హసీ—ఈప్రతాప మంతా కలలోని మాటయా? మేల్కొనియుండి నీవు యుద్ధము చేయనే లేదా?

గుల్—అట్టి అవకాశము చిక్కనిదే! నేను బిజాపూరు నుండి వచ్చుచుండగా మార్గచుధ్యమున పూవళా లొకటిరెండు సారు లేద్దురైరి, కాని ఆ యడవి మనుష్యులను చూచిన

తోడనే నా గుఱ్ఱము బెదరి వారు కనుచాటగునరకు ఆగినదే కాదు. అందుచే వారు ప్రాణములతో పోగల్గిరి. అట్లగుట మంచిదే-నాప్రథమయుద్ధము శివాజీతో ప్రారంభించెదను. ఆతడు నాచేత క్షేమా బడల్పిపై స్పృహతప్పునట్లు నెత్తిపై నొకపట్టు పెట్టితీసెన. ఒకవేళ అతడు శరణుజొచ్చినవానిని మన్నించి నాహుక్కా-నొఖరుగా నియమింతును-అతడు చిక్కి నవెస్క అందరులొంగక తీరదు. యుద్ధాత్ముక్య మనుక్షణము నాకు హెచ్చుచున్నది. (కత్తిప్రిహను.)

హసీ—ఆఁ ఆఁ. ఆగు మాగుము-శివాజీ అనుకొని మమ్ము కొట్టేవు!

గుల్—ఎంతకాలమని ఓపికపట్టుదును? నాకు విసుగు పుట్టుచున్నది. మరాఠాల రక్తియు తాగనలెనని నాకత్తి నో హరుచున్నది.

(తెరలో “హరహర మహాదేవ” అని కేకలు.)

మహా—అదే మరాఠాలు వచ్చినట్లున్నది. ప్రేయసీ, వారిని పారదోలి త్వరలో వచ్చెద. మనవారందఱు సిద్ధముగా నున్నారు, నీవు కలవరబడకు. జయము మనకు నిశ్చితము-నే నిదే యుద్ధమునకు పోయెదను.

హసీ—అయ్యో దైవచూ, అనుకొన్నంత పనీ జరిగినదే. ఇక నాగతి యేమి?

మహా—నిన్నితడు జాగరూకతతో కాచుచుండును.

గుల్ జార్-నా కీమెను సురక్షితముగా నప్పగించు పూచీ నీది సుమా.

హసీ—వీని పరాక్రమమున నాకు నమ్మకము లేదు.

మహా—ప్రేయసీ-ఇప్పుడే వారిని చెదరగొట్టి నీచెంత జేరెన-అమీనా, నీ యజమానురాలి నొకక్షణమేని విడిచి యుండవలదు సుమా, ఏమరి యుండకుము.

అమీ—ప్రభూ-నీడ వస్తువును బాసి యుండుటెట్లు?

మహా—ప్రేయసీ-వీరిద్దరు నిన్ను కంటిని రెప్పలవలె గాచుచుందురు, కావున నీవు చింతదక్కి యుండుము-ఏదీ ప్రసన్నమగు దృష్టితో నన్నొకసారి చూడుము, పాలికలనుకు పోయెద. (ఆమె చూచును) సంతస మయ్యె, మీరు నిశ్చింతలై యు డుడు. (పోవును అమీనా గుల్ జార్ లంపకము పెట్టబోవుదురు).

హసీ—ఏడ్పు వచ్చుచుండ దాని నదిమి స్మితవదన నెఱ్ఱితిని? అయ్యో! ఆడజన్మ మాద్యంతము అనత్యవిడంబ నము. ప్రియునిపై ప్రసన్నత యున్నయెడ అలక బూను దుము. స్వార్థమును సాధించునట్లు అభిమాన ముట్టిపడు నట్లు అభినయింతుము. పురుషుల కీబూటకముతో పనిలేదు. వారి మాటాచేయియు మీదు. లేని స్మితము, మేఘములేని వారిధారాపాతమును వారు తెచ్చిపెట్టుకొన నక్కరలేదు. ఆపద తటస్థించినతోడనే దాని తరింప వారుద్యుక్తు లగుదురు. మేమో? వారు తిరిగివచ్చునప్పటికి వారియెదుట

నేరనము ప్రదర్శింపవలయునో అర్థముచూచి అభ్యసించు చుండుము.

(అమీనా వచ్చుచు.)

అమీనా—అల్ల రేమైన తగ్గెనా? ఇంతలో నా ప్రాణనాథుడు క్రమ్మర నచ్చునా?

అమీ—అదే ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది. చూచి వచ్చెదను (త్వరగావచ్చి) అమ్మా! మీరు లోనికి జనుడు, శత్రువులు వచ్చుచున్నారు, నేను వారిని సంపెదను (హసీనా తెరలోనికి హోవును.)

(ఆబాజీ శంభూజీలు వత్తురు.)

శంభూ—ఇది రాణివాసము కాబోలు.

ఆబా—అటులే కానవచ్చుచున్నది.

గుల్—(వెనక్కుతగ్గి) వీరు మరాఠాలవలెనున్నారు, కాని మావళాలు కారు. ఇందు శివాజీ ఎవరో? వీరు నాఖడ్గమువాత పడుటకు యోగ్యులా?...వీరివద్ద శత్రుములున్నవి కావున కనికారము చూపదగదు! వీరిని నాచెంత చేరనీయక బల్లెముతోనో పిస్తాళుతోనో ఎగరగొట్టుట శ్రేయము. ఏమి నామూర్ఖత! బల్లెమును మరచితిని...(కత్తి నెత్తిబోయి) ఏమిది నాచేతులు వడకుచున్నవి! చేతులే కాదు. ఒడలంతయు కంప మొందుచున్నది. సంబరముచేత కాబోలు, మీ వెవరు? ఆగుడు—ఈకత్తితో మిమ్ము ముక్కలుముక్కలు చేసెదను, గురి చూడనిండు, (ఆబాజీ శంభూజీలు ముందుకు

నత్తురు) అరే! వీ రొకచోట నిలువరు. మరి గురిచూచు
 పెట్టులు? వీ రతిచంచలురు-తక్షణమే వీరిని సరికివైచెదను.
 దూరముననున్న గురి ఆచును. దగ్గరపడినచో గురి చూచు
 పెట్లు? ఒకడున్నచో నొకకన్నుమూసి గురిచూడవలయు-
 ఇద్దరున్నాగు కావున రెండుకన్నులూ మూసి చూచిన గురి
 సరిపోవును. రెండుకన్నులు మూసినచో నొక్కరైన కనబడరే!
 ఇప్పు డేమిచేయవలయు? ఇది నాకెవ్వగూచెప్పలేదు.

ఆబా—వీడెనడో పగటివేషగానివలె నున్నాడు.

శంభూ—తురకలు అంతఃపురములలో కొజ్జాలని
 యుందురు. వీ డట్టి సపుంసకుడేమో?

ఆబా—శస్త్రమును ధరించి సంపడి చేయుచున్నాడు.
 ఓరీ పండా-నీ యజమానురా లెచ్చట నున్నది?

గుల్—నాపేరు గుల్జార్ఖాం. నా యజమానురాలు
 (గదివైపు చూచి) ఎచటనున్నదో నేనెరుగను.

శంభూ—సరే-నీవు చెప్ప నక్కరలేదు, కాని గోల
 చేయకు, అట్లు చేసితివా చూడు దీనిని. (పట్టాకత్తిచూపును)

గుల్—లేదులేదు-మాటాడితే ఒట్టు.

శంభూ—అట్లుకాదు-నీకు పని కల్పించెదను-నీకాలి
 వేళ్ళు పట్టుకొని మేము వచ్చుదాక ఇట నిలువుము. మాటా
 డితివేని (కత్తిచూపును-అమీనా వచ్చును.)

ఆబా—ఇదే సుబేదారుగోడలు కాబోలు, లానణ్య
 సంపన్నురాలే- ఆబాసాహె బమితానంద భరితులగుదురు.

శంభూ—బాగుబాగు - మంచి బుద్ధిశాలులే. ఇది చక్కనిదేకాని జగన్నోహిని కాజాలదు. సుబేదారుగారి కోడలనుటకు దీనిమోముపై కులీనతలక్షణ మొక్కటైన లేకు. ఇది ఆమెదాసి కావచ్చును. ఏమిరా కొజ్జా, నా మాట నిజమేనా? (వాడు తలయూచును) నా మాటయందు మీకు ప్రత్యయము కుదిరినదా?

ఆనా—నిజమే. ఈప్రశంస నాకేమీ తెలియదు.

శంభూ—నీ యజమానురాలు ఎక్కడ ఉన్నది?

అమీ—మీరు తోనతప్పితిరి. ఇది మహాలు కాదు. పరిచారిక లుండు తావు.

ఆనా—శంభూజీ! ఇక నిట మన మాలసింప నేల? వేరొక వోట వెతకుదము.

శంభూ—మీరెంత అమాయకులు! ఈతొత్తు మాట ను విశ్వసించురా! ఏమే గయ్యాళీ, ఇది మహాలు కాదేమి? ఈశ్వంగారమంతయు నేవకుల కొఱకా. ఈ పదిరిపట్టనం చము నీకొర కమర్చినదా? నీగడసుమాటలు నాయెదుట కట్టి పట్టు. అబాజీ, లోని కేగుదము రండు.

అమీ—అయ్యా, బీబీగా రిచటలేరు. సమ్ముడు నామాట. అల్లా సాక్షి!

శంభూ—పోనీ-ఈ మహాలందము చూచేదము, నీవు కూడ మావెంట వచ్చి నీయజమానురాలిని చూపుము. ఆతెర తీయుము. (తెరతీయ హసీనా మంచముపై నుండును,

అమ్మనా ఆమె చెంతకేగును.)

హసీ—మీరెవరు, రాణివాసము జొచ్చుటకు
షేతువేమి?

ఆ బా—మిమ్ముగాంచుటకే మాగాక. మీరు మా
శ్రేణీలు.

హసీ—ననే. నే ననుకొనిన ట్లయినది. మాకు
ఘోషాపద్ధతి యున్నదని మీరెరుగరా? నానిని మన్నింపక
మీరిట్లు అంతఃపురమును చొరవచ్చునా?

ఆ బా—అమ్మా- దేశము శాంతిసుఖము ననుభవిం
చునపుడు సంప్రదాయము లన్నియు సాగును, యుద్ధసమయ
మున వాటి నుల్లఘింపక తీరదు. కాని మీఅభిభాతిత్వమున
కనుగుణముగా అన్ని ఏర్పాట్లు చేయబడును. అచిరకాల
మున మిమ్మిటనుండి అన్యస్థలమునకు గొంపోదుము, కావున
మీరిందుకు సిద్ధముగా నుండవలయును.

హసీ—నే నిటనుండి కదలను. యుద్ధానంతరమున
నన్నిట కలుసుకొందునని నాభర్త బాసజేసి యున్నారు.

ఆ బా—గతమును మీభర్తను మీరు మరువనల
యును. యుద్ధము ముగిసి ఈదుర్గము మాకు స్వాధీనమయి
చాలసేపైనది.

హసీ—నన్ను మోసగింప మీ రిది కల్పించియుండు
రు, కాని నేను మోసపోవుదాననుగాను. నన్ను చేజిక్కింపు
కొని నానాధుని శరణాగతునిగ చేయవలెనని మీయాజ్ఞ.

మే మన్నియెడల నభేద్యులగునట్లు ఏర్పాటులు చేసియుండ
యద్ధ మింతత్యరలో ముగియుననుట అసంగతము.

ఆబా—నురాతీ సైనికుల హుటాహుటి నడకల మీ
రెరుంగరు; మీ సైనికులు హుక్కాలకు వీగి శస్త్రముల
సందుకొనునంతలో నారినందరిని యమపురికి పంపితిమి.

హసీ—నానాధు డెచట నున్నాడు?

ఆబా—మీ సైనికు లున్న చోటనే—

హసీ—హా! దైవమా, ఇంత చేసితివా! (మూర్ఛ

లును)

శంభూ—అయ్యా, మీరు ప్రజ్ఞానంతులే కాని
స్త్రీలతో నెట్లు నుసలుకోవలెనో మీకు తెలియదు. ఏక
పుష్పముల నంటివారు, అట్టివారిపై అగ్నికణములు వేసితిరి.
ఆహా! ఏమి సౌందర్యము. ఈమె నుఖియైనకై ఎట్టి రమణీయ
వస్తుచయము సమర్పియున్నారు! అవన్నియు నీమె లాన
ణ్యమునుజూచి వెలవెలబారునట్లున్నవి. ఈధూపసామగ్రి
ఈమెఉచ్చాసనిశ్శ్వాసగంధమున రూపరినది. ఈచామరము
లీమె శిరోజముల మార్దవమునకు పొడవునకును భ్రమించి
నిశ్చేష్టితము లైనవి. ఈ స్ఫటిక కాంతికన్న ఈమె శరీరకాం
తి శుభ్రతరముగా నున్నది. ఈపుష్పహారము లీమె భావ
పులకన్న కఠినతరములగుట గవాక్షములగుండా పారిపోవ
నుద్యమించుచున్నవి. నవనీతకోమలమగు నీమె తనూలత
హంసతూలి కాతల్పముకన్న మృదుతరమైన దనవచ్చును.

మండలేశ్వరులమధ్య సార్వభౌమునివలె చుక్కలలో చంద్రుని వలెను ఈ వస్తుచయమమధ్య నీమె సౌందర్యము విలసిల్లుచున్నది.... ఈమె నేకాంతమున శివబా చూచెనా మోహవాగురుల చిక్కకపోడు. పరాక్రమమున్నచోట విషయాసక్తి ఉండితీరును. యుద్ధరంగమున ఆగ్రహాయత్తులగు వీరులను జయింపఁజూపుహించు జగీషయే విలాసమందిరమున హఠాయత్తులగు నారులను వశపరచుకొన నుత్సహించును. శివబా నపుంసకుఁడు కాకుండెనేని ఈమెను మోహించి తీరును. ఇట్లు అపురూపమందరియగు రమణిని పొందగోరని వాడు రణరంగమున జయమునొంద నహుకాడుకాడు. ఇట్లు సౌందర్యశ్రీ బాహుళ్యము కంతమున దాల్చునెంచని వీరుడు విజయశ్రీహారమును దాల్చుటకు పాత్రుడు కాడు. శివబా విధించిన ఆజ్ఞను సరకు నేనుక ఈమెను నాయంతఃపురమును చేర్చియుందును, కాని సుకృతమున ఈమెను సాధ్యముగా జేయక సాధనముగా నుపయోగించుటయే శ్రేయము. అట్లా నచ్చుటచే నాకు కలుగఁగన్న లాభమెక్కువ రత్నవర్తకుడంగడిలోని రత్నమును ఒరులకుగూర్చి భద్రపరుచుకొని నీమె కెట్టి ఆయాసమును ఘటించనీనుక తగిన తరుణము వచ్చునరకు కాపాడుచుండెదను... ఆ బాబో! అట్లు తెల్లపోయి చూచెదలేల? ఈమె శివబాకు స్వర్ణక్షమమగు రత్నమగును కాని మనబోంట్ల కంటరాని అగ్ని శిఖచుడీ!

ఆ బా—శంభూజీ! నివుచేయు ప్రసంగము విని విన్న

బడుచున్నాను. ఇవేటి మాటలు! ఈమె అబాసాహేబునకు దాసి కావున మనకు తల్లివలె పరమపూజ్యురాలు.

శంభూ—నేనన్నదదియే. ఈమెనొక పల్లకినెక్కించి ఏకాంతమగుచోటికి కొంపోవుగము, రేళు శివబా ఈమేడలో దిగును, అప్పుడు మనయాటలు సాగిరావు.

ఆబా—అట్లేచేయుగము కాని ఈప్రక్రియకు ఉత్తర వాదులుమీరే.

శంభూ—అదేమి? మీరు దిగులు పడుచుంటిరా?

ఆబా—ఈమె సాధారణస్త్రీయు ఆబాసాహేబు సామాన్య పురుషుడు నై నచో నేను నిర్భీకుడనై యుండును; ఈమె అసామాన్య సాందర్భవతి, ఆత డతొకకాంతర్నిగ్రహము కలవాడు; వీరి అన్యోన్యసందర్శన మెట్లుపరిణమించునో భావింపలేక భ్రాంతుడ నగుచున్నాను.

శంభూ—పరిణమించుట కేమున్నది? సాందర్భవతిని సందర్శించిన సరసునిరీతి శివబా ఈమెవలలో చిక్కును, ఒక సారి నీతిభ్రష్టుడయ్యెనా తనచేతిక్రింది అధికారుల తబ్బిబ్బుగ జూచును, ప్రకృతమున నాత డున్న తాదర్పాకాశమున నుండుటచే పృథ్వీయందలి సామాన్యుల చిత్తవికారము, విపరీత చర్యలును వాని కగోచరము లైనవి; ఈ యప్పుర వాని నవనీతలమునకు నిగలాగును. అప్పుడు జనసామాన్యచరణ మాతని కవగత మగును, కావున రణరంగమున సమగ్రకేళి యథావిధిగా జయప్రదముగా నల్పిన వీరుల మనోభావముల

నాచరణరూపమున పరిణమింపజేయ వారిని గొంతవరకు నిచ్చువిడిగా విహరింపనిచ్చుట యోగ్యమని వానిమనసునకు తట్టును; ఈసుబేదారుపై మీకున్నకసి మీరు తీర్చుకొన వచ్చును.

ఆబా—అట్టి తరుణము లభింపవలయుననియే కదా ఇట్టి యుపద్రవము కొనిదెచ్చికొంటిని! ఇందు కృతకృత్యుడ నైతిరా మేలే, లేకున్న మెడ కురి తప్పదు.

శంభూ—లాభము గొప్పదైనచో జోక్యము కూడ గొప్పది కావలయును. ఇది లేకున్న దానివలన సమకూరు లాభ నుంత హర్షదాయకము కానేరదు. ఇక నీమెను స్థలాంతరమును చేర్చ నుద్యమించి రేపుపెంసలకడ యోగక్షేమముల నారయ బొందు. ఇరుము త ప్తమై యున్నప్పుడే దానిని సమ్మోటలతో సాగగొట్టి మనముకోరినరీతిని దాని కాకారము నియమింప వచ్చును, అట్లే హతాశాతప్తయగు నీమె మానసమును మీ కనుకూలమగు తీరున మాన్పుట కిదే తరుణము. అవకాశ మెంతయో లేదు. రేపు శివబా వచ్చి నప్పటినుండియు మీ గాతనిచెంత నుండవలయును.

ఆబా—ఈపని నిర్వహించుటకు మీరు యోగ్య తరులని నా అభిప్రాయము.

శంభూ—ఎంతమాట! మీ రుచక్రమించి చూడుడు, విఫలమనోరథులైనచో నేను తప్పక సాయపడెదను. ఇప్పటి మట్టుకు నన్ను తెరమరుగుననే నిల్పనిండు. రేపంతయు నాకు

తీరుబడి కాపున చతురుపాయముల నామె మనస్సు తిప్పె
దను- పోవుదము గండు... (బయటికి వచ్చి) ఏమిరా? నియ
మితస్థలము వీడి నీవెందును పోలేను కద?

గుల్ — నదుము నాది కాకుండా పోయినది దేవరా!

శంభూ — నీవంటి మృతప్రాయునకు నంగియుండుట
ఆవశ్యమూ అబ్బియుండవలయు. ఎర్మశస్త్రముల భారము
లేకపోయిన నీ వింత యలసియుండవు, కాపున ఇకముందు
నీవు వాటిని ధరింపకు. ఇంకను కాలి వేళ్ళను విడువవేల!
ఇదిగో నేను చెప్పినది జాగ్రత్తగా వినుము. నీయజమాను
రాలికొరకు పల్లకి వచ్చును. ఆమె వెంట నీవును ఆతొత్తు
కూడ రావలెను. ఇట్లు జరుగకున్న ఈ ఖడ్గమును జూచితివా?
జాగ్రత్త !

గుల్ — అమ్మయ్యో! చచ్చితిని! (నేల పడును,
ఆబాజీ శంభూజీలు పోవుదురు).

అమీ — అమ్మగారికి స్పృహ వచ్చినట్లున్నది. ఇట
నుండి బయటికి పోవుటకు వీలుండునేమో చూచెదను. గుల్
జార్ ఖాన్! (పోయి చూచి) వా రీతని చంపిపోలేదు కదా?

గుల్ — వా రిక్కడలేరు-నేను గనినది కల కాబోలు.
అమీనా! ఎట్టి కల గంటినే! జాగ్రత్త ప్నావస్థలయ్యదలి
వ్యవహారములకు పరిస్పరవిరోధ ముండునంచును, అది నిజమే
నుమా. ఇద్దరు మరాఠావీరులు నన్ను హతవీర్యునిచేసి నా
చేత నాకాళ్ళు పట్టించినట్లు కలగంటిని.

అమీ—మీసాదములే కదా ! ఇంకొకరివి కావే !
ఒకరికి మీగు మొక్క లేదుకదా ?

గుల్—కలలోన్నెన అంత నై చ్యమున కొడిగట్టుదు
ననుకొందువా? నామాటయందు నీకు నమ్మకములేదా?

అమీ—నమ్మకము లేకేమి? మీగు కన్నకల నేనూ
కన్నాను. ఆ మగాత్మాపై మొట్టమొదట కొంతఆర్భాటము
చూపి పిమ్మట వారు దిగులుగొల్పుగా మీగు మెత్తబడిరి.
అనంతరము వారిరూజ్జచే కాలివేళ్ళను పట్టుకొని నిల్చియుం
డిరి; నోటితో చెప్పలేక సంజ్ఞచేసి అమ్మగాగు లోపలనున్నా
రని చెప్పితిరి. మనస్వప్నము లచ్చముగా ఒకదాని నొకటి
పోలియున్నవా?

గుల్—ఇదంతయు జాగ్రదవస్థయందే జరిగినదనియూ
నీ అభిప్రాయము? ఈశస్త్రములన్నియూ నామొద్ద నుండ
గనే?

అమీ—శస్త్రములను గోడకు శగుల్పుటయందును
మీచేతి కిచ్చుటయందును భేద మావంతయు లేదు. మీ
వాస్తవలాభము నిదివరకే ప్రదర్శించితిరి, ఇక పదలాభము
చూపుతరి వచ్చెను. ఇటనుండి మనము తరలవలయు. ఈ
వేషమంతయు వీడి ఒకకత్తి మాత్రము చేతనుంచి బయలు
దేరవలయు. అది మీ కువయోగపడకున్న పరులకైన నుప
యోగించును.

గుల్—అయ్యో! నా కెంత యధఃపతనము వాటిల్లెను!

అమీ—ఒకప్పు డౌన్నత్య మబ్బియుండినకదా నే
డదఃపతనము వాటిల్లడము!

గుల్—ఇదంతయు స్వప్నమైనచో ఎంత బాగుగ
నుండును.

అమీ—కోరికలకేమి? త్వరగా నాయత్తపడుదు.
అమ్మగారిని నేను కొనివచ్చెదను.

గుల్—ఇక్కడ జరిగినదంతయు ఆమెతో చెప్పెదవు
సుమా!

అమీ—మీప్రవర్తనయే దానిని ప్రత్యక్షీకరించును.
(పోవును).

గుల్—పాఠశాలలోని శిక్షకూ ప్రపంచముందలి
వ్యవహారమునకును ఇంచుకేని సంబంధము లేదు. కేను
యుద్ధశాస్త్రమున నిపుణుడైన గురవులచేతి సంతయో
శ్లాఘింపబడి, ఏ సైనికపాఠశాలయందునూ శిక్షనొందని
మరాఠాలను చూచినతోడనే చూస్పడితిని. హస్తలాఘవ
మంతయూ కాలివేళ్ళను బట్టుకొనుట కువచరించెను. మంగలి
కత్తితో తీయగలిగినంత రక్తమైనా, పట్టాకత్తితో తీయ
లేనెతిని. “హరహర మహాదేవ” అను కేక పినబడినతోడనే
అంతస్సారశూన్యమైన మృతప్రాయుడ నైతినా?

(అమీనాచేయి పట్టుకొని హసీనా వచ్చును.)

హసీ—అమీనా, అడుగు ముందుపడకున్నది. నానా
ధుడు రణరంగమున శయనించెనని వినినప్పటినుండియు నా

కీళ్ళన్నియునూ జారిసవి.

అమీ—అమ్మా! మరాటులు పెనుజత్తులమారులు, వారి మాటల విశ్వసించి మీరు దిగులువడకుడు. ఈ నడి రేయిని గాఢాంధకారమున ఈ మూర్ఖులు మనప్రభువుగారి జాడ కనిపెట్టిరా? అసంభవము. యజమానిగారు సురక్షితముగా నున్నాడు. వలకుగామి ఏచోటనో దాగియుందురు, అచిరకాలమున మనల చూడవత్తును, నామాట నిజము.

హసీ—నీమూలలు నాకు ప్రాణము పోసినవి. నీవు చెప్పినచోప్పున నానాధునితో పునస్సమాగమము కల్గినచో నాకన్న ధన్యరా లుండబోదు. అంత అదృష్టము నాకు కలుగునా? పోనీ, నాకంట బడకున్ననూ ఎందేని సజీవులై యుండిన చాలును.

అమీ—అయ్యో! త్వరగా ముందునడువుడు.

హసీ—గుల్ జార్-ఇందాక నిన్ను పరిహసించినందుకు నేనే చింతిలుచున్నాను. న న్నిటనుండి సురక్షితముగా తప్పించితివేని శాశ్వత ఋణస్థురాల నగుదును. త్వరగా అడుగు వేయుము.

గుల్—ఎంత చిమ్మచీకటిగా నున్నదో కంటిరా? ముం దడుగు పడుటెట్లు?

అమీ—నుగవాడవు, నీవే చీకటికి భయపడుచుంటివా? నడవు.

గుల్—భయమనికాదు-విచ్చు కత్తితో చీకటిలో

నడువ అది ఎచరికైన తగిలినచో నిష్కారణహత్య జరుగును గదా అని సందేహించుచున్నాను.

అమీ—ఈ గ బిలి యైనది మొదలు మీ కితరుల ప్రాణములను గూర్చినచింత ఎక్కువయినట్లున్నది.

గుల్—ప్రాణము లెంతతీపియో ఇప్పుడు తెలిసినది. ఇదిగో ముందడుగు వేసితిని.

(సత్వాని ఎదురగును)

సత్వా—ఆగుడు-ఇటునండి ఎవరు నూ బయటికి పోగూడను.

గుల్—మేము వెళ్ళితిరుదుము- మ మ్మాటంకపరచు వారెవరు ! (వెన్నకు తగ్గును.)

సత్వా—ఏమి నీపాగరు ! చూడు నాదెబ్బగుచి (కత్తెత్తును)

గుల్—(కత్తిపారవైచి) నిరస్త్రుని పై కత్తినెత్తుదువా? ఇదియా మీ మరాతా పోషము? భళిరే మగవాడవే—

సత్వా—ఇదిగో నేనూ కత్తిని పారవైచెది. మల్లయుద్ధము చేయుదము రమ్మ.

గుల్—ఇందాకటినుండి నానడుము నొప్పిగానున్నది కనిపిటి మల్లయుద్ధమునకు పిలిచెదవా? పోషహీనుడా! నాశరీరమే స్వస్థమైనచో నీబింకము చూచియుందును;

సత్వా—పోనీ, మేలైనదిలే. ఇదిగో పల్లకి వచ్చినది,

నీతో మాటలాడుటకు నాకు తీరుబడిలేదు. అమ్మగారూ, ఈపల్లకిలో కూర్చుండుడు. మీరుభయములా పల్లకితో నడువుడు. నేను మీవెంట నుండెదను—(పోవుదును)

—• నాల్గవ రంగము •—

ఆబాజీసోన్ దేవు—సర్వాజీ

ఆబా—కోసలోని పర్వాటులన్నియు చక్కబరచి నేచిన్నదానిని కలుసుకొనుటకు వచ్చితిని గాని నాహృదయము తల్లడిల్లుచున్నది. ఆచిన్నది దుఃఖముచే దురపిల్లుచుండును. శంభూజీ చెప్పినట్లు నేనిప్పు డీమెతో ప్రసంగింపనెంచుట గోరుచుట్టుపై రోకిటిపోటువలె నుండును కదా? తొలుత నామాట నామె అంగీకరింపదు, రూఢమే. అట్టియెడ నామెను కఠినోక్తులాడుటకు నాకు నోరెట్లు వచ్చును? దీనుర్వాలైన అబలను పరుషవాక్యము లాడి నొప్పించుట క్షత్రధర్మము కాక మనుష్యధర్మముకూడ కాదు అను ఆబాజీమాట అనత్యముకాదు. సరే-వచ్చితిని కావున ఆవేశకుతోచిన ట్లామెతో ప్రసంగించి వచ్చెదను. అవకాశ మాన న్నమగునప్పుడు అదియే ధైర్యముగొల్పును. సర్వాజీ, బీబీ గారు రాత్రియంతయు దుఃఖముతోడనే గడిపిరా?

సర్వా—సందడి ఏమియు లేనందున నిద్రపట్టిననియే నాయూహ.

ఆబా—ఈమె శరీరము కనుమముకన్న మృదువై నను మృదయము వజ్రముకన్న కఠోరమని యెంచవలయును సరే. ఈమె స్థితి నా కనుకూలించునేమో? ఆ పాగాజవా నెట్లున్నాడు?

సర్వా—ఇంతవఱకూ నిద్రించి యున్నాడే మేల్కొన్నాడు. నిద్రలో “మగాథాలని కట్టూకొట్టూ” అని ఒకటే పలనంత!

ఆబా—వాని సుఖస్వప్నమునకు మనము భంగము కల్గింపవేల? తురకలు మాకు పగలు లొంగియున్నచో మేము వారి స్వప్నములలో నిన్ని సార్లులైన చావనిద్రముగా నున్నాము

సర్వా—ఇటే నచ్చుచున్నాడు.

ఆబా—కొజ్జాబహదూర్ గారూ, కొంచెమైన భంగములేక నిద్రపట్టినదా?

గుల్—మీరయవలన గాఢనిద్ర లభించెను. ప్రభువు వారు నన్ను వికలాస్త్రిని చేసి నాభారము తగ్గించితిరి. అందుననే నిద్రపట్టినది.

ఆబా—జాగ్రతవస్థయందు మేము నీయించిన అస్త్రముల నన్నిటిని మీకు స్వప్నమున ధరించు మమ్ము గద్దించుచుండెడి వారట?

గుల్—కట్టనిచా రెవరో నాపై నీనింద మోపియుండ వచ్చును. ఎఱుక లేమిచే అట్ల నియుంటినేమో—క్షమింపుడు

అబా—వెరువకు. స్వప్నములో రాజద్రోహమొనర్చుటకు మీకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమున్నది-మీ యజమానురాలు మేల్కొన్నదా?

గుల్—వా రింతకుమించే లేచి స్నానమాడి సిద్ధముగా నున్నారు.

ఆబా—అట్లయిన మేము వచ్చియున్నానుని వారి కెరిగింపును-శివ సమయమునకే వచ్చితిని-కార్యము కాయ అగునో లేక పండగునో?

(పోవును)

—• అయిదవ రంగము •—

(హసీనా, అమీనా, గుల్జార్)

హసీ—గుల్జార్, నేను సిద్ధముగా నున్నానని వారికి తెల్పుము. (గుల్|| పోవును) అమీనా, ఆ మరాఠా సర్దా రింత సింహాకడ ఏముద్దేశముతో వచ్చియుండును? నాకోక్క సిద్ధించుట కీర్ష్యుడాయన నిటకు బంపియుండునా?

అమీ—అమ్మా, తినబోవుచూ గుచ్చి యడుగనేల? వారే వచ్చియున్నా గుక్కదా, అంతయు విదితమగును. (ఆబాజీ వచ్చును)

హసీ—గయచేయుడు సర్దాగుగారూ-నేను తమ తొరకు నిరీక్షించుచున్నాను. ఇతరులయెడ ఘోషా అవలం

బింతును, కాని నిన్న మిమ్ము చూచినప్పటినుండి మిమ్ము విశ్వసింపవచ్చునని నాకు తోచినది.

ఆబా—మీరు నాకు మాతృతుల్యము; నిరభ్యంతరముగ నన్న పిశ్వసింపుడు; అందుకు చేరు యోగ్యుడనని మీకే విశదము కాగలదు.

హసీ—నా ప్రాణనాథు డెట నున్నాడో తెల్పుడు.

ఆబా—వారు స్వస్థులు యున్నారు, ఎట నున్నారో పూత్రము చెప్పజాలను.

హసీ—తల్లిదండ్రుల నెడబాపుట తగునా?

ఆబా—అట్లు చేయ సగునా?

హసీ—నుమ్మ కలుట కిట్లు జాగునేయకేల?

ఆబా—వారిని మీ రీలోకమున గాంచజాలగు.

హసీ—పరలోకముననా నుమ్మ మీగు కలుపనెంచి నది? సరే, మా అవశిష్టము లేదు. ఒక్కసారియే మమ్మిద్దర జంపి పరలోకమున కంపుడు, మమ్ము కలిపిన చాలును. మ మ్మెడబాపుటచే మీకుగల లాభమేమి?

ఆబా—లాభమే లేకున్న దంపతుల నెడబాపుదురా?

హసీ—ఎట్టి లాభము? కళ్యాణప్రాంతము మీకు చిక్కినది, మందుగుండుకొట్లు, ద్రవ్యాగారములూ, వస్త్రాధరణములు మొదలగునవి మీ వశమైనవి. ఇందలి నిధినిక్షేపములూ రహస్యమార్గములును మీకు తెల్పెదము.

ఆబా—మీ రిప్పుడు చెప్పినవాటితో మాకు ప్రయోజనము లేదు.

హసీ—ఇక మీకు కావలసిన నేమి? ఇక ముందెన్నడేని మావారు పోరగలరని మీకు సంశయము కలదా? అటులెన్నడును శిలంపకుడు. వారు శాంతిపరులు, సంతుష్టస్వాంతులు; నా ప్రాణనాథునకు నా మహలే సర్వప్రపంచము, మాప్రణయకలహములే వారి యుద్ధములు, మా సంధానములే వారి యభిసంధి-ఇం దసత్యమన్నది లేదు. కావలయునన్న ఇటుపిమ్మట రాచకార్యములలో నెట్టిజోక్యమూ కలుగజేసుకొననని వారిచే మీకు పత్ర విప్పించెదను. మాకు రాజ్య మక్కరలేదు, వైభవముతో పనిలేదు, ద్రవ్యము దాసీజనమును నలదు. మమ్మిద్దర స్వేచ్ఛగా నుండనిచ్చిన చాలును-ఏ యరణ్యముననో కుటీరమును కట్టుకొని కలియోగంజియో తాగుచూ కాలక్షేపము చేయుదుము. అదే మాకు రాజభోగ మనిపించును.

ఆబా—బీబీగారు, మహమ్మదీయులు హిందువులను జయించునపుడు వారు మీ రిప్పుడు చెప్పినవాటినే అపేక్షించిరా? తిరిగి రాజకార్యములలో జోక్యము కలుగజేసుకొనమను ఆశ్వాసనము వారికి తృప్తిగొల్పెనా? రాజ్యముల వీడి అడవులకు బోవుదుమని వేడుకొనిన మావారిని మీవాహూరక విడిచిరా? లేదు-వారి ఆసురవాసన కట్టి వ్యవహారము పొనగలేదు. ఒకచేత ఖడ్గము వేరొకచేత కురాన్ ధరించి

బలాత్కారముగా మావారి ననేకుల భ్రష్టధర్ముల కావింపక
వారి కన్నలు చల్లనాయెనా, కడుపులు నిండెనా?

హసీ—సరే—మీరునూ మమ్ము బలాత్కరించి హిం
మామతమును స్వీకరింపచేయదలచినచో మేమందుకూ సిద్ధ
పడి యున్నాము—నాభర్త ఉదారస్వభావులు కావున వారి
కన్నిమతములందును సమానగౌరవము కలదు. నాకు నా
పతియే దైవము, వారి ధర్మమే, నా ధర్మము. మీ వస్త్రాభి
రణముల ధరించనలెనన్న నాకు ముచ్చట, మీ కుంకుమ
బొట్టుయెడ నా కమితాదరము. దానికొరకేని నేను హిం
దువు నయ్యెదను.

ఆబా—శురకల దుష్కృత్యముల బాబితా ఇంకను
ముగియలేదు. మా దేవతావిగ్రహముల పగులగొట్టిరి, దేవా
లయముల మట్టిలో కల్పి, ఆయాచోటుల మసీదులను గట్టిరి.
మతమును మాపుదుమను మిష వెట్టి మాకళలను ధ్వంసము
చేసిరి, మాగ్రంథములను తగులబెట్టిరి. మాఇళ్లు పరశు
రామప్రీతిచేసిరి, మమ్ముల తగనిబాధల పాలు చేసిరి, మా
ముఖములయందు నాతలువేసిరి. చెవులకు బూడిదె షోప
రాలు కట్టి మిరపకాయల పొగ వేసిరి, కాలుచున్న చెనము
లపై మమ్ము దొర్లించిరి, బ్రతికియుండ మాచర్మముల నొలి
పించిరి ! మరియు—

హసీ—ఇక చాలును. అయ్యో ! నే వివసేరను.

ఆబా—వినుటకు కూడ ఘోరములగు బాధల

మావా రెట్ల నుభవించిరో ఇంచుక యోచింపుడు. దీనికేమి, మరికొన్ని వేడుకల వినడు. మాకుటుంబములలోని స్త్రీపురుషుల సజిబజారున గానిసలగా నమ్మిరి. నాలుగుగోడలమధ్య ప పోరుచు లేక గౌరవముతో బ్రతుకుచుండ కుటుంబముల చెదిరకొట్టి పురుషుల యెదుట వారిస్త్రీల బలవంతముగా నవమానించిరి.

హసీ—మీరు వీటిని వేడుక లందురా?

ఆబా—అట్టి దార్జన్యతత్వగుల కవి వేడుకలు కాకుండునా?

హసీ—ఇంచుకేని హృదయము కలవారును మానుష స్వభావులు నై సవా రిట్టి ఆగడముల మెచ్చుకొనరు. ఇట్టి చర్యల సేమతమును ప్రశంసింపదు.

ఆబా—నే నీలకార్యముల నింత వివరముగా వర్ణించుటకు తగినంత కారణమున్నది. ఇట్టి దుర్ఘటముల పాల నా గ్రామస్థులు, నా మిత్రులు, బంధువులు, నా పూర్వపురుషులును పడిరి. ఆబాధిలన్నియు నామనమున ములుకులవలె నాటిపగదీర్చుకొమ్మని న న్నేడతెగక ప్రేరేపించుచున్నవి. అట్టిచో నా కీసమయమున చిత్తశాంతి అలవడుటెట్లు?

హసీ—అధ్యూ! ఈకథ వినినతోడనే నా మాంస మాతయు నీరై నా కన్నులగుండా ప్రవహింప నున్నది. చెప్పనపుడు మీగునూ విననపుడు నేనునూ సమాన దుఃఖుల మగుట ఒకరి నొక రోదార్చుకొందము.

అబా—అట్లు కానేరదు. అట్టి దౌర్జన్యములకు కారకులు మీ మామగారి పూర్వపురుషులే.

హసీ—వారి దౌర్జన్యములకు తగినట్లు మీరు మా యెడ దౌర్జన్యము చేయ తలపెట్టితిరా. పూజనీయులగు మా మామగారికి మిరపకాయలపొగ వేయుదురా? నాపతిని కాలినపెనముపై కా లిడుమందురా? నేను బ్రదికియుండ నాచర్చ ములి పెదరా?

అబా—చర్చ మొలుచునంతనే మానహానికి బదు లెట్లగును?

హసీ—మొదట మాతృకల్పనని మన్నించి నన్ను మీ రనమానింతురా?

అబా—అట్లుకాదు. నాకు పితృకల్పుడగు నొకవ్యక్తికి కానుకగా నొసంగెదను.

హసీ—నేను మాతృకల్పను కావున నాపతి మీకు పితృతుల్యులు, వారికి నన్ను కానుకగా నొసంగుడు. నలదనను-న న్నొక పెట్టెలో పెట్టి మిఠాయి అనిచెప్పి నాప్రాణేశ్వరుని మోల నన్ను జేర్చుడు.

అబా—నా కిజగతిని పితృతుల్యు లొక రే గలరు-మహా ప్రతాపశాలులగు ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజుగారు.

హసీ—వారికా మీరు నన్ను కానుకగా నొసంగ దలచినారు?

ఆబా—మీరు సంతసముతో ననుమతించిన అట్లే చేయుదును.

హసీ—నాపతి జీవించియుండ నేను శివాజీకి స్వాధీన పగుదునా? ఇదియూ మీకు నచ్చిన వేడుక? నాపతిని వీడి నేను శివాజీకి దాసి నగుటయూ? అట్లే చేయగల్గినచో శివాజీ ప్రతాపశాలి యనవచ్చును... సర్దారుగానూ, మీయధికారము నేనెరుంగను గాని మీవాక్పాత్యుర్యమును బట్టిచూడ మీరు పిదూవుకపడివికి తగియున్నా రనుట నిశ్చయము.

ఆబా—ఏమంటివి :

హసీ—మీరు నె న్నేమిచేయుదు నంటివి? కానుకగా నిచ్చుటకు మీరూ, పుచ్చుకొనుటకు మీరాజుగారూ, సిద్ధ పడుదురే కాని నా సంగతి నించుక ఆలోచించితిరా? పురుషులు మాత్రమే నీతిమంతు లనియూ మీయూహ? స్త్రీలు నీతిదూరులని యెంచితిరా? అంగడిలో బెల్లము గుళ్ళో లింగానికి నైవేద్యమ"న్నట్లు పక్షిని యజమానికి కానుకగా నొసగునంత ఉజ్వలస్వామిభక్తి మీకుండ, నాప్రాణేశ్వరుని మదిలోనెంచి ఫాలాక్షునేని గొప్పగా నెన్నకుండునంత పతిభక్తి నా కుండకూడదా? నేను విజాతీయ వనితనని అట్లు భావించుచుంటిరా? హసీ మీ జాతిలోనిస్త్రీ అట్లు చేయుటకు సమ్మతించునా? మీవా అట్లుచేయకున్న మేము మాత్రమట్లంగీకరింతుమని మీరెట్లూహింప గల్గితిరి? గొప్పకులములో పుట్టి గొప్పసేనల గొట్టి గొప్పపదవుల మెట్టిన మీ

బోంట్ల కిట్టి స్వల్పవిషయము ఎరుకపడకుండునా?

ఆ బా—నామాటవిని సంతోషభరమున మీ రొడలు మరచినందున మీకిట్లు తట్టుచున్న దేమో గాని సావకాశముగా మీ రాలోచించినచో దీనివల్ల మీకు కలుగనున్న మేలు స్ఫరింపకపోదు.

హానీ—రానున్న మేలుమాట అటుంచి పోనున్న మానము, కులశీలములకు కలుగచున్న కళంకము, తన్మూలమున సంభవింపనున్న అధఃపతనమును ఇంచుక భావించితిరా? నీతి-అవినీతియు అవస్థాభేదమున మారునా? అయ్యో, దైవమా! ఎంత లజ్జాకరమైన అనస్థ ఘటిల్ల జేసితివి! ఈమాటలు వినుచున్న నాగుండె బద్దలుకాదేమి? (అమీనాపై తలపెట్టి నిర్భాతపడి సోలును) నాకు మరణము రాదేమి? హా! దైవమా! (మూర్ఛిల్లును).

ఆ బా—ఇక నిట నుండరాదు. నిరాశాహతురాలై ఈమె ఆత్మహత్య చేసుకొనునేమో? దాని గూర్చి తగిన ఏర్పాటు లొనర్చవలయును. (పోవును).

—ఆరవ రంగము—

ఆ బాజీ, గుర్ జార్.

ఆ బా—ఓరీ, నీ యజమానురాలిని శివాజీమహారాజు నారికి కానుకగా నర్పింపవలయునని నా కుద్దేశ మున్నది. నీ వేమందువు?

గుల్ — ఈయలో చన నా కంతబాగుగా నున్నట్లు తోచదు.

ఆబా — ఏల ?

గుల్ — ఆలోచించుట కవకాశము వలదా ?

ఆబా — కష్టసమయమున గాని అలోచనాశక్తికి తీవ్రత ఘటిల్లదు. నీ ప్రాణముమీదికి వచ్చినకాని నీబుద్ధికి చురుకు వుట్టదు. (కత్తిచూపి) నామాట కంగీకరింతువా? లేదా?

గుల్ — అంగీకరించితిని. బాబీ - అంగీకరించితిని.

ఆబా — అది యోగ్యమైన పని యందువా?

గుల్ — మీరు కత్తిచూపునపుడే దానియోగ్యత నాకు తట్టినది.

ఆబా — నీ బుద్ధిసూక్ష్మతకు సంతసించితిని.

గుల్ — ఇదంతయు మీ కత్తిప్రభావము.

ఆబా — ఇందు న్యూనత కలదా?

గుల్ — అబ్బే! న్యూన తేదీ? మాయజమానిగారు నాతో “నీ యజమానురాలిని సురక్షితముగా నా కొప్పగింప వలెను సుమా” అని నాతో చెప్పిపోయిరి. మీకోర్కె నెరవేరినచో అమె క్షేమమునకు భంగము వాటిల్లదు. నాకు కావలసిన దంతే.

ఆబా — రవ్వంతయు లోప ముండదు. కాని నే నీమాట ఆమెతో చెప్పినతోడనే పొరవిడిచిన నల్లతాచువలె నామె న్నాపై కెగిరి బుసగొట్టినది. ఆ కోపముచేతనూ పతి

వియోగవంతాశముచేతనూ ఆమె ఆత్మహత్య చేసుకొనునేమో అని ఆనామానము కలుగుచున్నది. ఆమె అటులానర్చినా నీ యజమానికి నీ వృత్తరవాదివి కాగలవు. ఆత డొకవేళ నిన్ను మన్నించినను మేము మాత్రము నీచర్మ మొలిచి తీరుదుము.

గుల్—ఆమె ఆత్మహత్య చేసుకొనినచో ఆమె శరీర మునకు బదులు నాశరీరమును మీ గాజుగారి కప్పించుడు.

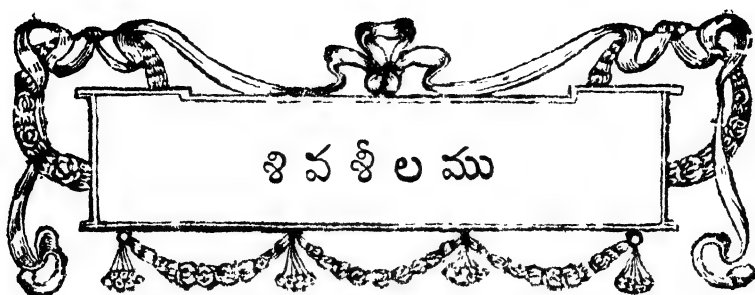
ఆబా—చిల్లిగవ్వ చేయని నీశరీరము మాకేల ? ఆమె మృత్యుచెందినచో నీకు మృతి తప్పదు. తెలిసినదా ! (కత్తి చూపును).

గుల్—తెలిసినది-తెలిసినది. నన్నేమి చేయుమందుగ ?

ఆబా—తెలిసినదంటివే ? మూర్ఖా!... ఇటువిను-
పైనుండి తాడుగాని విషముగానీ లోనికి పోగూడదు. ఆమె దగ్గర వజ్రాభరణము లేమియూ లేవు. శస్త్రమున్నచో నీవు దానిని సంగ్రహింపవలయు, తెలిసినదా ?

గుల్—ఏ రీతిని ?

ఆబా—నీచెంత శస్త్రము లేదుకావున పారాలో నుండుటకు నీలులే దను విషపెట్టి దానిని పుచ్చుకొనుము. ఈకత్తిని జ్ఞప్తి నుంచుకొనుము. ఆమెచచ్చెనా నీకును చావు మూడును.

మూడవ అంకము

—, మొదటి రంగము, —

(శివాజీమహారాజు, అహమ్మద్, ఆబాజీ, బాలకృష్ణపంత్)

అహ—శివాజీరావూ, నేను మీచేతిలో చిక్కితిని, నన్నేమిచేయుటకునూ మీకు స్వాతంత్ర్యమున్నది-మీరు నాపై కృపవహించుటకు హేతువెద్దియు కానరాదు. పరాజితులయిన హిందువులపై మానా రెన్నడూ దయదలచుట లేదు. నయోవృద్ధుడగు నన్న మీరు కరుణింతురని నే నపేక్షించుట లేదు. ఎంతోకాలము బ్రతుకువాడను కాను గావున నన్న చంపకున్న హర్షమూ, చంపిన విషాదమూ చెందబోను. నాజీవితశేషము శౌరవదాయకమయినచో దానికి హాని ఘటించునప్పుడు దుఃఖించుట సహజము; పదభ్రష్టుడనై చెట్టంతకొడుకునూ రోడలినీ కడుపునబెట్టుకొని మొండికట్టెవలె నేను జీవించుటవలన ప్రయోజనమేమి? కావున నాభావిగతికి నేను దుఃఖమొందను. తొలుత సుఖో

దకముతో స్నానముచేయు నారంభించినపుడు మానవులకు నిర్మలోదకము లభించును, ఆయుర్దాయమును పాత్ర రిత్తవడుచున్నకొద్ది పల్వలోదకము ప్రాప్తించి తున కాపాత్ర అడుగున చేరియున్న బురదయే దిక్కగును.

శివా—మీకు తురికోరిక యేమియు లేక?

అహ—ఎన్నడును మిశ్రునైన నేనెదియు యాచింపలేదు; అట్టియెడ తుద్రమనమ్ముడనై శత్రువును యాచించుట నాకు ప్రాణగొడ్డము కాదా?

శివా—నరే—నే నెట్టిశిక్ష విధించినను దానికి మీరు సిద్ధముగా నుండుటచే నాశిక్ష మీకు నిర్భరము కాదు. ఆబాజీ, వీరిచేతనుండి మీరు లాగుకొనిన శత్రుయు నిటు తెండు. [ఆబాజీ దానిని తెచ్చును.]

అహ—ఆహా! యావజ్జీవము నాచేతి నలంకరించి యున్న నాప్రియమైన ఖడ్గమే నాకంతమును ఖండింపనున్నది కాబోలు! నా నుదుటివ్రాశి గుల్లున్నదా? శివాజీరావు! నాకత్తితో నాకుత్తుక నుత్తరించుట నాకెంత అప్రియమైనను నేను దానికి సిద్ధపడియే యున్నాను. నయమిహినివాడ నగుట శూరుని ప్రజ్ఞ నాయందు క్షీణించునను వీరున కుండ దగిన నిస్సృహ నాయందు సళించుట లేదు.

శివా—ఉదారులు సాహసులు నగు తమబోటి శత్రువు శిరచ్ఛేదనము చేయించితినేని నేను మానవుడగానని మహితలమునకెల్ల విశదమగును. అయ్యా, ఈ ఖడ్గము తమ

హస్తమందున్న శోభిల్లునుగాని, కంఠముపై నుంచుట శోభ స్కరము కాదు, కావున పూజ్యభావమున అత్యంతాదరముతో దీనిని మీకు కానుకగా నిచ్చుచున్నాను, దానిని నూ మీగ ప్రయోగించుటకు మీ కవకాశము చిక్కునప్పుడు నిరభ్యంతరముగా మీరు న్యవహరింప వచ్చును. ఇంతేకాక మీదుగ్గఱమూ మీస్వాతంత్ర్యమును మీ కొనంగితిని-మీరు యథేచ్ఛగా సుఖింపుడు.

అహ—మీ మీ దయాహిల్లాలము! నేను మే లొకని యున్నానా? లేక కల గనుచున్నానా? నాకు గర్భ శత్రువులగు మీరు నా కుపకారు యైతిరా? శివాజీరావూ, మీరు నాకు పుత్రకల్పులని భావించి మీకు సమస్త కళ్యాణ ప్రాప్తి యగుగాక అని ఆశీర్వదించుచున్నాను.

ఆబా—తథాస్తు.

శివా—కళ్యాణదుగ్గము నాకు స్వాధీనమగుట అంతి గొప్పవిషయము కాదు. నాపక్షమున మీరే దాని కధిపతులు గా నున్న నాకు సకలకళ్యాణములూ చేకూరినట్లే. మీబోటి సామంతు లేరాజునకై నను కళ్యాణసంధాయకులే. ఉదారవీరుల తోడి పరిచయ మబ్బుటయే గొప్ప అదృష్టము. అధము డగు మిత్రునికన్న ఉత్తముడగు శత్రువు మేలు.

అహ—సందియమేమి? మహారాజా, నీయాదార్యము అనామాన్యము. కళ్యాణదుగ్గమునకు నన్నధికారిగా నియమించుట తత్పరమావధియే. కాని నే నాపదవిని స్వీకరింప

జాలనందుకు చింతించుచున్నాను. నేను మీకొలుపు చేసితినేని అదిల్ శాహా యెడ ద్రోహి నగుచును. ఒకస్వామియెడ ద్రోహ మొనర్చిన వాడు ఇంకొక స్వామియెడ ద్రోహమొనర్పడా?

శివా—మీ రిట్లందురని నే నెరుగుదును. మీ కిష్ట మున్నప్పుడు మీరు బీజాపూరు నయచేయవచ్చును. పల్లకి సిద్ధముగా నున్నది. మీ సాత్తంతయు గొనిపోవుటకు వాహ నము లాయత్తమున నున్నవి. అమాత్యవర్యా, వీరికి అమూల్యవస్త్రాభరణము లిచ్చి పంపుడు.

అహ—యుద్ధమున చెరలోపడిన నేను బీజాపూరుమున కిక రాజ్యవైభవమున బోనింటినా? శివాజీ గావూ, మీ బాహు బలమునను సౌజన్యసంపద లోడను విజయశ్రీని వరించుటకు మీరే సమర్థులు, ఇంకు సందియము లేదు. తుండ్రుని జయించుటకన్న మహాత్ములచే జయించబడుట శ్రేయము. . . నే నిప్పుడే బీజాపూరునకు పోయియుందును, కాని నాకొడుకూ కోడలూ ఏమయిరో తెలియువరకును నాచిత్తమునకు శాంతి చేకూరదు. కావున కొలసిదినములు నన్ను మీయంద నుంచ వేడుచున్నాను.

శివా—అట్లే కానిండు. మాయిల్లు మాయిల్లుగ భావించి మేమే మీ కళిఘట మన్నట్లు మనలుడు-ఆ బాజీ, వీరి కొడుకుజాడయు కోడలిజాడయు నేటి సాయంత్రమునకు తీయగల్గు చారుల నియోగింపుడు, జాగుసేయవలదు.

—

(పోవుదురు)

—• రెండవ రంగము •—

గుల్ జార్ ఖాన్.

గుల్ — నాశస్త్రభారము నన్ను వదిలి పోయినందున కొంతసేపు సంతోషము కలిగెను, కాని అప్పటినుండియు ఏమీ తోచకున్నది. నాకీళ్ళు నడచినట్లున్నవి. హుక్కా పీల్చుచు హాయిగా నుండుమన్న నిర్నర్హతి లూటీలో దాని నెవడో దోచుకొనిపోవుటచే అది నాకంట పడలేదు. ఇంక నది దొగు కునా?.....

ఎవరో మరాఠాస్త్రాణు లిటు చచ్చుచున్నాడు. వీరి ప్రాపకము సాపాదించితిని, గాహుక్కు- నాకు దొరకవచ్చును... వారెద్దియో ముచ్చటించు చున్నట్లున్నారనే నిక్కడనే పొంచియుండి తరుణము కనిపెట్టి నానిని జేరి హుక్కా ప్రసంగము చేసెదను (తెచ్చకకు తొలగును)

(ఆ బాజీ శంభూజీలు వస్తును).

శంభూ — మీ రేదయో అవకతవక చేసి వ్యవహారము ఆరుమూడనిపింతురని నా కాదినే స్ఫురించెను. దాని భర్త బ్రతికియున్నాడని సూచించుటయే గొప్ప పొరపాటు. ఆసంగతి నెరిగిన అభిజాత అన్య సభిలమిందునా? అనురాగమో అభిమానమో దానిని వెన్నుకు లాగదా?

ఆ బా — ప్రమాదమే సంభవించెను. మొదటనే మీరు నాకు దీనిని సూచించిన భాగుగ నుండియుండును.

శంభూ— సగోపదేశపాండిత్యము పూర్ణఫలదాయకమగునా? ఇంత యేల? మొదట ఈపని నేను పూనియుండవలసినది.

ఆబా—ఇప్పుడేమిమించిపోయినది? మీరు ఇప్పుడైనా నిర్వహింపగలరు.

శంభూ—కార్య మింకనూ మించలేదు. జరిగినదంతయు కొంతవరకు మేలే-ఇప్పటి అనుభవముచుబట్టి ముందు మీరు జాగ్రూకులై యుండును; కాని ఇంతలో నామె ఆత్మహత్య చేసుకొనదు కదా?

ఆబా—లేదులేదు-ఆవిషయముః తగినపర్పాటు చేసి యుంచితిని. అయినా వీరి నడుగుదము. ఓరీ కొజ్జా, మీదేని సురక్షితముగా ఉన్నదా?

గుల్—నేర్పడే వారిచెంతనుండి వచ్చుచున్నాను. దుఃఖ వేశులై అతికష్టముతో మాటలాడుచున్నారు.

ఆబా—నీకు నియమించినపని నెట్లు నిర్వహించితివి?

గుల్—మీరు చెప్పినచొప్పున కఠారి నామెచేతినుండి సంగ్రహించితిని. ఒకనారి దానినిమ్మరి ఆమె అడిగెను గాని, ఎచ్చటనో యుంచితిని చెప్పి నాచెంతనే దాచిపెట్టితిని.

శంభూ—భళిర! ఆరితేరిన పోకిరివే. దాని నిటు తెమ్ము (ఆత డిచ్చును) ఆబాజీ! నిశ్చింతులై మీరు పొండు, నేను కార్యము నిర్వహించుకొని వచ్చెదను. (అతడు పోవును)

గుల్—మహాశ్రభూ! నా దొక మనివి.

శంభూ—ఇప్పుడు నాకు తీగబడి లేదు. నీయజమానురాలిని గాంచిన పిదప వినెదను.

గుల్—దేవరవారి చిత్తము.

శంభూ—నే నామెను చూడవచ్చితిని చెప్పుము.
(గుల్జార్ పోవుచు) శివాజీ తన అకలంకకీర్తి కపాత్రుడని నిదర్శనము చూపినంతమాత్రమున నేను తృప్తి నొందజాలను. వాని సంతమొందింపవలయు, నాకోర్కె ఫలించవలయును.

గుల్—అమ్మగా రించుక చిరచిరలాపచూ కైదీని కలుసుకొనుటకు ఒకరి యరుమతి అనవసర మనిరి.

శంభూ—సరే—నీ విక పొమ్ము. (నాడు పోవుచు) ఈ నల్లతాచు న న్నొకకాటున కాలుని నీటికి పంపవలెనని తలచుచున్నది కాని నేను దానికితగిన మాంత్రికడనే, బుజ్జగించియో భీతిగాల్పియో దానిపొగ రణచి బుట్టలో పెట్టకమానను... బీబీగాయా, బీబీగాయా ! (తెర ఎత్తబడును)

హసీ—బీబీగారు నిన్నటిదినమే మృతినొందిరి. మీ యెదుట నున్నది బండిఖానాలోనున్న స్త్రీ.

శంభూ—మితో మిత్రభావమున ముచ్చటింప వచ్చితిని. న న్నించుక విశ్వసింపవలయు.

హసీ—మరాఠాలకూ మైత్రికీ చాలదూరము. ఆ మాట నెరుగుదురేమో కాని దానిభావము మాత్రము వారి కపరిచితము. వారు విశ్వాసఘాతకులని ప్రపంచమందెల్ల పేరు పడినారు. ఆవిషయము నా కనుభవసిద్ధము కాలేదు.

శంభూ—వారంబరు నొకతీగువారనియూ మీ యూహా?

హసీ—అందఱూ ఒకలాగున గుండకపోవచ్చును. కాని ఆబద్ధన్నేహితు లొకతీగున నుంట సహజము-మీమిత్రు లొకరు ప్రాద్దుట ఇక్కడికి వయచేసి మాతుశీ) అని నన్ను సోరారపిలిచి నన్ను వారివలలో పడినదానిగా భావించి మీ శివాజీకి నన్ను భోగినిగా చేయుదునని సిగ్గుమాలిన ప్రసంగము చేసిపోయిరి.

శంభూ—“యథా గాఢ తథా ప్రజాః” ప్రభువును బట్టి నేవకులు—

హసీ—అటులనా? మీరు శివాజీనేవకులు కారు కాబోలు?

శంభూ—మనసార వాని నేవకుడ గాను, కార్యాంతరమున నేవకపదవి స్వీకరింపవలసి వచ్చెను.

హసీ—ఎట్టి కార్యము?

శంభూ—మహారాజును మట్టిచేయుటయే.

హసీ—మీ కౌత డేమికి జూసర్యెను?

శంభూ—నన్ను పలునవ్వుములు పాలుచేసెను. నేనతని సవతి మేనమామను. సుప్రేచ్ఛాంతమున సుబేదారుగా నన్నాతనితండ్రి నియమించెను. నేను వసూలుచేసిన పైకమూనాస్వాధీనముననున్న గుట్టపుడళమును, బలవంతముగా లాగుకొని ఏవో లేనిపోని నిండులు న్నాపై బెట్టి నన్ను పూనాకు

రానలెని ఆజ్ఞాపించినాడు. నేను దానిని తృణీకరించుట న్యాయమే కదా? ఎప్పుడు మానవలతో నచ్చి నన్ను బంధించి నానర్వస్వమునూ కరగతము చేసుకొన్నాడు.

హాసీ—ఈమాత్రపు పొరపాటునకు మీ మేనల్లునే నాశనము చేయబూనితిరా?

శంభూ—మొదట నాపత్నీమే అంతపనిచేయుటకు చాలును. దానిపై నిగి పెండవహేతువు-మాకు ప్రాణము కన్న మానము శ్రేష్ఠమౌట హత్యచేసియైన మానహాని తొలగింప జూతుము. అంతకన్న నెక్కుడు ద్వేషకారణ మింకొకటి కలదు. ఆత్మరక్షణార్థ మాతని శిక్షింపకతీయదు. “స్వరాజ్యస్థాపనమునకు పరాక్రములైన వారి నెల్ల వధింపబూనితి”నని నన్ను ఆతడు బెదిరించినాడు. మనసుకు రాని కొలువును బలవంతముగా నానెత్తిని చుట్టినాడు. ఇంత దూరమున న్నత డవమానించియుండ, ఆతడు పూనిన పిచ్చిపనిలో నే నతనికి సాయముచేయుట కలలోని వార్త. వీలైనంతవరకూ అడ్డువేయుచుందును. ఆత డదిగుర్తించి నన్ను చంప గమకించుటకు పూర్వమే ఆతని ప్రాణముల నేను హరింతును.

హాసీ—అట్లు చేయబూనుట దోహము కాదా?

శంభూ—నన్నాతడు చంపకపూర్వ మాతని నేను చంపబూనుట దోషము; ఆతడు నన్ను చంపిన పిమ్మట నే నతని జంపుట అసంభవము; కావున ఆతనికి చావే ఘటించదు. బీబీగారు, మీనంటి వకీలు శివాజీకి లభించుట ఆతని

భాగ్యము, నా శౌర్యాగ్యము- పోనీ, నే నాతిని స్వయముగా చంపక ఇతరులచే చంపించిన మీ కభ్యంతర ముండదు కదా!

హసీ—హత్య చేయబూనుట అచూనుషము, దానిని రాక్షసకర్మ అనదగును. కావున మీ రెవరిచే వానిని చంపింప గడంగుచున్నారో వా రాపని చేయుటకు తగినంత కారణ ముండినచో అట్టి అభ్యంతరము నుండబోదు.

శంభూ—ప్రియతముడైన ఆప్తబంధువును చంపుట కన్న బలవత్తరమగు హేతు విగ్రహకటి యుండునా? మీవలె దీని గాలగు కొరిసతేమణిభర్తను శివాజీ చంపించినచో ఆమె నూతిని చంపుట సకారణము కాదా?

హసీ—సద్దాగుగానూ, అట్టి ఘోరమైన కల్పన దృష్టాంతము కొఱకై నను నాన్న నారోపింపకుడు.

శంభూ—అట్లుకాదు తల్లీ, దశమము వంశరగుసప్పుడు వినగూడని అనన్ధులకు గూడ మనము సిద్ధపడి యుండి వలయు. మీ రిప్పుడు స్వాతంత్ర్యహీనులు, మీ భర్తగారు బందిగ్రాహులైయున్నారు, శివా! మీపై పాపస్పృష్టిపరపుట చేత మీవతిని తొలగించిన గాని తనపాడుపని సాగనేరదని ఆత డెరుగును. ఇట్లు పరిస్థితులన్నియు మీకు ప్రతికూలముగా నున్నప్పుడు మీరావిషయమున ఉపేక్షవహించుట పాడిగాదు. వ్యసధియుండగనే ఉత్తరగతుల నాలోచించుకొనినచో విపత్తి సంభవించునపుడు మీకు ముందువెస్కల

నరయు సక్కుర యుండదు. మీవిషయమున భావించుటకేని అయోగ్యమగు నాపని నాపాపి ఈవఱ కేక్కినిర్వహించెనేమో?

హసీ—మీమాటలు వినుచున్న నా కొక భీకరమైన సందేహము పొడముచున్నది. ఏదో అశుభవార్త మీకు తెలిసియున్నను నాయొద్ద దానిని మరుగుపరుచుచున్నారు.

శంభూ—నిన్నటిదినము తమపతి మృతిజెందెనేమో అను సంశయము కల్గినంతనూత్రముననే మీరు మూర్ఛిల్లిన వినినప్పటినుండియు భయానహమైన వార్తను మీకు తెల్పుటకు తెగించలేకున్నాను.

హసీ—మీ రెట్టివార్త తెల్పిననూ దానిని వినుటకు నేను గుండె దిట్టపరుచుకొని యున్నాను. ఆమోరకులు నాప్రాణనాథుని పలుబాముల పాలుజేసి పౌణములు హరించిరా? కన్ను లూడపెరికిరా? ఏనుగకాలునకు గట్టి ఈడ్చించిరా? అబ్బా! ఇట్టి దారుణవచనములు నానోటనుంకి వెలువడుటకు నాగుండె ఎంత గట్టిది కావలయునో ఇంచుక భావించి మీరు చెప్పదలచిన దెద్దియో చెప్పుడు.

శంభూ—మీమాటలచే నాకార్యము చాలవరకు చులకనైనది. అత్యాదరము పాపమునే శంకించుచుండును. భయభ్రాంతలై మీరొనర్చిన కల్పనలు క్రూరులగు పగవారికి తోచలేదు. మీనాథుని హింసించుటవలన వారి కెట్టిలాభమునూ కలుగబోదు. ప్రాణాపహరణముననే వారికి సర్వమూ నెరవేరెను. రేయంతయు జాగరము సల్పుటచే శ్రాంతములై

కనులు మూతనడుచుండగనే—

హనీ—నిదురలోనే!

శంభూ—గొంతు నులిమి—

హనీ—చంపిరా? అయో! ఈమాట వినుటకే కాబోలు నేను బ్రతికియుంటిని. నాథా! జాగ్రదవస్థలోని సంకటములనెల్ల మరచి స్వప్నమున నాతో ముచ్చటించుచుండ ఆపాపాలు మీస్వప్నమునగా జీవము నొకసారియే అంతమొందించిరా? మీ అనంతరమున నే గొకితుణమేని ప్రాణముల భరించియుండెనని ఎన్నియో సారులు యిమ్మింది నేనొనర్చిన బాస నమ్మయ్యెకదా? మీ రీజగమును వీడి పోయినను నా కిక్కడెద్దియో రాచకార్యము పడిపోయినట్లు బ్రతికియుంటిని, ఇదేమిసుఖమో నాకు స్ఫురించుట లేదు. మీవెనువెంట నేనుకూడ వత్తునను ఆసతో నన్ను ప్రతీక్షించుచున్నాగా? నేను అనురాగ విడంబన మొనర్చుచుంటినే కాని క్రియ సున్న అగుచున్నది. ప్రాణాప్రియా, స్వర్గప్రవాసముకన్న నాక్రోడము నుంటదే శ్రేయసుని మీచెంచుచూ నాదండనున్న పృథ్వీరలు కూడ పశ్చిమగణ్యులని తలచుచుండిరి. నేను మీచెంత లేనుకదా స్వర్గమున మీకెట్లు తోచుచున్నదో సరసనల్లాపముల మీ మనము రొట్టెచేయువాకెవరు?

శంభూ—మీభర్త సజీవులై యుండ మీమైవ్వనూ అపేక్షింపజాలరని మీరు నామిత్రునితో నుడివిరట.

హసీ—అందుచే ఆచరణలు నానాధుని వధించిరా? ఒకరి ససనేల? నా నోటనుండి ఆమాట రాకున్నచో నామనో నాధుని కీగతి వాటిల్లకుండునుకదా? అయ్యో! ప్రాణప్రియా, మీప్రాణముల నేనే హరించితిని- స్వప్నప్రపంచమున మీరు నాతో సయాత్మ బాడుచుండ మీ కంశమును నేనే నులిమి వైచితిని. మీరు నాపై వర్షించిన ప్రేమవృష్టికి మారు మీ రక్షవృష్టిని ఘటిల్లజేసి నాకృతఘ్నతను తార్కాణించితిని. ఘాతకురాల సగునాకు మరణమే తగిన శిక్ష. మిమ్మునోటితో చంపుకొన్నందుకు నన్ను చేతులతో చంపుకొనుట యుక్తము.

శంభూ—మీరు భ్రమపడుచున్నారు. ఇందు మీ సేరమేమి? పతిభక్తిని నిలువ జెట్టుకొనుట సతులకు సహజము. అట్టివారు ప్రశంసనీయలు, వారి శత్రువులు నింద్యులు. మీ శత్రువునెడ ప్రతిహింస తల ఎల్లకమున్న మీ రాత్మహత్యకు కడంగుల భావ్యముకాదు.

హసీ—అవును—శత్రువును మురించుటయే నాకు ప్రథమకర్తవ్యము. సరే—తోలుతి శివాజీప్రాణముల హరించి పిరిప ఆశెస్త్రముతోనే నాకుత్తుకను ఉత్తరించుకొందును. పతిని జంపుకొన్న పలుగాకి పగవాని జంప శంకించునా?

శంభూ—చెప్పట సులభమేకాని శస్త్రములేక ఆకార్యము నాధించుట అసంభవము.

హసీ—హత్య చేయుచుని నన్ను ప్రోత్సహించుచు వెంటనే పిరికిమందు పట్టుచున్నారే?

శంభూ—కార్యసిద్ధికి కలుగజోపు విఘ్నముల ముందే తెలుపకున్న మ్నావయత్నము సాగినేర్చునా?

హసీ—ఔను. దుఃఖవేషమున నుంటచే నాచిత్తము, స్వాధీనమున లేదు. అందుచే నేమేమియో విచరుచుందును, తుమింపుడు.

శంభూ—మీరు ప్రాణహాని తప్పక చేసుకొందురను భీతిచేతనే ఆత్మామి కదారిని కూడ మీయొద్ద లేకుండు ట్లు చక్కజేసెను. ఆతనికన్న మూసి దీని నేగొనివచ్చితి. ఇక మీరు కార్యము నిర్వహింపవచ్చును. (దానినిచ్చును)

హసీ—మిమ్మిప్పుడు విశ్వసింప గల్గితిని, కాని ఆచం డాలును నాకు చిక్కు పెట్టు?

శంభూ—అందుకు తగిన ఏర్పాటు చేసి వచ్చితిని. నేడు దర్బారు ముగిసినంతనే ఆతని మహాలులో మీ కాత డొంటిగ దొరుకును.

హసీ—కంటబడినతోడనే కదారితో వానిని కాలునిం టికి సంపుట కాటంక ముండదు కదా?

శంభూ—కాదు, కాదు. అట్లు చేయబూనుట ప్రమా దజనకము. మీ రొండొరుల తొరనిలువపుడు జరుగవలసిన చర్యలో మీ శంతజాగరూకతో మెలంగినను అదికొద్దయే అగును.

హసీ—అటులనా?

శంభూ—ఆతడు సామాన్య డనుకొంటిరా? మహా

రాష్ట్రంలో మిక్కిలి పేరుపడసిన జోడు, ఊహలకు పుట్టిల్లు. మీ చేష్టలనుబట్టి మీ యుద్దేశమును కనిపెట్టినచో మీ యత్నమును విఫలము చేయగలఁడు. అనుచు లెందరో అహర్నిశము వానినంటి యుందురు.

హసీ—నే నెట్లు వర్తింపవలయునో ఉపదేశింపుడు.

శంభూ—మొట్టమొదటి అంశ మెద్దియన, మీరు సుబేదారుగారి కోడలని వానికి తెలియనీయకూడదు.

హసీ—బాగుబాగు-ఈ గ్రంథమంతయు రచించిన వాని కీసంగతి తెలియకుండునా? అట్టియెడ నేను దాచుట వలన ప్రయోజనమేమి?

శంభూ—ప్రయోజన మున్నది- సుబేదారుకొడుకు విగతజీవుడై యుండ ఆతనిభార్య అరమర లేకయే తనకడ కే తెంచుట చూడ శివాజీకి సంశయము జనించును. ఆత డతి చతురుడు, అనన్యసామాన్యలోకజ్ఞానసంపన్నుడు. వేరొక స్త్రీ తన్నువరించి సన్నిధినిచేరెనని ఆతనికి శోచునట్లు మీరు న్యవహరింపవలయును.

హసీ—ఆహా! విధివిలసితము అనూహ్యము.

శంభూ—వాని కట్లు తోచవలయునన్న మీ చేష్టల యెడగాని పలుకులందుగాని కౌతన్యము కానరాకూడదు; ముఖమున మందస్మితము నటించవలయు, ప్రవర్తనయందు ప్రేమాదరమును, సంకోచము, గాంభీర్యము లాలసయు కుదురుపడి యింపుగానుండవలయును.

హసీ—అయ్యో! నా ప్రేమనిధి, నా ప్రాణేశుని చిత్తరంజనమునకై 'సృజింపబడిన నా శృంగారచేష్టలు ఆతని గర్భశత్రువునెడ కపటబుద్ధితో కన్నులుపవలసివచ్చె గదా! కాని నైరనిర్యాతనమున కత్యనసరముగుటచే నేను వాటిని విడంబించిక తీలదు.

శంభూ—ఇంకొకటి—ఆశ డతిమితభాషి-మీ రాతని వలచితిరని నృథవిశ్వాసము కుదుగునటకూ మీతో నాతడు ప్రేమాలాప మొనర్చెడు, మీచెంత జేగుటెట్లు? మీకార్యము సిద్ధించుటెట్లు? అతని చేరదీయుటకు ఎన్ని యుక్తులను ప్రత్యుక్తులనుపన్న వలసియుండును. ఆతని చూచినతోడనే సాత్వికలక్షణములు మీ కలవడెనో లేదో స్పష్టచే పరీక్షింపవచ్చునని కూడ మీరు కోరవలెనదే.

హసీ—వలదు, వలదు—ప్రతిహి సాపరాకాష్టను పరిత్యజింతును కాని తత్కర్పికి ఆపాపిని వాడేహము సంపదనము.

శంభూ—ఇంతమాత్రము నే నెరుగనా? మాటవగున కట్లంటిని కాని వానిచేయి మీగాత్రమును సోకునంతలో మీకతారి వానిహృదయమును చీల్చివేయునని నే నెరుగుదును. స్త్రీల వగవద్దికల విషయమున పురుషుల ఉపదేశమునావశ్యకము. వారి స్వాభావిక చాతుర్యమే వారి కన్నిటిని నేర్పగలదు.

హసీ—నరే. చెప్పదగిన దింకేమైన నున్నదా?

శంభూ—నహజసుకుమారమగు మీ తనవును పుష్ప

హారముచేసిన గాసిలజేయకుడు. వాటిమూలమున సాజ మగు వన్నెగూడ మాటుపడుచున్నది.

హసీ—మీనలహాకు తగిన ఘోషము మనకు చేకూరును గాక! (పోవుచు)

శంభూ—ఓరీ కంచుకీ, నేటి సాయంకాలము నీయజ మానురాలితో గూడ శివాజీమహారాజు మేడ కరుగుట కాయత్తుడవు గమ్ము.

గుల్—అట్లే యుండెన కాని నిన్న లూటీలో మీ సైనికులు, నాహుక్కాను కొనిపోయిరి. నా ఆదాయమంతటి నిచ్చి కొన్నాను. దానిని నాకు తిరుగ నిప్పించి పుణ్యము కట్టుకొనుడు.

శంభూ—నానికొక చిన్న యుక్తి కలదు. సైనికులు సంగ్రహించిన లూటీనంతటిని నేటిసాయంకాలము, మహారాజు నెదుట పెట్టెదరు. అందు స్త్రీలసా త్తంతయు వారికి మగుడ నిచ్చుట ఆచారము. నీహుక్కా నీకు లభింపవలెనన్న నీవు మోమున మేలిముసుగు వేసుకొని చేత కంకణములు దాల్చి దర్బారునకు వచ్చి హుక్కా నీసాత్తని చెప్పి దానిని గొని పోమ్ము. స్త్రీలయెడ నుహారా జంత విచక్షణ గన్పరుపడు.

గుల్—చుగవాడను, చేతులకు గాజు లెట్లు తొడిగించుకొందు సయ్యా! బాహుబలముచేతనే పురోవృద్ధి గాంచవలెనని యెంచుచున్నానే.

శంభూ—అంతమాత్రమున నేమియు చెడదు. నీవు

హుక్కాను బాహుబలముచేతనే కదా ఆర్జింపబోవుచున్నావు.

గుల్—బొనాను-విధి తప్పివచ్చినప్పుడేమి చేయ
నగును? (పోవుదురు)

—• మూడవ రంగము •—

(న ఈ బాధ సోయరాబాధ)

సోయ—నుబేదారు కుమారుడూ కోడలూ యుద్ధపు
సందడిలో కానరాకపోయిరి-ఇంతవరకూ వారిజాడ తెలియ
కుండుట ఆశ్చర్యమే. పాప మా ముసలి నుబేదారు వారి
వియోగముచే నిద్రాహారముల మానుకొన్నాడు.

న ఈ—మనచారులు వారిజాడ తీయకమానరు.

సోయ—మహారాజుగారి కాదంపతుల జాడ తెలియ
దనియూ మీ యూహ? నే నట్లు తలపను.

న ఈ—ఈ విషయము వింతగనే యున్నది. దేశమం
దంతటను వలవేసినట్లు చారుల నియోగించియున్నారు. ఈ
పాటి వాగి ఆచోకీ తేలవలసివచ్చే.

సోయ—మహారాజు గారీవిషయము నెరిగియుండియు
దాని కప్పిపుచ్చుటకు హేతు వేమైయుండును? ఇదిగో బాబు
గారు వచ్చుచున్నారు, వీరి నడుగునము. (శంభూజీ వచ్చుచు)

శంభూ—మీరు వచ్చినది మొనలు మీతో రిహ
స్యముగా మాటలాడవలయునని యత్నించుచుంటిని కాని

దాని కెద్దియో విఘ్నము కలుగుచునే యున్నది-సుబేదారు కుటుంబము జాడ కనుగొమ్మని శివశా నన్నే నియోగించి నాడు-ఆ టక్కరి ఉయ్యాలలో పిల్లజినుంచి ఊరెల్ల వెతికించు చున్నాడని నాకు తోచుచున్నది-వారి నెచ్చటనో రహస్యముగా వేత్త్యరబంధించి యుండునని లోకులు చెప్పుకొనుచున్నారు. వారిమాట నమ్ముటకు వీలుండునట్లు తోచదు. ఆ సుబేదారుకోడలు అసమాననుందరి కావున ప్రజలు శంకాన్వితులై పలువిధముల పల్కుచున్నారు.

సోయ—ఆమె అంత చక్కనిదగుట నిజమా?

శంభూ—మిమ్మిద్దరను మినహాయించిన అట్టి అందకత్తె వేటొక్క లేదందురు.

సఈ—ఈ ముఖప్రీతి నచనముల కేమి! మీ పల్కులు సోయరా విషయమున చెల్లునే కాని న న్నందు జేర్చుటకు వీలులేదు.

సోయ—అట్లుకాదు. సఈబాయి వంటి సద్గుణవతి యగు చాన నెందును గానము-మీ రట్టి సౌందర్యమును గూర్చి వక్కాణించి యుండురని తోపదు. నా మాటకేమి? పతి ప్రీతియే ముఖ్యమని నాయూహ-అదియుండునాతియే అందకత్తె. నాయం దెన్నిలోపము లున్నను నానాధుడు వాటినెల్ల నవరించుకొనును.

శంభూ—సోయరాగా ఈ, సౌందర్యవిషయమున నీకు గల ఆధిక్యము పృథకకాదు. సౌందర్యమున అనేక భేదము

లున్నవి. హిందూనుందరుల సౌందర్యము వారి సాత్వికదృష్టి
యందుండును. తురకనుందరుల అందము వారి రాజవిలాస
దృష్టిలో నుండును. తురకల ప్రభుత్వచిహ్న వారిస్త్రీల ముఖ
ములందు గోచరించుచుండును. ఇదీగాక వారియందు స్వాభి
మాసలావ్యా మలరారుచుండును. దానిదెస వీరునిదృష్టి
తప్పక సరుగెత్తుచుండును. అభిమాస మెచటనున్న-అనగా
స్త్రీలయందుగాని పురుషులయందుగాని అది పొడచూపెనా-
దానిని రూపుమాపువరకు వీరునకు చిత్తశాంతి యుండదు.

సోయ—మహారాజుగారిదృష్టి మహమ్మదీయవనితపై
పడెననియా మీ అభిప్రాయము?

శంభూ—ఎంతమాట! ఇది నాలభిప్రాయ మనుకొం
టిరా? కుత్సితులగు ప్రజలమాట నే చెప్పుచుంటిని. వారి
నాలుకలకు నరము లుండవు. శివబా తానువిడిసియున్న
మేడలో ఆమెను దాచెననియు, అనుదినమూ వారు సల్లా
పము లాడుచుందురనియూ పుకారు పుట్టినది-దీని కాధార
ము గంటిరా? ఆమేడ అఱికిశాము నందు పలునేల
మాలెలు, రహస్యమార్గముకలవట! ప్రజల దుడుకుతనము
నకు మేర యున్నదా?

నఈ—ప్రజలది తప్పుకాదు. మహారాజుగారి మన
సును వా రేమెరుగుదురు? ఎల్లప్పుడూ వారిచెంత నుందుము
కాన వారిశౌచమూ సచ్చీలమును అరచేతిలద్దమువలె మేము
గనుచుండుము. ఇట్టి అవకాశమితరులకు కలుగఁజేసి 'వా

కాన్నియైన నందురు.

శంభూ—సోయ రాబాళ, ఆ కుటిలాత్మల మాటలు నీమనసున గ్రుచ్చుకొన్నవా? ఇది యుక్తము కాదు. మీకును లోకులకును గలవాదమును నే నొకమాటతో నిరవశేషముగ తీర్చగలను.

సోయ—ఎట్లు?

శంభూ—శివబా కల్మషచిత్తుడైనచో మిమ్మిద్దఱు వెంటగొని వచ్చునా?

సోయ—సరిసరి-ఇదియూ మీతీర్పు! అట్లు గొని వచ్చుటకు వా రెన్ని ఆటంకముల బెట్టిరో మీ రెరుగరు. ఎంతో పట్టుబట్టి వారి యాటల సాగనీయక మేము వెంటబడి తిమి. ఏమక్కా! నీవేమందువు?

సశూ—అది నిజమే కాని, వారుచెప్పిన కారణములు కూడ యుక్తమయినవే. ఇచ్చట శాంతి యింకనూ అలవడలేదు, నలుదెసలా అల్లరులు కేగుచున్నవి. రస్తుసామగ్రి తగు రీతిని లేదు. అట్టియడ ఆడవారు వెంటనున్న మగవారు నిరాటంకముగా వ్యవహరింప వీలుపడదని వారు నొక్కిచెప్పిరి.

సోయ—ముందువాటి కేమిగాని తుదిమాట సత్యమని ఒప్పుకొని తీరవలయును.

శంభూ—మీమాటలబట్టి లోకుల ఊహలు సత్యములనియే తేలుచున్నది. కావున శివబా శుద్ధాంతరంగమును పరీక్షించుటకు ఇంక కాలయాపన మనవసరము. ఈ కోట

యందు జగదేశనుండరియగు ఒక తురకస్త్రీ శివబా సౌందర్యవరాక్రమముల కని విని ఆతని మోహించి తన సర్వస్వము నాతని కర్పణము చేయ నిశ్చయించుకొనినట్లు నే నిప్పుడే విన్నాను. తక్షణమే మీనంగతి జ్ఞాపింపచ్చి ఆమెను శివబా యెదుట పెట్టనా వద్దా అని మీతో నాలోచింప ఇటు వచ్చితిని.

సఈ—పతిని నశు విట్లు పరీక్షింపబూతుట పాపము కాదా?

సోయ—అది కాదు. నిర్మలజాహ్నవిసేరమునంటి పతిచారిత్రమును నిదర్శనముగా జూపి ప్రజల పాపచింతలను యాపుమాపుట పతిస్థితల విధికాదా?

సఈ—సరే-మీ రాలోచించి యోగ్యములనితోచిన పనులు చేయును- మీ మాట కడ్డుచెప్పునంతటి దాననా?

సోయ—బాబుగారూ, మీ రొసర్ప నెంచిన కార్య మవశ్యమూ తీర్చుడు.

శంభూ—అట్లే చేసెదను కాని దానికి నే నణుమాత్రమూ ఉత్తరవాదిని కాను సుడీ.

సోయ—మీ కాభయము వద్దు-నుహారాజుగా రందు కలిగినచో వాని సమాధానపరమ భారము మాది- ఇందు మన ఉద్దేశము నిష్కల్మషముగా నుండ వారిభయము మీ కేల యుండవలెను? (అందరూ నిష్క్రమింతురు)

—నాల్గవ రంగము—

(ఒకగదిలో మహమ్మదు సచారుచేయుచుండును.)

మహా—సుఖ మింతక్షణభంగురమైనను దూరదృష్టి
లేని నాబోటి మానవులు ఎంతెంత విపుల మనోరాజ్యముల
కల్పించుకొనుచుండురు! వైభవమును ప్రేమయు మాసుఖసం
తతి కాధారములు. ఇందులో నొకటైన శాశ్వతమా? కేవ
లము మాపైననే ఆధారపడియున్నది శాశ్వతమని యెంచ
నగును, మావైభవమా దానిని హరియింప వేచియున్న
శాత్రులు చేతులలో నున్నది. ప్రేమ మామానస
ముల నాకర్షించిన నుగునలచేతులలోనున్నది, రెండూ
పరుల నాశ్రయించి యున్నవే. ఇందులో నొకదానినైన
ననుభవించనిమానవుడు గూఢీకొక డుండును. ప్రేమనోవైభవ
మునో చవిచూచి అదిగకాలముననే దానినడబాయువా
రనేకులు గలరు. కాని రెంటిని యథేచ్ఛముగాచాలకాల మను
భవించి ఏకముహూర్తముననే వాటిని కోల్పోయిన నాబోటి
నిర్భాగ్యు డొకడూ ఉండడు. వైభవముశాశ్వతమని నే
నెంచలేదు, కాని ప్రేమ నా జీవితసర్వస్వమై యుం
డెను. మా కుటుంబమున నున్నవారము ముగ్గురము.
నా దౌర్భాగ్యమున ముగ్గురము మూడుత్రోవల బట్టవలసివ
చ్చెనే! వారిద్దరూ జీవించియున్నారో లేదో? స్త్రీబాలవృద్ధజ
నముల ప్రాణములు పవిత్రములని వ్రతీతి. తండ్రిగా రనుభవ

శాలురగుట నీ సంకటము నెట్లేని భరింపగలరు. కాని హసీనా గతి ఏమాయెనో? క్రేయనీ! పంజరములోని పక్షివలె నీ వెట్టి బాధల పడుచున్నావో! శోకావేగమున నీమూసము కలత చెందినప్పుడెల్ల నా వక్షము నీశిరస్సునకు విశ్రాంతిస్థానమై యుండెను. నాకర్ణరంధ్రములగుండా నీముఖమును నాహృదయ సాగరమున బోసి నీహృదయమును చులకబర్చుకొనుచూ నీ కన్నీటిని నాచేతులతో తుడుచుకొనుదానవు. ఇప్పుడు నిన్నట్లు ఊరడించువారెవరు? ఏమీయెరుగని ముద్దరాలవు నీ కీనిర్బంధము ఘనమని తోచకపోవచ్చును, యుద్ధమున చెరగొన్న స్త్రీలను శత్రువు లేరీతిని పరిభవించుటో నీ కను భవసిద్ధ మగునప్పుడు నీ దుస్థితి కడుగంతాపకర మగును. ఈయాపత్సముద్రమును తరింపకగిన మనస్తైర్యము అబలవగు నీ కెట్లవడగలదు? బాధానివారణమునకై ప్రాణముల త్యజింతువో లేక ప్రాణములు తీపగుట వారు నిన్ను వెట్టి అగచాల్లుచు సైచియుందువో?...నీ వెట్లుచేసిననూ నాకు తృప్తియన్నది ఉండదు- ఈ పాడుచెవులు ఎట్టిపాపవార్తను విన నున్నవో!

(శంభూజీ వచ్చును)

శంభూ—(స్వగ) హసీనా మౌఘగించిన వని అది నెరవేర్చగలదో లేదో సంశయమే. అభిసారికాపాత్రమునది ఎంత చతురతతో అభినయించిననూ సమయమునకు దాని ధైర్యము

క్రుంగిపోయెనాపట్టిమునుగును. కనుక దానిచేత కాకమిగిలియున్న దానినీ బాలికుడు నేర వేర్చినట్లు చేతురు. అది బ్రతికి యుండెనా నా పన్నగడ బయలుపడుటకు సాక్షియగుచుకావున, త్వరలో దాని కాయువుమూడు యత్నము చేయవలెను. హసీనాచేత కానీ, వీనిచేత కానీ శివాజీ మడిసినచో మహారాష్ట్ర రాజ్య రక్షి వాః భార్యలకు విశ్వాసపాత్రుడనైన నాచేత జిక్క తప్పదు... నువ్వే ప్రాంతము నాచేతులనుంచి హఠాత్తుగా లాగుకొనిన ఆదౌర్భాగ్యుడు తన యావద్రాజ్యమూ ఇంత త్వరలో నాకు కరగతమగునని కలనైన దలచియుండడు కదా! బుద్ధిబలచున్న నిట్లుండవలెను. (ప్రకా) ఏమి దొరగానూ, రాత్రి నిద్దర చక్కగా పట్టినదా?

మహా—నాబోటి దౌర్భాగ్యున కెంత నిద్రపట్టగలదో నాకూ అంతే పట్టినది. నిలువెల్ల నీటయి యుండు నాకు నిద్ర యెక్కడిది.

శంభూ—విపద్దశయందును సంతనము చెందుట కవకాశ మప్పుడప్పుడు చిక్కును. స్వజనదుఃఖము స్వసుఖమును చెరచునట్లు స్వజనసుఖము స్వదుఃఖమును తొలగించును.

మహా—నిజమే కాని నా ప్రకృతావస్థయందు నా స్వజనసుఖము నెరుంగుటెట్లు? ఒకవేళ శత్రుపక్షమువారి మూలమున దాని నారయుదమన్ననూ వారిమాటలు నమ్ముటెట్లు? అసత్యమూ కపటమును నన్ను వంచించుటయందు వారికి ముఖ్యసాధనములు, అందుకు వారి ననవలసిన పనిలేదు.

శంభూ—శాత్రవపక్షమువారు తమవార్తలకు తగిన నిదర్శనములను చూపిన వాటిని నమ్మునురా?

మహా—అట్లు చేయుటవలన వారి కేమిలబ్ధి కలదు?

శంభూ—శత్రుత్వ మిత్రత్వము లాగంతుకములనియు మానవత్వము శాశ్వతసంబంధమనియూ నిర్ధారితము కాదా?

మహా—మీమాటలు నాకర్థము కాలేదు.

శంభూ—మీకిట్టెనుట మీబద్ధవైరిశిరము ఛేదించబడినచో మీకు బాలిగొల్పునా?

మహా—ఏమీ! మాతండ్రిగారి శిరమును ఛేదించిరా?

శంభూ—లేదు. నేచెప్పనది ఉదాహరణము. పోనీ, ఇంకొకటి చెప్పెదను. మీబద్ధవైరి తనకశ్యంతప్రియుడగువాని మరణవార్త విని ఏడ్చుచుండ మీ బోటి యుధారుల హృదయము కరిగిపోదా?

మహా—మీవచనములు సందిగ్ధముగా నున్నవి. నాప్రియురాలగు హసీరావిషయమున నేదైన వైపరీత్యము ఘటించినదా? త్వరగా చెప్పుడు.

శంభూ—నేనొక ఉదాహరణమును మనవిచేసితిని గాని జరిగినదాని గూర్చి ప్రసంగించలేదని ఇదివర కేచెప్పినాను.

మహా—నిదర్శనమును బట్టి విషయము నూహింపవచ్చును, నిదర్శనమింత భయావహముగా నున్నది గనుక విషయముకూడా అంత భయావహముగా నుండవలెను.

శంభూ—ఆవిషయము భయావహమగునో కాదో,

ఎంత భయావహమైనదో. వీటిని గురించి భిన్నాభిప్రాయములుండవచ్చును.

మహా—లజ్జాకరమైన స్థితిలోనుండుటకన్న స్త్రీ మరణించుటయే మేలని చాలామంది అభిప్రాయపడుదురు.

శంభూ—మీ యభిప్రాయ మదికాదా?

మహా—హాసీనా విషయమున మృతి నూహించుట కూడా నాకు దుస్సహమే. ఇంక వక్రోక్తి వర్ణించి స్పష్టముగా మాటలాడుడు. ఆమె జీవించియున్నదా? ఆ సౌకుమార్యము తలపునకు వచ్చునపుడు ఆమె ఇట్టి విచిత్రమందు ప్రాణములు వీడెనన్న ను నాకు వింతగా తోపదు.

శంభూ—మీ రట్లు తలచవద్దు. ఆమె శరీరస్థితిమునుపటి కన్న బాగుగా నున్నది.

మహా—మునుపటికన్న బాగుగానుండుటకు హేతువు కానరాదు, సరేకదా, అప్పటివలె నుండుటకూడా ఆశ్చర్యమే.

శంభూ—ఇంతవరకూ ఆమె దేహస్థితిని గురించి చింతిలుచున్న మీరు ఆమెసేమ మెరిగి అంతగా సంతసించినట్లగపడదే?

మహా—బ్రతికియుండిన ఏమి ప్రయోజనము? ఆమెకు సంతస ముండదు.

శంభూ—అయ్యో, నే నసత్య మాడను; ఆమె యిప్పుడానందమున తులతూగుచున్నది.

మహా—ఆమె శరీరస్థితియు మానసిక వ్యవస్థయు మును

పటికన్న బాగుగ నున్నవంటిది. మీ అభిప్రాయము నాకు గోచరించలేదు.

శంభూ—మానస మానందమయ మగుటచేతనే శరీరారోగ్య మతిశయించినది.

మహా—ఇది సత్యమని నే నెంచను. నావియోగమున ఆమె కానందము కల్గుటెట్లు ?

శంభూ—ఆవియోగముచే ఆమెమనోరథసిద్ధికి ఘటిల్లిన విఘ్నము తొలగి యుండవచ్చును.

మహా—నా వియోగముచే ఆమెకు సఫలము కాగల మనోరథ మామె కేది ఉండగలదు ?

శంభూ—మీయందలి అనురాగ మంతరించినేమో ?

మహా—ఇది ఆసంగతము, అసంభావ్యము. నా యందలి అనురాగ మంతరించుటకు నే నేమీ చేయలేదు. సవ్యలక్ష్మి న ఆమెతో నేనెన్నడూ కలహించలేదు, కలలోనైన ఆమెను కనరలేదు.

శంభూ—మీ మ్మిప్పుడామె లెక్కింపకుండుటకు మీ నిష్ఠురప్రవర్తనము కన్న వేరుకారణము కలదేమో?...జయశాలియు మీకన్న సధికు డగు వీరు డెవ్వడైన ఆమెచిత్తాకాశమున పొడచూపగూడదా ?

మహా—ఇదివరకే అట్లు జరుగకుండుటకు హేతువేమి?

శంభూ—అన్యోన్య సందర్శనము కాకపోవుట చేత కాఱోలు.

మహా—నే నామెదృష్టివధమునుండి తొలగినవెన్న
వా డామెకంట పడెనా?

శంభూ—మీ యిద్దరికి వియోగము కలుగజేసిన
వాడు ఆమె కంట పడినవాడూ ఒక్కడే ఏమో?

మహా—ఏమీ, అబాజీసో? దేవా?

శంభూ—ఆశోధి నేస్త్రీ మోహించును? నేకుదయము
శివాజీ మహారాజుగా రిచ్చటికి వచ్చుట మీరెరుగరా?

మహా—శివాజీ వచ్చినతోడనే హసీగా వానికంతమున
పుష్పహారము వేసినదా?

శంభూ—ఎంత ప్రేమయున్న నట్లు చేయుటకు కుల
కాంత తెగించునా?

మహా—సరిసరి- ఈకులకాంత తనకాంతు నేకాంత
ముగా నందర్శించుట కేవేని ఏర్పాటులు చేసియున్నదా ఏమి?

శంభూ—నేటిరాత్రి నాప్రయత్నము మూలముననే
ఆమెకు మహారాజు దర్శనము ప్రాప్తించగలదు.

మహా—ఇట్టి సందర్భమున మధ్యనర్తిత్వము నానంద
ముతో స్వీకరించిన నీచుడు కులకాంతల కవమానము చేకూ
ర్చుటకు వారియెడ ఎట్టి యపదూర్తునైన సృజించుటకు వెను
దీయబోడు.

శంభూ—కులకాంతల వ్యర్థముగా అపకీర్తి పాలు చేయు
వా డుండునా?

మహా—నాభార్య దుష్కృత్యముల నాచెవిని వేయు

టకు మీరేల పూనితిరి;

శంభూ—ఆ కులట మోసగించిన భర్తచే దానికి తగిన శిక్ష చేయించుటకు మీ యెడల నాకుగల వైభావము వదిలి మీకడకు వచ్చితిని. అట్టిస్త్రీ తన జనమునకే కాక మానవ కోటికే శత్రువని భావింపనగును.

మహా—ఆమె నాయెడ నింత ద్రోహము తలపెట్టు నని నేను నమ్మజాలను.

శంభూ—అట్లయిన ప్రత్యక్షప్రమాణముతో మీకు పనిలే దన్నమాట!

మహా—ఏమీ? ప్రత్యక్షప్రమాణమా! మీరు నాకు ప్రత్యక్షముగా నేమిచూపగలరు? నా హసీనా శివాజీని ప్రేమ భిక్ష పెట్టుమని యాచించుట చూపగలరా? వానిచే ధిక్కరింప బడి వాని పాదములకు మొక్కుచున్నట్లు చూపగలరా? వైద్యభావమొందిన దాని మోమును వీక్షించి శివాజీ జాలి గొని దాని నక్కున జేర్చి ముద్దులతో నింపిన దృశ్యము చూప గలరా?.....ఎందు కీ వ్యర్థప్రలాపములు?

శంభూ—ఇట్టి దృశ్యములే మీకంట బడినప్పుడు మీ కన్నులనుకూడా మీరు విశ్వసించరేమో?

మహా—ఆ హసీనా నా కంటిలోని పాప. అదేనన్న మోసగించినప్పుడు చైతన్యములేని నా కన్నుల నే నెట్లు విశ్వ సింతును?

శంభూ—తనభార్యా దుష్ప్రవర్తనముల విశ్వసంప

జాలక తనకన్న లే విశ్వసనీయములు కావని యెంచు పెరి బాగులవానిని చూడ నాకు జాలిపట్టుచున్నది. ఇట్టి అగాధ భర్తప్రేమ నెంచియైన ఆమె మోసగించ కూడదు.

మహా—త న్నంత ప్రేమించిన భర్తను మరచి కంట పడిన కొత్తవానిని వలచుటకు హసీనా వేశ్య కాదే! సర్దారు గారూ! దాని దుష్టచేష్టల నా కగపరిచితిరేని నేను మీరు చెప్పినచొప్పున నడుచుకొందును.

శంభూ—అట్లయిన నామె కూపు మాపెదరా?

మహా—అబ్బ! ఎంత మాటాడితిరి! తనప్రేమనెల్ల నాయందు నిక్షిప్తముచేసి పలుసాగులు నావక్షమున కీలించిన ఆమెశిరమును నేను ఛేదించవలెనా?

శంభూ—మిమ్ము అధఃకరించి అన్యని వక్షమున నామె వాల్చిన శిశమును ఛేదించుటకు మీరు వెనుదీయనేల!

మహా—అయ్యా! ఆమెయెడ నాకెట్టి గాఢప్రేమ యున్నదో ఎవ్వరూ ఊహించలేదు. నా కోపాపశమమునకు దాని వధించుటకన్న నేనే ప్రాణహాని కావించుకొని ఆమె కోర్కె నిరాటంకముగా నెరవేరనిచ్చుటమేలని నాకు తట్టు చున్నది.

శంభూ—ఇ దబ్రము కాదు.

మహా—ఏల ?

శంభూ—మెత్తనైన మీచిత్తమును వశపరచుకొన్నది కావుననే ఆమె అట్టి నిందాస్పదమైన పని చేయసాహసించి

నది-నరే, మీ రాత్మహత్య కావించుదురు. దాని పరిణామ మెట్లుండునో ఇంచుక యోచించితిరా? ఆమె స్వేచ్ఛాచరణ మున కాటంకము లేకపోవుట సరే, ఇక ఆమె సుదాహరణ ముగా గొని అన్యస్త్రీలు దురాచారప్రవర్తకు లగుదురు. నాలిముచ్చులు నలుగడల చెలరేగుదురు. ఆమె దుష్ప్రవర్తన మున మీవంశమునకు శాశ్వతమైన మచ్చ సంక్రమించుకుండ జేయుట మీకు విధికాదా? ఆమె జీవించియుండునంతవరకు మీకులమునకూ శీలమునకూ ఎంత హైన్యము ఘటిల్లునో ఇంచుక యోచింపుడు. ఆమెపై మీకుగల అవ్యాజప్రేమవృక్ష మునకు విషఫలము జనించెను. కావున ఆమె సంతమొందించుడు. తద్రక్తప్రవాహమును కన్నులార గాంచి శోకాశ్రువుల మోదాశ్రువులుగా మార్చుడు. ఇంకొకటి, ఆ కులట దుండ గముల ప్రత్యక్షముగా చూచునప్పుడు ఆమె నొక్కరైనే చంపి నంతమాత్రమున పూర్ణఫలముండదు. దానితోకూడ దాని ప్రియుని అంతమొందించవలయును. శివాజీమహారాజు నాకు ప్రభువైయుండ మీకిట్లు బోధించుటవలన నే నెంతనిరపేక్షా వర్తనమునకు గడంగుచుంటినో, కులకాంతలు దుష్టవర్తన మాచరించుట చూడ నా కెంతరోషము జనించునో మీరే ఊహించుకొనుడు. శత్రుశేషమును సమయించిన పిదప మీరు స్వశత్రులు కావున ఆత్మహత్య యథేచ్ఛముగా నొనరింపవచ్చును. ఇట్టి సందర్భమున మూడుపథలు జరుగుట సర్వసామాన్యవిషయము.

మహా—ప్రేమచూపుటకన్న కర్తవ్యనిర్వహణము యోగ్యతరము, కులకళంకినిని కూల్చుట అత్యావశ్యకము; మిండగానితో గూడ దానిని మృత్యుదేవతకు బలియిచ్చి అమితానందమున ప్రాణముల బాసెదను.

శంభూ—అది అత్యుత్తమము.

మహా—ఇంతతో మీరు స్వస్థులని యెంచనద్దు. మీరిప్పుడు నాతో చెప్పిన విషయములు నాకంటబడకున్న ఆ పాపదంపతుల హరింపనున్న ఖడ్గము మీకంతముపై బడునని నమ్ముడు.

శంభూ—అందు కేమికొదవ? ఇక నాకు సెలవొసంగుడు. సాయంకాలమునకు కావలసిన పరికరములతో మీకడకు వచ్చెద. నావెంబడి వచ్చుటకు సంసిద్ధులైయుండుడు.

మహా—నే నిప్పుడే సిద్ధముగా నున్నాను.

(తెర వాలును)

శంభూ—(బయటికి వచ్చి) నేదలచిన కార్యమింత వరకూ సానుకూలముగా నెరవేరినది. ఇక శివాజీ విశ్రామాగారమును పువ్వులతో నలంకరించవలెను. ప్రక్కగదిలోవాని భార్యలను, రెండోదానిలో మహమ్మదును ఒండొరులకు తెలియకుండ కూర్చుండబెట్టు ఏర్పాటులు చేయవలెను. అట్లానర్చితినా శివాజీహసీనాల సంభాషణ వారందరికీ వినిపడును... ఆబాజీని ఈకుట్రలో చేర్చలేదు. మంత్రీ మారు చెవులలో పడకూడదు. నామతమున నాల్గవచెప్పిన నంట

కూడదు. “మంది చేతిలే మతమునకు చేటు”. ఆబాజీకి నాపళ్ళుగడవచూత్రమైన చెవిసోకినచో ఈసరికే న న్నంత మొందించుటో లేక బండిఖానాలో పడద్రోయుటో జరిగి యుండును. అదే త్వరగా ఇటకే వచ్చుచున్నాడు.

(ఆబాజీ వచ్చును.)

ఆబా—మామగారూ, సుబేనారుకొడుకు జాడ గాని కోడలిజాడ గాని తెలిసినదా అని ఆబాసాహెబు నేడు నన్న డిగినాడు. ఈసాయంత్రములోగా వారి నాతని సముఖమున నిలుపుదునని ఒప్పుకొన్నాను. ఇటుపైని వారిని దాచియుంచుటకు వీలులేదు సుడీ.

శంభూ—నేటిరాత్రి హసీనాను శివాజీయెదుట నిలుప నున్నాము శదా, ఆమె నొకసారి చూచి మోహవాగుగుల జక్కి. ఆత డామెతో ప్రసంగించినా సర్వమూ మరచిపోవును. వినను దానిమగని నేటిరాత్రి ఆ మేడలోనే యుంచెదను. హసీనాప్రశంసలో బడిన శివాజీజ్ఞప్తికి మహమ్మదు రాకుండుటయే మేలు, లేకున్న అతని కాయువుమూడిన దన్నచూటే.

ఆబా—నేకు నెరవేర్చవలసిన పనులు చాలాయున్నవి. ఊపిరితీయుటకైన తెరపిలేదు. మొన్నటి లూటీలోనంపా దించిన పస్తుచయమెల్ల ఆబాసాహె బెదుట పెట్టుచును, యద్ధచతురులకు బహుమానము లీయవలెను, ఎన్ని ఏర్పాటులు చేయవలసియున్నది!

శంభూ—కొలుపు ముగిసినతోడనే త్రిభువనమున

సాటిలేని రత్న మొకటి మీకులభించినదనియూ దానిని నిండు కొల్విన జూపుట భావ్యముకాదని తలచి ఏకాంతమున జూపుటకు దాచియుంచితిననియూ తెలిపి వెంటనే ఆమెను లోని కంపుడు.

ఆబా—మీ ఆలోచన బాగుగా నున్నది. అట్లే చేసెదను.
(పోవుదురు)

—విదవ రంగము—

(గుల్ జార్ అమీనాలు)

గుల్—అమీనా, తుదకు నావలక్కాను నేను తెచ్చుకొంటిని. శూరుల కేదైన సులభసాధ్యము నుమా.

అమీ—భుజశక్తిచేతనే పొందగలిగితిరా?

గుల్—నురేమి? పురుషులు భుజబలముచేతనే నర్వమునూ నిర్వహింతురు.

అమీ—ఇంతపని నెరవేర్చగలిగిన ఆ కంకణము లెంత బరువునునో!

గుల్—(స్వ) అలా! దీనికి తెలిసిన ట్లున్నదే? (ప్రకా) నీ పరియోచకము నా కర్థము కాలేదు. నేను కపటమన్న దెరుగను.

అమీ—పోటుబంటు దర్బారునకు గాజులు తోడుగు కొని వెళ్ళుదురా?

గుల్—అది నీ కవరు చెప్పిరి?

అమీ—మిమ్ముచూచినవారే. ఊళ్ళో అంతట ఇదే ప్రస్తావము. లావుగా పొడవుగానూ ఉన్న ఒకస్త్రీ దర్బారుకు వచ్చి తనహుక్కా చిప్పించుమని మహారాజుగారిని వేడుకొనగా, ఆమె కపటస్త్రీ అయియుండునని వారి కనునూ నము కలిగిననూ ఆడవారియందలి ఆదరముచే రాజుగారు సందేహము బైటపెట్టలేదని ప్రతివారూ చెప్పుకొనుచున్నారు.

గుల్—చూచితివా? స్త్రీవేష మెంతచాకచక్యముతో వేసిననూ నా పురుషత్వము శివాజీవంటి హోరుని చిత్తము నాకర్షించినది. నా పురుషత్వము నీమనము నాకర్షింప లేకపోయెగదా?

అమీ—మీయందు గొప్పప్రజ్ఞ యున్నది. అందుననే మీరు స్త్రీవేషము దాల్చినప్పుడు పురుషులుగానూ పురుష వేషమున నున్నప్పుడు స్త్రీగానూ కానవచ్చుచుందురు. మీమాటలలో పస ఏమీ కానరాదు; బంటువృత్తి మాని వెనకటి వృత్తి నే స్వీకరించుట మేలు, అందులోనైనా మీరు రక్తస్రావము పుష్కలముగా కావించుచుందురు.

గుల్—అట్లైన నా యాశలన్నీ అడుగంటవలసినదేనా? ఆ విందులూ, ఆ రకరకాలమద్యమూ, అంతఃపురమూ—

అమీ—ఏమి యంతఃపురము, ఏమి కథ-మిమ్మ స్త్రీ అని భావించి ఎవరైన వారి అంతఃపురమునకు కొనిపోకున్న సభియె చాలును.

గుల్ — నాకెట్టి ఆశాభంగము కల్గిననూ నీవు దయ
దలచినాకు భార్యవైతివేని నాదుఃఖముల నెల్ల మరతును.

అమీ — నే నిట్టి స్త్రీణునకు భార్యను కాజాలను.

గుల్ — నీవు గీసినగీటు దాటనని ప్రమాణము చేసె
దను.

అమీ — అదేమి గొప్ప? భార్య మగనిపై తన అధి
కారమును చలాయించదా?

గుల్ — నీ వంతఃపురమున నుండి నన్ను బానిసెల
బహిఃపురమున నుంచిననూ నేను కడుసంతోషముతో నం
దుందును. నా కోర్కె తీర్పవా?

అమీ — నేను స్వతంత్రును కాను. నా యజమాను
రాలి సమ్మతిని పడయవలెను.

గుల్ — మీ రాణిగారు తాము స్వయముగా శివాస
లంతఃపురమునకు పోవుట లేదా? వారు నిన్నేల ఆటంకపర
చెదరు?

అమీ — తినబోవుచూ రుచి యడుగనేల? ఏమి జరుగ
నున్నదో కనిపెట్టి ముందుగతి నిశ్చయించవచ్చును.

గుల్ — నీ యిష్ట మెట్లో అట్లే జరుపవచ్చును.

అమీ — అమ్మగారితో మీరుకూడ పోవలయును
కదా? ఆలస్యమగుచున్నది.

—:ఆరవ రంగము:—

(శివాజీ ఆబాజీసోన్ దేవులు)

శివా—నేడు ఏలొకో నాచిత్తము వ్యాకులపడుచున్నది.

ఆబా—తెల్లవారినది మొదలు చాలా శ్రమకోర్చి యుంటిరి, కావున అలయుట సహజమే. అందుచేత ప్రభువు వారి మానసము కలతచెంది యున్నది.

శివా—ఇది ఒళ్ళు అలయుటచేత గాని మానసిక శ్రమచే గాని కలుగునది కాదు, అవి నాకు చిరతరాభ్యస్తములే, నేను వాటిని లెక్కనేయను. ఏదేని పాపకర్మమాచరించునపుడు చిత్తములో సంభవించు కలవరము నేడు నా కనుభవసిద్ధమైనట్లున్నది. ఏమీ తోచకున్నది.

ఆబా—మీ ప్రవర్తనకు వ్యతిరేకమైన పని నేడేమి జరిగినది?

శివా—నేడే అననేల? ప్రతిముద్ధమున వీరులకు లజ్జా కరమైన లూటీ చేయవలసినచున్ను. ఈ సర్వసామాన్యమైన కలికాలపు రాజనీతిని ప్రశంసనీయమగు నీతిపథము నేర్పరుపవలెనని నేను చేయు యత్నములన్నియు నిష్ఫలము లగుచున్నవి. శాత్రువుల సొత్తునైన దోచుకొనుట నాయభిరుచియు కాదు, ఇక నిరవరాధులగు ప్రజల ధనముమాట చెప్పునేల? వేరుషాయము తోచదాయె. ధనము లేకున్న సైన్యమును

కూర్చజాలము, పారితోషికము లిచ్చినగాని భటులు పరాక్రమించరు; స్వరాజ్యప్రాప్తికి చాలినంతసాత్తు నా పూర్వ లాజించి యుంచలేదు, నిధినిక్షేపములు నాకు దొరకలేదు.

ఆబా—చేతజక్కిన ద్రవ్యమునుకూడ ప్రభువువారు వాఫసు చేయుచునే యున్నారు.

శివా—భవానీదేవి కటాక్ష మున్నచో ద్రవ్యమునకు కొదవ యుండదు. అప్పుడు పరులసామ్మ నపహరింప నన సరముండదు.

ఆబా—మీ రించుక విశ్రాంతి చెందితిరేని చిత్తక్షోభకొంత ఉపశమించును. విశ్రామాగారమును చక్కగా నలంకరించితిమి.

శివా—ఆహా! ఈ గవాక్షమునుండి చొచ్చుచున్న మందమాగుతము భవనమున కెదుటనున్న జలధారాయంత్రములనుండి ఎగయు నీటితుంపరలతో నిండి ఆయాసము నచిర కాలమున అంతరించుచున్నది. ఇందలి పటములు నవరస దృశ్యములచే కనువిం దొనర్చుచూ భారతభూమి ప్రాచీనేతి హాసము కన్నులకు గట్టుచున్నవి. క్షణభంగురములగురూపాకారములకు చిరస్థాయిత్య మాపాదించి భగవత్సృష్టికన్న మానవసృష్టియే మేలని తోపించు ఈ చిత్రలేఖనము లోకమున కెంత యుపకార మొనర్చుచున్నది! దేశకాలావచ్ఛిన్నములగు వస్తువుల కాకట్టడుల మాన్పించె గదా? ఇందలి వస్తువులన్నియు ఉత్కృష్టము లగుటచే ఈగది రత్న భాండార

మన నొప్పును.

ఆబా—మహాప్రభూ! అనర్థముగు రత్న మొకటి నేటి లూటీలో నాకు దొరికినది, త్రిభువనముల దానికి సాటి లేదన వచ్చును. దానిని దర్బారులో అందరియెదుట చూపుట భావ్యము కాదని ఏకాంతమున ప్రభువువారి కర్పించుటకు సిశ్చయించితిని. అది తనుశ్రమ సంతటిని అపనయింపగలదు.

శివా—ఈ దాపరికమూ రహస్యనందర్శనములన్న నాకు గిట్టదని మీరెరుగరా? అదీకాక నా మావళాలు చూడదగని రత్నము నావద్ద నుండదగునా? వీరమాతలగర్భముల యందు జనించిన శూరరత్నములతో పరిచయమొనర్చుకొనుటకు రాళ్ళగనినుండి వెలువడిన మీ రత్నమున కర్హత యుండదని నా అభిప్రాయము.

ఆబా—మహాప్రభూ! ఈ యపరాధమును మన్నింప వేడెదను, ఇంకమీద నిట్టి పొరపాటు జరుగనీయను.

శివా—సరే, దాని గొనిరండు. (ఆబాజీ పోవును) ఎంత విలువగల రత్నమైనా నేను దానిని ధరించక అమ్మి న్యరాజ్యప్రాప్తికి తగిన పరికరముల సేకరింతును. (హసీనా వచ్చును) ఏమిది? ఈ అపురూప యవనవనిత ఎవరే? పుష్పాలంకారము చేతను వింతవాననలగుప్పు అంబరములచే తినూ పరివృతయై ఇలగల పరితల మీరిన యింపుసాంపు గొల్పు వినయమర్యాదాది భూషణములతో తలవంచి నిలిచి

నది! సాధ్యమే, ఇన్ని చౌకీపారాల దాటి నీ విచ్చటికి కెట్లు రాగలిగితివి?

హా—మహారాజా, న న్నెవ్వరూ ఆటంకబెట్టలేదు; పారాజవానులు నన్ను చూచి నివ్వెరపడిరి.

శివా—ఇం దాశ్చర్యమేమి? అరోగ్యము, తాగుణ్యము, సౌందర్యములతో నిండిన సీయందు నిర్మలత్వము, నిష్కావల్యము, సౌజన్యము ప్రతిఫలించుచున్నవి. ఇవి ఎట్టి వారైన తబ్బిబ్బు చేయగలవు.

హాసీ—(స్వ) ఈతడా శివాజీ! ఈతనిగూర్చి నేను విన్నదానిబట్టి అతి భయంకర రూపుడని భావించియుంటిని. ముఖము నందౌదార్యము దయయూ, తాండవమాడుచున్నది...కాని బాహ్యస్వరూప మంతరంగ ప్రకృతికి విపరీతముగా నుండవచ్చును, ఇందుకు నేనే తార్కాణము. సౌశీల్య మంతయు కేవలాభినయమని యెంచి భర్తృఘాతకుడగు వీనిపై పగ దీర్చుకొనవలయును.

శివా—యువతీనతంనమా, నీవు తోవ తప్పినావు; నీ కెవరితో పని గలదు?

హాసీ—ప్రభువువారితోనే.

శివా—అటులనా? ఏమి పని?

హాసీ—మీ రాజ్యమున ఉన్నతపదవియందున్న నొక వ్యక్తిపై నేను ఫిర్యాదు చేయవలసియున్నది.

శివా—ఆ యధికారి దుండగ మెట్టిది?

హసీ—ఆతడు దొంగిలించినాడు.

శివా—అట్టై న నేడు దర్బారుకు నీ వేల రాలేదు?
 స్త్రీలనుండి అపహరించిన వస్తువులను వాఫసు చేయుదుమని
 నీవు వినలేదా... పోనీ ... ఇప్పుడైనా విించిపోలేదు. నీ
 వస్తు వేది దొంగిలింపబడిననో చెప్పితివేని వెంటనే యిప్పిం
 చెదను.

హసీ—అది దొరుకునది కాదు.

శివా—నీ కా చింత వలదు-గావి హరించినవా డెట్టి
 అధికారియైననూ సరే, వానిచేత నీ వస్తువు నీ కిప్పించెదను.

హసీ—దానికి రూపరసగంధములు లేవు కావున
 తెచ్చిచ్చుటకు ఏలులేదు.

శివా—నీకు మానభంగ మొనర్చెనా? చెప్పు మా
 ఖలు డెవడో.

హసీ—లేదు, లేదు-ఆవస్తువు హరింపబడినదని నాకు
 చింతలేదు; తనస్మృతిలమున నుఖమే కలుగుచున్నది.

శివా—నింతగా న్నది! వస్తువు పోయెనని చింత
 లేదా? అట్టై న ఫిర్యాదుచేయుట కవకావ మేదీ? నీ కిప్పుడేమి
 కావలయును?

హసీ—అతడు దొంగిలించిన వస్తువువంటి దాతని
 వస్తువు నాకు లభించునట్లు చేయగోరెదను. ఆశకుహరిం
 చిననావస్తువు నాకు లభించుట అసంభవము కావున దానిసాటి
 వస్తువును చూచుకొనియైన ఊరట చెందెదను.

శివా—నీ మాటలు నా కర్థముకాలేదు..నీ వేదో ప్రణయమునకు సంబంధించిన ప్రస్తావము చెప్పనట్లున్నది.

శివా—ప్రణయరాజ్యమున చోరుడే న్యాయాధికారి కావున, నీప్రేమను హరించినవారికడ ఫిర్యాదుచేయుము, వారే తగు విచారణచేసి నీకు రావలసిన దాని నిప్పించెదరు.

హసీ—మీ యానతిలేక అతడు నన్ను ప్రేమించుటకు సాహసింపడు.

శివా—బాగుబాగు! అతడు నిన్ను ప్రేమించుటకు నాజోలియేల?

హసీ—అతడు హిందువు, నేను మహమ్మదీయ వనితను, మా పరస్పరప్రేమ మీకు సమ్మతము కాకపోవచ్చును.

శివా—మీ పరస్పరానురాగము మీ చిత్తవృత్తుల ననుసరించి యుండును. రాష్ట్రహితమునకు ప్రతికూలము కానిచో వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమునకు నే సడ్డురాను.

హసీ—అతని కిప్పటికే ఇద్దరు భార్యలు కలరు!

శివా—అట్లేని ఆతని యిష్టము, ఆతని భార్యల యిష్టము; దేశశాసనము సతిక్రమింపకుండిన అందు నాప్రమేయమే లేదు.

హసీ—ఈమాట నాకు సంతసము కూర్చుచున్నది.

శివా—ఇంతకు మిక్కిలి నన్నడుగదలచినది లేకున్న కాలయాపన మొనర్చక నీగారిని నీవరుగ వచ్చును.

హసీ—నాప్రియు డీమేడలో నుండుటచే నే నిటనుండి కదలలేను.

శివా—పోనీ-ఆతని నీచెంతకు రమ్మందునా?

హసీ—మన ఏకాంతవాసమున మూడవవానితో నేమి పని? మహారాజా! మీరు యుద్ధములయందును రాజ్య పరిపాలనమునందునూ అతిచతురులని పేరువడసిన ప్రభువులు కదా, పరాక్రమాతిరేకమున పరులరాజ్యముల స్వాధీనపరచు కొనినట్లే ప్రతాపముచూపి లలనామనోరాజ్యములపై దాడి వెడలలే?...ఆఁ ఇది యొకవింతకాదు-మీకు ప్రణయవిద్య నేర్పదగిన స్త్రీ ఇంతవరకూ విక్లవేతుడు, ఆ యుద్యోగము నాకు ప్రసాదించెదరా?

శివా—ఇది నన్ను కోరదగిన కోర్కె కాదు.

హసీ—మహాప్రభూ! మీ శౌర్యమును గూర్చియూ యుద్ధచాతుర్యమును గూర్చియూ వినియుంటిని-కాని మీ రెంతశూరులో అంతసౌందర్యవంతులని యిప్పుడు నాకు తెలిసినది.

శివా—సౌందర్యమా!...లంకలో హరిశ్చంద్రమువలె మహారాష్ట్రమున సౌందర్యము పూజ్యము, మీ ఆగ్రాయం దలి భవ్యప్రాసాదముల యెదుట మా పునామేడ లెట్లుండునో మీ అండము ముందర మా చంద మెట్లుండును. మీ శరీరములు తాజ్ మహల్ వలె నిగనిగలాడుచుండ, మా శరీరములు నహ్యోద్రిశిఖరమువలె మోటుగా నుండును. అదీకాక శరీర

సౌష్ఠవము కై మీనారినిలె మేను పూనికతో పాటుపడము. ప్రకృతియు లలితకళలునగా మీనారికిపోలె మాకుతోడ్పడవు. మాకు సౌందర్య మబ్బుపెట్లు? అది సుఖమునబుట్టి సుఖము ననే పెరుగును. ఆజన్మమూ సౌఖ్యమెరుగని మాకు సౌందర్య మెట్లొదవును?

హసీ—మీయందు వాస్తవముగా సౌందర్యము కలదో, లేక విమ్ముచూచి నే నట్లు భ్రమపడుచుంటినో చెప్పజాలను. స్త్రీ చిత్తము స్త్రీలకుకూడ దురవగాహము. ఏది యెట్లున్నను నాప్రేమ మీయందు లగ్నమైనదని చెప్పట కాక్షేపము లేదు.

శివా—సౌందర్యమువలెనే ప్రేమయు సుఖముపై నాధారపడి యుండును. మీవా రెన్ని శతాబ్దములనుండియో సుఖమున నోలలాడుచుండుటచే మీకు ప్రేమన్యవహారములు మెండు, ప్రేమరాజ్యమున మీ రెప్పుడును వర్తింతురు. మానా శ్లేసుఖమును చూచుకొని ప్రేమప్రసంగములలో తల దూర్చెదరు? మాకు స్వాతంత్ర్యము సున్నయగుటచే నిజమైన సుఖమూ పూజ్యమే. పాతంత్ర్యనిగళముచే మా కాలు చేతులు బంధింపబడినవి. స్వేచ్ఛగా నొకలడుగు వేయజాలము. బెల్లమును చీనులవలె మాయుశ్శనః తురకచారులు ముట్టడించి యుందురు. మేము చేయు పరులూ మే మనుకొన్నమాట లూ తక్షణమే పాదుసావారి చెవి కెక్కును. వారెప్పుడు పైని పడుదురో అను భయముచే మాగుండెలు తటతటలాడుచునే

యుండును. ఆస్తులతో మాటలాడునపుడునూ అదే జంకు. మా నోళ్ళు, కాలుసేతులూ పారతంత్ర్యమున బంధింపబడి యున్నప్పుడు మాభావములకు మాత్రము స్వాతంత్ర్య ముండునా? ఈ దేశమునకు మేము స్వాములమన్న మాటే మరచినాము. ముందెప్పుడైనా నది మాకు స్వాధీనమగునను ఆశ కూడా లేదు. అలవాటుచేత స్వాతంత్ర్యవాసనకూడా మాకు గిట్టకున్నది. తురకల అడుగులకు మడుగు లొత్తుచుండుటయే మాకు సర్వస్వ మనిపించుచున్నది. పారతంత్ర్యవిషముచే నార్ద్రమగు భారతభూమిని స్వేచ్ఛాబీజములు మొలక లెత్త నేర్చునా?...ప్రేమకు కూడా స్వాతంత్ర్య మున్నది-సిద్ధల మాటల నది సరకుచేయదు, లోకానవాదకు లొంగదు, గాజాజ్జనూ ధర్మమునూ అణగదొక్కును, జాతిమతభేదములకు గాని శత్రుత్వమిత్రత్వములకు గాని తావుంచక దేశమర్యాద నవలీల సతీక్రమించును. అగాధములైన మహాసముద్రములు కాని, ఆకాసమునఁటు పర్వతపంక్తులు గాని దానిగతి నిరోధింపజాలవు, ప్రేమ ఇతరులనూ తనవారిని వేరుగా జూడనీయక సమత నారయును ట్లొనరించుచుండును. ఇట్టి స్వేచ్ఛావిహారము పారతంత్ర్యపల్వలమన బడియున్న మాకే ట్టు లలవడును?

హసీ—మహారాజా, అట్టి పారతంత్ర్యమునకు మీరు బహిష్కృతులు కావున ఈవర్షన మీయందు వర్తింపదు.

శివా—స్వాతంత్ర్యభేదీనాగము పారతంత్ర్యసుమప్తి.

యందు గాఢముగా నిద్రించిన మామహారాష్ట్రదేవత చెవుల సోకునప్పడెల్ల బీజపూరు, గోల్కొండ, ఓల్లీసింగము లా ధ్వనికడిరిపడి మాయత్నముల నిరోధించుచున్నవి. వారి యాటలు సాగకుండ మాఘటులకు స్వాతంత్ర్యనక్తియను అభేద్యకవచమును తొడగవలసియున్నది. అప్పుడు మాహృద యములందు అజయ్యమైన ఆత్మవిశ్వాస ముద్భవించును. ఇది ఒకటి రెండు వత్సరములలో నిర్వహింపబడు కార్యముగాదు. తలకు మీరినపని దాపుననుండ తనీప్రేమరాజ్యముపై దాడి పెడలుటకు నా కవకాశ మేది?

హసీ—స్వాతంత్ర్యనిర్వహణమునకై పోరుచూ మీరు శ్రాంతులైన తరి మిమ్ము నేడదీర్చుటకు నాబోటి సహధర్మిణి యుండినచో మీయుత్సాహము రెట్టింపదా?

శివా—అందుకు తగిన యేర్పాటులు నాతల్లిదండ్రు లిదివరకే ఒనర్చినారు. నాపెద్దభార్య చతురసంభాషణము తోడనూ నాచిన్నభార్య తనసౌందర్య విభ్రమములతోడనూ నా యల్లమును రంజల్ల జేయుటకు తగిన సామర్థ్యమును కలిగి యున్నారు.

హసీ—శివాజీమహారా జైత్రప్రతాపవంతుడో అంత రసికుడని నేను తలచుచుంటిని, కాని, అదిభ్రాంతి యనియు భువనమోహినినని అహమిక కల్గిన నా సౌందర్య మాతని యెడ నిష్ఫలమనియు ఇప్పుడు స్పష్టమైనది.

శివా—నీ సౌందర్య మద్వితీయము కాదని ఎవ రన

గలరు? చైతన్యము గలవారినెల్ల అది జమలను చేయగలదు. సామాణమువంటి జడపద్ధాంతమునకైన చలనము కలిగించును. ఇక సర్వసామాన్యుడను నే కొకలెక్కా!

హసీ—వట్టిమాటలవలన ప్రయోజనమేమి? నాదుర వస్థ చూచి మీచిత్త మించుకేని కరుగదూకదా! ఆర్తనై వేడుచుంటిని-మీ యందలి యనురాగము మిక్కుటమై నా తనువ్కు సారవశ్యతనొందినది, కళ్ళలన్నియు నడలినవి, అనం ఘ్యులగు ప్రజల బ్రోచిన మీ ప్రతాపమునకు అబలనగు నన్ను బ్రోచుట బరువయ్యెనా? అయ్యో!

శివా—బాగుబాగు. ఆర్తత్రాణమన అన్యస్త్రీల నపేక్షించుట—ప్రజల బ్రోచుట యన పరకాంతల సపహరింపుట—చక్కని ధర్మసూత్ర వ్యాఖ్యానమే ! నీ సౌందర్యమునకు మెచ్చుకొంటిని. కాని కోరగాని నీకోర్కెను కొనసాగింప జాలను.

హసీ—నా సూపము మీకు నచ్చుటలేదా? నా మత ముడ్డువచ్చెనా?

శివా—సూపమా! మొదటనే చెప్పితినే భువమోహనమని.

హసీ—సరికదా, దాని చూచుటవలన మీ మానసమున నెట్టికోర్కెయూ జనింపలేదా?

శివా—నూతల్లి శివాబాయి నీబోటి లావణ్యవతియైనచో గాని, నీయుదరమున పుట్టియుండిన గాని నేను

కూడా సుందరుడనై యుందునకదా అనుకోర్కె జరిగినది. కాని అవి అసంభవములని యెరిగితిని.

హసీ—(చేతనున్న కఠారి పార్శ్వవైచి) మహారాజా! మోసమాయె. నా ఆశలన్నిటిని ఒక్కమాటతో భంగమొనర్చితిరి!

శివా—అదేమి? నీ వే మాశించితివి?

హసీ—ఈకటారితో మిమ్ము జంపదలచితిని, కాని మీమాటలు వినినఁగోడనే మనస్సు మాత్రెను.

శివా—ఇందు మోసమేదీ? ఊగక నన్ను చంపవలె నను పాపపుటూహ జనించి తనంతటతానే నశించినది... సరేకాని, నన్ను చంపునంత ఆగ్రహము నీకేల జనించినది?

హసీ—నాభర్తను చంపినది చాలక నాకు కోపమేల జనించెనని అడుగుచుంటిగా?

శివా—నీభర్త యెవరు?

హసీ—కళ్యాణప్రాంతపు సుబేదారు కుమారుడు సుహమ్నడు.

శివా—అటులనా! నేను నీభర్తను చంపితినిని పగ సాధింప నెంచితివా? సరే-కాని నీవతిని నేను చంపినట్లు నాకు జ్ఞప్తియే లేదు.

హసీ—అడుగడుగున అనేక దుష్కృత్యము లొనర్చు వారికందొకటి జ్ఞప్తియం దుండునా? గతమాన కేమి? నేను నాకుమానభంగమొనర్చ నమకట్టలేదా?

శివా—బేలా, నీ అనుమానమును నిన్నపిమ్మట నాకు వింత పొడముచున్నది. నే నట్టి వృత్తి కలవాడనైనచో, ఈ తరుణమును వ్యర్థముగా పోనిత్తునా?

హసీ—ఇది యొక టక్కు. నా మనోభావము నెరి గి పిమ్మట నన్నెటులేని చలలో వేచుకొన నిశ్చయించుకొని యుందుకు.

శివా—నాచిత్తవృత్తి నాకంటె నీకు చక్కగా తెలిసి నట్లు మాటలాడుచున్నావు! పోనీ నీలోపమును నేను తీర్చిన చో నీలోపము పోవునా?

హసీ—నా లోపము తీరు తెట్లు? నాప్రియుని చిర వియోగమున నాకు కలిగిన దుఃఖము ద్రవ్యాదులచే అపసయింప వచ్చునని వ్యవహారజమలైన రాజనీతిజ్ఞులు తలతు కేమో కాని ఆమర్త్యప్రణామ మూలకయుండుటయే నిసర్వప్రేయసుకు సంతసము గూర్చును.

శివా—నీ భర్తను నేనపహించితి నంటివి కావున అతనికి మారుగా వేరొకవతిని నీకు కూర్చుట నాకు కర్తవ్యము.

హసీ—నీచవాసనల నెంతటిగాద్రొక్కినచూ అవి పైకి రాకమానవు. పుట్టిననాటి బుద్ధి పుట్టెతో గానిపోదు... సరే-అభర్త యెవరో ఇంచుక సలవిచ్చెనరా?

శివా—నీభర్త కీడగు ముడిరుని కూర్చినచో నీ కభ్యంతర ముండదు కదా?

హసీ—దాంపత్యమన్న బజారు బేరమా? అది వర్తకులకు చెల్లునుకాని ప్రేయసులకు సరిపడదు.

శివా—సర్వవిషయములనూ నీపతి కీడుదీయని పుగుషుడు నీయెదుట నిల్చిన వాని నుపేక్షింతువా?

హసీ—(స్వ) ఈత డెట్టి కపటరచన కావింపనున్నాడో?

శివా—మాన మర్థాంగీకారము, ఆబాజీ, (అతడు నచ్చును) ఆ వ్యక్తి సిద్ధముగా నున్నాడా?

ఆబా—మహాప్రభూ, శంభూజీగా రాతని నిదివరకే సిద్ధపరిచి యుంచినారు.

శివా—ఆతని గొనిరమ్మని మామగారితో చెప్పుడు. (అతడు పోవును) సాధ్వీ, నీపతి మృత్యుచెందెనని నీకు దృఢమైన సమ్మకమున్నదా?

హసీ—ఆహా! మీచేత జిక్కినవారికి మృతి తప్పనా? ఇక వారిదర్శన మిజన్మమున నాకు కలుగదు.

శివా—నీవు సాధ్వీవని ప్రతీతి కలదు. తదన్యథా వరింప వన్నమాటే.

(అబాజీ, శంభూజీ, మహమ్మదును వత్తురు)

హసీ—(మహమ్మదును కాగిలించి) ప్రాణేశా, ఇన్ని నా శ్మశ్రిచటనుంటిరి? మీ రీలోకమును వీగిరని విని నేనెంత తహతహబడితిన్ మీరెగుగుదురా? ఇంతదనుక నన్ను బానియుండి నే డీవిషమపరీక్షలో నెట్లు కడతేరుదునో చూడవచ్చితిరా? ఇది మీకు భావ్యమా?

శినా—తరుణీమణి - వ్రతభంగ మొనర్చుచుంటివి-
ఇప్పుడైన మెలకున తెచ్చుకొనుము. పరిపూర్ణుడు సుంటుట
వతివ్రతకు భావ్యమా?

మహా—ప్రేయసీ! మనము స్వార్థపరాయణులమై
మర్యాద మీఁగుచుంటిమి. ముందీ మహాత్ముని పాదములపై
బడుదము రమ్మ. వీరి యాదార్యము మూలముననే మన
మొండొరుల చూచుకొన గల్గితిమి. నీవు వారినన్న కఠినోక్తు
లు నాచెవిని పడినప్పుడు నాకు పట్టరాని కోపము వచ్చెను.
వారికిగల అసామాన్యస్త్రీగాఢీణ్యముచే వారు దానిని నరకు
చేయఁగైరి. (మొక్కుదురు.)

హసీ—నాథా, వారు నిన్ను హత్యచేసిరిని అనిపోహ
పడి వారిని నేడు చూచ నుద్యమించి, శీలసంపద గాంచి
విరమించితిని.

మహా—ప్రేయసీ, నీ వీమహానాథులు మోహించి
ప్రేమభిక్ష యాచించుట కిటు వచ్చితివని నీని మిమ్మిద్దరిని
చంపి నే నాత్మహత్య చేసుకొనుటకు నిశ్చయించితిసి.

శివా—ఈ అసత్యకల్పనచేసి హత్యావ్యూహమును
పన్నిన దెవరు?

మహా-హసీ—(శంభూజీని చూసి) ఈ మహాత్ముడు.

(సఈ సోయ గాభా ఈలు వత్తురు)

సఈ—మీసై లేనినేరములను మోపి మాచిత్తము
లకు కలతగూర్చిన వాడూ ఇతడే.

శివా—(భార్యలతో) మీరుకూడ ఈకుట్రలో చేరిన వారేనా? ఏమి మామగానూ నువ్వే ప్రాంతమును మీస్వాధీనమున నుంచనందుకు నాపై పగబట్టి మీరొనర్చిన తంత్రమా ఇది?

ఆబా—ఆబాసాహెబ్, వీరి మానసములను కలత పెట్టుటలో నా కెట్టి సంబంధము లేకున్ననూ, నేను నిర్దోషిని కాను. హసీనాబీబీని తమకర్పించి కొన్ని దురాగతముల సల్పుటకు తమసమ్మతిని బడయదలచి ఈవ్యూహమును పన్నుటకు నే నొడంబడితిని.

శివా—ఈ దుష్టరచనకు సూత్రధారి మామగారే. ఆబాజీ-మీ నేరమును బహుకొన్నందుకు సంతసించితిని. స్వరాజ్యస్థాపన మొనరింపవలెనన్న మనవారూ పరులునూ సంతసంపవలయును. మామగారూ, మీరు పన్నిన కుతంత్రము సఫలమైనచో నే నిదివరకే ప్రాణములు బాసియుండును. మీప్రాణములను నేనా హరించినచో నన్నెవ్వరూ నిందింపరు. మీరు స్వార్థపరాయణులై రక్షింపబంధమేసి లెక్కచేయలేరి. న్యాయపరిశీలన చేయవలసివచ్చేను కావున నేనుకూడ దాని సక్కరచేయను. మీరు స్వామికిని, వాని భార్యలకూ, నిసర్గ ప్రేమికులగు ఉత్తమదంపతులకునూ ఒకమూఢూర్తమున ద్రోహమొనర్చినందుకు శిక్షానూపముగ మీప్రాణములహరించిననూ ఆశిక్షతక్కువే యగును. నేను మీ కనమాన మొనర్చినను మిషచే నీదుస్తంత్రము పన్నితిరి కావున మీ

యపరాధము సహజమాట తమించి, మీరు విశ్వాసపాత్రులు కానందున మిమ్ము నాదేశమునుండి నిర్వాసితుని జేసితిని. (గుల్ హారు అమీనాలు వత్తును.)

గుల్ — మహమ్మదుగారూ, వాగే మీబీబీగారు, ఈ గడియనరకు వారిని కాపాడి తిరుగ మీ కప్పగించితిని, నేను నిర్వహించిన ఈ ఘనకార్యమునకై అమీనాను నా కొనంగుడు.

హసీ — పారితోషికము నొందుటకు నీవు పడిన పాటేమి?

గుల్ — ఆనాడు మీచేతిలోని కైజారు తీసుకొనలేదా? అది మీ మొద్దనున్న ఏమి అపాయము తలస్థించియుండునో ఇంచుక యోచింపుడు.

మహ — సరే-మాకు తలపని తలంపుగా పునర్దర్శనము లభించె. కావున నీకు బహుమతి ఇవ్వతగినదే. అమీనా కంగీకారమునుచూచో మా యాటంకము లేదు.

(అహమ్మదు వచ్చును.)

అహ — అమ్మయ్య, ఇప్పటికి నాకన్నులు చల్లనాయె. నాకొడుకూ కోడలూ జీవించియున్నారు.

శివా — ఇదే వీరిని మీ కప్పగించుచున్నాను. అన్న మాట నిలువబెట్టుకొన్నందుకు సంతసమాయెను.

అహ — మహారాజా, మీరు ధన్యులు. మీరు కుటిల హృదయులనియు, ద్రోహులనియు వినియుంటిని, కాని అవి

కిట్టనివారి పలుకులని నేడు మా కనుభవసిద్ధమయ్యెను. ఇంత సత్యాచరణము, సౌజన్యము, పరోపకారబుద్ధి, ఇంద్రియనిగ్రహము, క్షమ, దూరస్పృహగల మీరు మీ సచ్చీలనంపద చేతను విశ్వసనీయులగు మీభటుల పరాక్రమముచేతనూ మహారాష్ట్రమును మీప్రభుత్వమునకు లోబర్చుకొని కాలక్రమమున స్వరాజ్యస్థాపన మొనర్తురు. అప్పుడు ఛత్రపతులను మీబిరుదు సార్థకమగును.

అగా—వృద్ధుల యాశీర్వాచన మమోఘము—

శధాన్తు. ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః.

స మా ప్ర ము.

